

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

SÓLYOMFI ANDREA HANNA

Gödöllő 2023

MAGYAR AGRÁR – ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

**A turizmussal kapcsolatos kockázatérzékelés
és kockázati magatartás a magyar utazók körében**

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

SÓLYOMFI ANDREA HANNA

Gödöllő 2023

A doktori iskola megnevezése:

Gazdaság – és Regionális Tudományok Doktori Iskola

A doktori iskola tudományága:

regionális tudományok

A doktori iskola vezetője:

Prof. Dr. Lakner Zoltán

egyetemi tanár, az MTA levelező tagja

Magyar Agrár – és Élettudományi Egyetem

Agrár – és Élelmiszergazdasági Intézet

Témavezető:

Dr. Vinogradov Sergey

egyetemi docens

Magyar Agrár – és Élettudományi Egyetem

Agrár – és Élelmiszergazdasági Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető(k) jóváhagyása

TARTALOM

1. BEVEZETÉS	6
1.1. Kutatási téma meghatározása.....	10
1.2. A kutatás jelentősége.....	10
2. CÉLKITŰZÉSEK	13
3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	16
3.1. Biztonság – biztonság tudatosság	16
3.2. A turizmusbiztonság fogalma.....	18
3.3. Turizmusbiztonság mint interdiszciplináris tudományterület	21
3.4. A turizmusbiztonság területén érintett szervezetek Magyarországon.....	23
3.4.1. Rendőrség	23
3.4.2. A Magyar Honvédség	25
3.4.3. Miniszterelnöki Kabinetiroda	26
3.4.4. Tárcaközi Koordináló Munkacsoport	26
3.4.5. Magyar Turisztikai Ügynökség Zártkörűen Működő Részvénytársaság.....	27
3.4.6. Vízumkiadó Hatóság.....	28
3.4.7. A Nemzeti Információs Központ (NIK)	29
3.5. A turizmusbiztonság szintjét befolyásoló tényezők	30
3.5.1. Az éghajlatváltozás	30
3.5.2. Természeti katasztrófák	32
3.5.3. Terrorizmus.....	33
3.5.4. A migráció	34
3.5.5. A turizmusbiztonság és a bűnözés kapcsolata	36
3.5.6. Turizmusellenesség – túlturizmus.....	39
3.6. Turizmusbiztonság a gyakorlatban.....	40
3.6.1. Információbiztonság és utazásszervezés.....	41
3.6.2. Pénzügyi biztonság	43
3.6.3. Egészségbiztonság	46
3.6.4. Nemzeti jogszabályok és nemzetközi egyezmények	47
3.7. Kockázatvállalás utazási döntésekben.....	51
3.7.1. Kockázat érzékelés – észlelés, kockázati magatartás	51
3.8. A jövő turizmusának biztonsági vonatkozásai	57
4. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	60
4.1. Az empirikus kutatás folyamata	60
4.2. A kutatási modell és annak operacionalizálása	61
4.3. Az adatgyűjtés menete, a minta főbb jellemzői.....	66
4.4. Bibliometriai elemzés módszertana.....	68

4.5. Strukturált interjú folyamata	69
4.6. A strukturális egyenletek modellezése (SEM)	69
4.7. A szociodemográfiai jellemzők és az utazás gyakorisága hatásainak	70
kimutatására alkalmazott statisztikai módszerek.....	70
5. EREDMÉNYEK ÉS AZOK MEGBESZÉLÉSE	71
5.1. Strukturált interjú eredményei	71
5.2. A turizmussal kapcsolatos kockázateszlelés témakörben megjelent szakirodalom bibliometriai elemzése	75
5.3. Empirikus kutatás eredményei.....	77
5.3.1. Utazási szokások leíró statisztikai vizsgálata turizmusbiztonság aspektusaiból	78
5.3.2. A mérési modell dimenzióinak megbízhatósági vizsgálata és leíró statisztikai elemzés	87
5.3.3. A kutatási dimenziók közötti összefüggések feltárása a strukturális modell alapján	90
5.3.4. Szociodemográfiai tényezők hatása a vizsgálati dimenziókra	94
6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS A JAVASLATOK.....	100
7. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	103
8. ÖSSZEFOGLALÁS	104
9. SUMMARY	106
MELLÉKLETEK	107
M1. IRODALOMJEGYZÉK.....	108
M2. JOGSZABÁLYOK	119
M3. ÁBRÁK JEGYZÉKE.....	121
M4. TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	122
M5. KÉRDŐÍV.....	123
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	132

1. BEVEZETÉS

A pszichológia sokféle kontextusban vizsgálja az emberi viselkedést, sokféle megközelítést használ. A biztonságra törekvés, a biztonság igénye alapvető szükséglet – MASLOW szükséglet-piramisát látva magunk előtt, a második helyen szerepel a fiziológiai szükségleteket követően. Más jelentett a biztonság megtapasztalása az őskorban, az ókorban, mint napjainkban. Más környezet, más társadalmi felépítés, más kihívások jellemezték az egyes korokat – a kulturális különbségek jelentősek voltak földrajzi vonatkozásokban is. Amíg az ősközösségekben elegendő volt egy – egy jól elrejtett barlang, éleshegyű dárdák, vadászati tapasztalat, addig ma már a világűr védelméről, biztonságáról gondolkodunk, a legmodernebb eszközökkel, egyre messzebb merészkedve. Ahogy fejlődik az emberiség, úgy fejlődik a biztonság megteremtéséhez szükséges eszköztár is, beleértve a pszichológiai képességeket is. Földrengés vagy lavina, terrortámadás, zavargás, tömegkarambol, tűzvész, járvány – legyen szó országokról, vállalatokról, intézményekről, a különféle válságok bárhol és bármikor kialakulhatnak. Az ilyen krízishelyzetek egyik legfontosabb jellemzője, hogy többnyire váratlanul, a többség számára meglepetés-szerűen érkeznek. A társadalom biztonságérzete nem objektíven, a bűnözésre vagy terrorizmusra vonatkozó statisztikák függvényében alakul, hanem számos szociálpszichológiai együttható és nem utolsósorban az emberekhez eljutó információk nyomán változik. A biztonságérzet egyénenként különböző, függhet például az adott személy lakhelyétől, vagyoni helyzetétől, társadalmi státuszától, iskolai végzettségétől, általános és speciális ismeretei szintjétől, kulturális kötődésétől. Az emberek biztonságérzete lehet reális, kifejezheti a valós állapotot, de lehet téves, manipulált, alul – vagy túlértékelt. Lehetnek olyan csoportok, szervezetek az országon belül, vagy akár maga az ország kormánya, amelyek a veszélyeket a saját érdekében felnagyítják, sőt veszélyérzeteket keltenek – más esetekben pedig a veszélyek alábecsülésében lehetnek érdekeltek. A biztonság az idegenforgalomban – POPESCU szerint – elsősorban a turisták személyes biztonságára és a tulajdonuk biztonságára vonatkozik, beleértve az egyének azon képességét, hogy tájékozódni tudjanak egy idegen környezetben, valamint a vásárlás és a fogyasztói szolgáltatások biztonsága is jelentős szerepet kap (POPESCU 2011). A turizmussal foglalkozó szakemberek egyre gyakrabban vizsgálják a turizmus és a biztonság összefüggéseit (HENDERSON 2007; LAWS & PRIDEAUX 2005; MANSFELD & PIZAM 2006; POPESCU 2011). Vizsgálják az egészségügyi járványok, az élelmiszerbiztonság, a természeti katasztrófák, a terrorizmus, a háború, a politikai instabilitás, kultúrákon átívelő idegenforgalom és a bűnözés hatását a turizmusra (LEPP, GIBSON, & LANE, 2011; SOFIELD, 2006). NEUMAYER arról ír, hogy a politikai erőszak – beleértve a terrorizmust, az emberi jogok megsértését – és a banki bűncselekmények negatív hatást gyakorolnak a turisták utazási szándékára, mivel a látogatók

természetesen érzékenyek azokra az eseményekre, amelyek veszélyeztethetik a nyaralásukat (NEUMAYER 2004). RITTICHAINUWAT és szerzőtársai szerint a természeti katasztrófák – például a geológiai és éghajlati események – szintén súlyos negatív hatással lehetnek a turisták utazási döntéseire, KHAZAI és szerzőtársai szerint az uticél imázsára is, amelyek következménye a turistaérkezések csökkenéséhez vezethet az érintett területeken (RITTICHAINUWAT 2013; RITTICHAINUWAT, NELSON, & RAHMAFITRIA 2018; URIOSTE-STONE, LE, SCACCIA, & WILKINS 2016; KHAZAI, MAHDAVIAN, & PLATT 2018). Az időjárással kapcsolatos események kedvezőtlenül befolyásolták a turisták érkezését és a desztinációk vonz erejét. A természeti katasztrófák vagyontárgyakat, turisztikai helyszíneket, házakat és infrastruktúrát semmisíthetnek meg, amelyek helyreállítása vagy újjáépítése több millió dollárba kerülhet. A világ turizmusa a globális világjárványokkal kapcsolatos kihívásokkal is szembesült, továbbá a turisták attól való félelme, hogy nem tudják, mit tegyenek, ha megbetegszenek egy idegen országban, a határokon átnyúló orvosi ellátás szükségességének biztosítását is előtérbe helyezi (BEIRMAN, 2009). A tudósok és a turisztikai szakemberek egyetértenek abban, hogy több tudományos figyelmet kell fordítani az idegenforgalom biztonsági kérdéseire különböző aspektusokból. A turisták által érzékelt biztonságot több tényező befolyásolja, a kockázat típusától és személyes fontosságától függően (ADAM 2015; TSAUR et al. 1997; WOOSNAM et al. 2015). COSHALL, SAMITAS, WALTERS és munkatársai négy fő kockázati tényezőt azonosítottak, amelyek befolyásolják a turisták biztonságérzetét: a terrorizmust (COSHALL, 2003; SAMITAS et al. 2018; WALTERS et al. 2017), a háborút és politikai instabilitást (NEUMAYER 2004; WEAVER 2000), a bűnözést (ADAM et al. 2016; ALLEYNE & BOXILL, 2003; BARKER et al. 2003; BOTTERILL et al. 2013; GEORGE 2003; LEPP & GIBSON 2003) és az egészségügyi veszélyeket (CARTWRIGHT 2000; MACLAURIN 2001). Bár minden ilyen veszély elvonhatja a turistákat az érintett úti céloktól, úgy tűnik, hogy a háború, a terrorizmus és a politikai instabilitás erősebb káros pszichológiai hatásokkal jár a turisták nyaralás-tervezésénél (CAVLEK 2002). A bűnözéssel és a biztonsággal kapcsolatos aggodalmak egyértelműen negatívan befolyásolják a turisztikai magatartást. (ADAM & ADONGO 2016; ALLEYNE & BOXILL 2003). Emellett a média beszámolóinak nagyfokú hitelessége, párosulva azzal a képességükkel, hogy gyorsan elérjék a célközönséget, különösen nagy hatással van az emberek megítélésének megváltoztatására, amikor a turisztikai célpontokat érintő járványokról vagy például terrorizmusról tudósítanak (TASCI & GARTNER 2007). Amikor a turisták nem rendelkeznek elegendő saját ismeretekkel egy adott úti célról, a média a hullámhatásokon keresztül nagymértékben alakíthatja az érintett és még a nem ismert területekkel kapcsolatos, érzékelt kockázatokat (CAVLEK 2002). A médián, az utazási tanácsokon vagy a társadalmi interakciókon keresztül szerzett információk szintén megváltoztathatják a turisták utazási kockázati megítélését, az uticél kockázati megítélését és a

végző döntéseket (SÖNMEZ & GRAEFE 1998). A külső kockázatokon és a média hatásán túl a turisták intraperszonális tényezői is befolyásolják az úticél érzékelt biztonságát. Ilyenek például a pszichográfiai jellemzők, a személyiségjegyek (GSTAETTNER et al. 2017; REISINGER & MAVONDO, 2005), az otthoni kultúra és nemzetiség (CRUZ-MILÁN et al. 2016; KOZAK et al. 2007; Page et al. 2005; REISINGER & MAVONDO, 2006; SEABRA et al. 2013), a szociodemográfiai tényezők, mint például az életkor és a nem (GAO & KERSTETTER 2016; LEPP & GIBSON 2003), valamint a jövedelem, az iskolai végzettség, továbbá a társadalmi státusz (FLOYD et al. 2003). Egyéb tényezők, mint például az utazás megszervezése – csoportos vagy független utazók, a turisták biztonsággal kapcsolatos ismeretei és kockázattűrő képessége (CLIFFORD et al. 2018), a korábbi tapasztalatok (LEPP & GIBSON 2003) által is befolyásolják a turisták észlelt biztonságérzetét. A biztonság, biztonságtudatosság sokféle területet érint. A biztonságot vagy a stabilitást megkérdőjelező viselkedés kockázatos viselkedés. A kockázatvállalás életünk szerves része, egyúttal az innováció és a fejlődés motorja is. Az élelmiszerbiztonság – amely nem látványos, de mégis fontos eleme a turizmusbiztonságnak - egy olyan terület, ahol a biztonsági veszélyek jelentős részét a fogyasztók nem tudják közvetlenül észlelni, itt kormányzati élelmiszer-szabályozásra van szükség, továbbá a fogyasztói tudáskészlet folyamatos fejlesztésére. BÁNÁTI & LAKNER vizsgálatában kimutatható, hogy az élelmiszerbiztonság problémája különösen fontos azon fogyasztók számára, akik magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek és az idősebb generációk tagjai. A fiatalabb generációk jelentősen alábecsülik az élelmiszerbiztonság fontosságát (BÁNÁTI & LAKNER 2002). Amennyiben fenntarthatósági szempontokat figyelembe véve vizsgáljuk az élelmiszerbiztonságot a turizmusbiztonság részeként, felmerül az élelmiszerláncban keletkező hulladék csökkentésének a problémája. A látszólag kézenfekvő megoldások némelyike potenciálisan növelheti a fogyasztókra jelentett kockázatot, így növeli a turizmusban rejlő – azonnal nem érzékelhető – kockázatot is. Ezért az élelmiszer-pazarlás csökkentésére irányuló törekvések és az élelmiszerbiztonsági követelmények közötti egyensúlyozás a fogyasztók és az élelmiszeripari vállalkozók folyamatos együttműködését – és oktatását – teszi szükségessé, de fontos az is, hogy az élelmiszerlánc-biztonsági hatósági rendszer nyitott legyen az új ötletekre, és képes reagálni, ha szükséges, akkor gyorsan reagálni a változó piaci helyzetekhez (KASZA et al. 2019). Amennyiben sikeres az együttműködés, a turizmusbiztonság élelmiszerbiztonsági dimenziója – a fenntarthatósági szempontokat is figyelembe véve – nem jelenthet valós kockázatot az utazók számára.

Doktori értekezésemben az utazással kapcsolatos biztonságot, biztonságtudatosságot és kockázatvállalási hajlandóságot vizsgálom a turizmus keretein belül. Témaválasztásomat alapvetően meghatározták személyes utazási tapasztalataim – 56 országban jártam, ebből rövidebb-hosszabb ideig 5 országban éltem, továbbá afrikai kutatómunkám – kiemelném a

turizmus és a terrorizmus kapcsolatának vizsgálatát Maliba, amely kutatásom folyamatos, kisebb-nagyobb szünetekkel az aktuális belpolitikai helyzet függvényében további terepmunkára ad lehetőséget. A turizmus a béke iparága. A turizmust érintő biztonságnak nagyon sokféle megközelítése van. Attól a pillanattól, hogy megszületik az elhatározás az utazásra, számtalan részletre kell – vagy kellene – figyelni. A turizmusbiztonság szintjét befolyásoló külső tényezők (katonai konfliktusok, terrorizmus, belpolitikai instabilitás, természeti katasztrófák, nemzetközi bűnözés /kábitószer, embercsempészet, emberkereskedelem, szervkereskedelem/, járványok, migráció, éghajlatváltozás vagy a turizmusbiztonság és a bűnözés kapcsolata (a turista, mint áldozat vagy a turista, mint bűnelkövető) meghatározóak az utazási szándék, az utazási tapasztalat szempontjából. Az utazásbiztonság (légiközlekedés, reptér, vasútállomás, közút), a szállásbiztonság (hotel, motel, hostel, airbnb – lakás), a rendezvénybiztonság (sportturizmus, tömegrendezvények, koncertek), az információbiztonság (kommunikáció, utazástervezés), az egészségbiztonság (védőoltások, karantén, gyógyszerek), a személyi biztonság (önvédelem, önvédelmi eszközök), a pénzügyi biztonság (biztosítások) vagy a jövő biztonsága (biometrikus adatok, cyberbiztonság) és jogszabályok és nemzetközi egyezmények a turizmusbiztonság szintjeinek személyes megtapasztalását jelentik. A turizmusbiztonság, mint interdiszciplináris tudományterület hazánkban csak az utóbbi néhány évben kapott nagyobb figyelmet. A negatív események a turisták fogyasztói szokásaiban és magatartásában jelentős változásokat idézhetnek elő, mely a bizalom megrendülését vonja maga után a turisztikai desztinációkkal, szolgáltatókkal szemben (MICHALKÓ 2022). Az UNWTO 2015-re vonatkozó jelentésében a biztonság az első három turistaforgalmat befolyásoló tényező között szerepelt (UNWTO 2016).

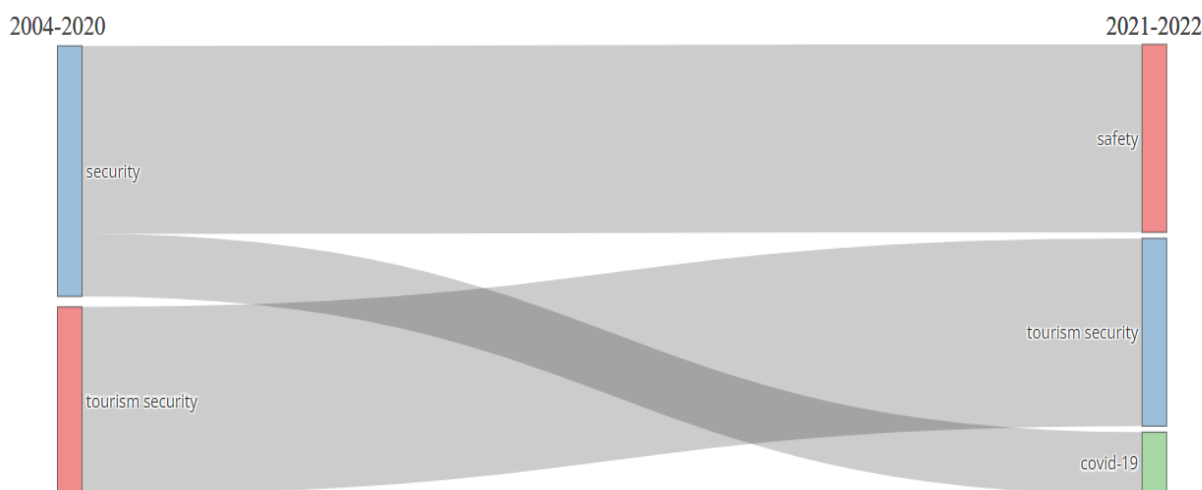
A Maslow-piramis által a biztonságot, mint alapszükségletet említjük, azonban egyénfüggő, hogy melyik fogyasztónak milyen a biztonságérzete, biztonságsszükséglete bizonyos szituációban, vagy milyen a kockázatészlelésének a mértéke. Ennek következményeként a kockázatvállalás szempontjából a turisták lehetnek kockázatkerülők, illetve kockázatkeresők, akik száma folyamatosan növekszik például a katasztrófaturizmus térhódításával, de még mindig csak egy kis részt jelentenek a turisták körében (MARTON et al. 2020). Motivációjukat tekintve a katasztrófaturisták főként kíváncsiságból, oktatási – tanulási szándékkal, megemlékezés céljából vagy egyszerűen a média nyomására keresnek fel biztonságosnak éppen nem nevezhető helyszíneket, mint például Csernobilt vagy Fukushimát (LIGHT 2017; COHEN 2011), jelenünkben Ukrajna területét, ahol megjelent a háborús turizmus – sokan vannak, akik azért utaznak a háború sújtotta országba, hogy saját szemükkel lássák a pusztítást, vagy a frontvonal közelébe merészkedve hallják a robbanásokat, a fegyverropogást. A háború nem turistalátványosság, százezrek életét tette, teszi tönkre.

1.1. Kutatási téma meghatározása

Empirikus kutatásom két főbb modulból áll: az első a biztonságtudatosság és a kockázatvállalás közötti összefüggések feltárására fókuszál (strukturális modell) utazással kapcsolatban, a második a média kockázatkommunikációja, a hangulatvezérelt cselekvés és a generációk közötti különbségek kockázatvállalással kapcsolatos összefüggéseit vizsgálja az utazással kapcsolatban. Disszertációmban arra keresem a választ, hogy melyek azok a tényezők, amelyek befolyásolják a kockázatvállalást, erősítve a biztonságtudatos magatartást.

1.2. A kutatás jelentősége

2001 szeptember 11 óta nagyobb figyelem fordult a terrorizmus elleni küzdelemre, amely érintette a repülőutak utasbiztonságát, de az utazás folyamatának a döntéstől a megvalósításig – beleértve a hazaérkezést is – ennek a teljes folyamatnak a biztonsága, a kockázatvállalás mértéke nem került a kutatások fókuszba. A Covid-19 specifikusan helyezte a figyelem középpontjába a biztonságot, felértékelődött az egészségbiztonság, mint a turizmusbiztonság egy meghatározó eleme, de maga a turizmusbiztonság teljes, átfogó folyamata kevésbé kutatott terület maradt. A tematikus evolúciós térkép (1. ábra) azt mutatja, milyen változások történtek a kulcsszavak közös előfordulásában 2004-2020 és 2021-2022 időszakok között. Látható, hogy a 'security' kezdeti kulcsszót felváltották a 'safety' és 'COVID-19' kulcsszavak, a 'tourism security' kulcsszó pedig időtállóságát igazolta.

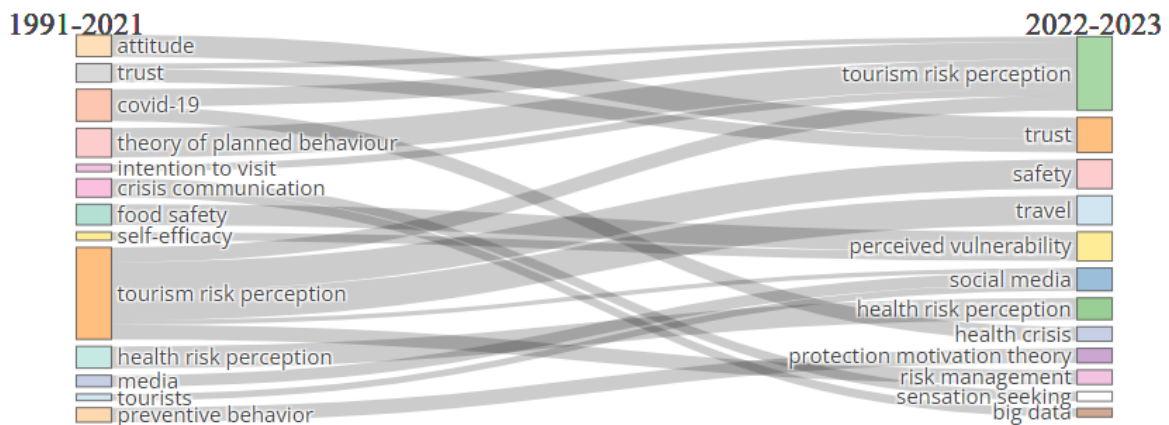

1. ábra. Turizmusbiztonság témakörben megjelent tudományos művekben előforduló kulcsszavak evolúciós térképe (2004-2020 és 2021-2022 között)

Forrás: saját szerkesztés a Web of Science Core Collection adatbázis alapján n= 79

A turizmushoz kapcsolódó kockázatészlelés témában megjelent szakirodalom kulcsszavainak alakulását vizsgálva (2. ábra) megállapítható, hogy az 1991-2021 időszakban egyik fő témaként megjelenő kockázatészlelés 2022-2023-ban a 'biztonság' és 'utazás' témákban jelenik meg, ami a

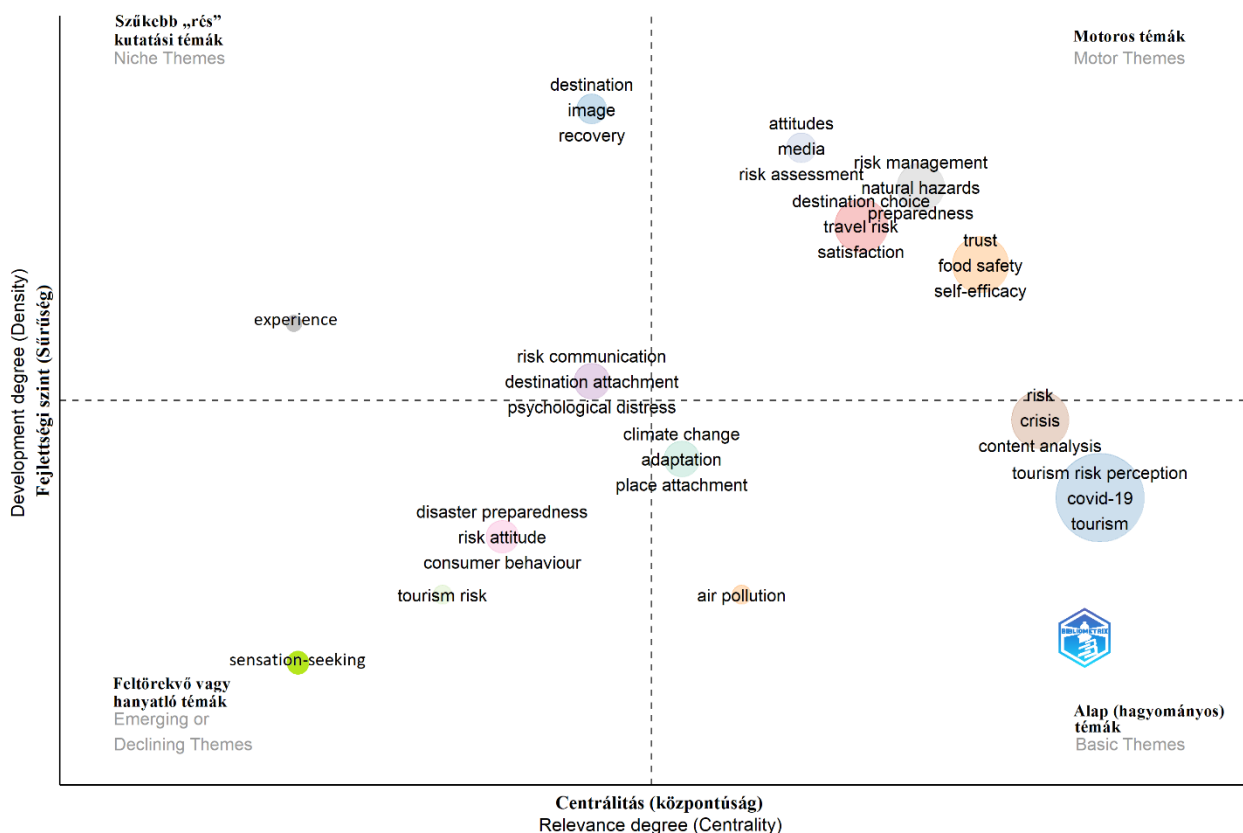
biztonságkereső magatartás terjedésére utalhat. A 'COVID-19' témát a turizmushoz tartozó kockázatészlelés, valamint az 'egészségügyi válság' témák váltották fel.

2. ábra. A turizmussal kapcsolatos kockázatészlelés témakörben megjelent tudományos művekben előforduló kulcsszavak evolúciós térképe (1991-2021 és 2022-2023 között)

Forrás: saját szerkesztés a Web of Science Core Collection adatbázis alapján n=529

A tematikus térképek értelmezésekor a kulcsszavak klasztereinek sűrűsége és központúsága alapján a jobb felső negyedben található kulcsszó-klaszterek motoros témáknak definiálhatók. A bal felső negyedben a réstémák találhatóak. A jobb alsó negyedbe az alaptémák tartoznak. A bal alsó negyedben pedig vagy a feltörekvő, vagy a hanyatló témák találhatóak (3. ábra).

3. ábra. Turizmusbiztonság témakörben megjelent tudományos művekben előforduló kulcsszavak tematikus térképe

Forrás: saját szerkesztés a Web of Science Core Collection adatbázis alapján n= 529

Látható, hogy a kockázatértékeléssel, valamint a kockázatészleléssel kapcsolatos témák mind a motoros, mind a hagyományos témák között jelennek meg, ami arra utal, hogy érdemes foglalkozni a kockázatészleléssel és a kockázatvállalással az utazással kapcsolatos turizmusbiztonság tekintetében.

Az egyéni biztonsági attitűdök, valamint az utazási döntésekhez kapcsolódó kockázatvállalási hajlandóság vizsgálata időszerű. Az új típusú kihívások – mint a gazdasági recesszió, a terrorizmus és a kiberbűnözés – új megküzdési stratégiákat tesznek szükségessé. Hogyan közelítsünk a biztonsági kihívásokhoz? Szakértői szemmel – „józan paraszti ésszel”. Hogyan változnak a biztonsági kihívások? Komplexebbek, többszereplősek, nemzetköziesednek, szélsőségesen mediatizáltak. A biztonság kérdése teljesen átalakul egy-két éven belül. A turizmusbiztonság területe jelentős részben átkerül a kiberbiztonság területére. A külföldi utazással kapcsolatos biztonságtudatosság növelése kiemelt fontosságú.

2. CÉLKITŰZÉSEK

E fejezetben a doktori kutatásom során megfogalmazott kutatási céljaimat és felállított hipotéziseimet ismertetem.

Doktori kutatásom során a következő kutatási célokat tűztem ki:

1. Feltárni a turizmusbiztonsághoz kapcsolódó biztonságtudatosság egyes elemeit és ezek kapcsolatát az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandósággal.
2. Azonosítani azokat a tényezőket, amelyek meghatározzák, befolyásolják az elemek közötti összefüggéseket.

Kutatásom egyik kiinduló hipotézise az volt, hogy a biztonságtudatosság, a saját felelősség felismerése, az információszerzés és a korábban megszerzett tapasztalatok negatívan befolyásolják az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot. Abból indultam ki, hogy a biztonságtudatos utazó, körültekintően félkészül az útjára, reálisan ítéli meg képességeit, korábbi tapasztalataira támaszkodva tervezi meg utazását – minden részletre kiterjedően.

A következő kérdéscsoport a közvetett és közvetlen (fizikai) kockázat kontrollálása és az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot vizsgálta. Abból indultam ki, hogy a közvetett és közvetlen (fizikai) kockázat kontrollálásának nehézsége negatívan befolyásolja az utazással kapcsolatos kockázatvállalást.

A harmadik kérdéscsoport a szállásbiztonságot, utazásbiztonságot, információbiztonságot, rendezvénybiztonságot, egészségbiztonságot és pénzügyi biztonságot magában foglaló általános biztonság és a személyes biztonság fontossága megítélésének hatását vizsgálta az utazással kapcsolatos kockázatvállalás szempontjából. Abból indultam ki, hogy a személyes biztonságnak tulajdonított nagyobb fontosság – mivel a biztonságra törekvés alapszükséglet – és az általános biztonság iránti erősebb igény negatív hatással vannak az utazással kapcsolatos kockázatvállalásra.

A negyedik kérdéscsoportnál az érzékenység és a hangulatvezérelt cselekvés hatását vizsgáltam az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra. Azt feltételeztem, hogy egy olcsóbb utazási lehetőség, illetve egy hangulatvezérelt cselekvés növeli a kockázatvállalási hajlandóságot.

Vizsgálatom következő, ötödik kérdéscsoportja a média utazással kapcsolatos kockázatvállalásra gyakorolt hatását vizsgálta. Azt feltételeztem, hogy a médiában megjelenő – utazással kapcsolatos

magasabb kockázatra utaló – információk negatívan befolyásolják az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot.

Vizsgálatom utolsó részében a magyar utazók szociodemográfiai jellemzői (életkor, végzettség, jövedelmi helyzet), valamint külföldi utazásaik gyakorisága tekintetében értékeltem az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot, valamint az utazási szokásaikhoz kapcsolódó biztonsági attitűdjeiket. Feltételeztem, hogy fiatalabb generáció kockázatvállalási hajlandósága magasabb, mint az idősebb generációé.

Kutatási célokhoz igazodóan hat kutatási hipotézist fogalmaztam meg. Ebből az első három a biztonságtudatosság, a személyes felelősség felismerése, információszerzés és tapasztalatszerzés, a közvetlen (fizikai) kockázat, a közvetett kockázat, az általános biztonság és személyes biztonság iránti igény utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra gyakorolt hatását vizsgálta. A negyedik az érzékenység és a hangulatvezérelt cselekvés utazással kapcsolatosan kockázatvállalási hajlandóságra gyakorolt hatását vizsgálta. Az ötödik a média kockázatkommunikációjának hatását vizsgálta az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra vonatkozóan. A hatodik a magyar utazók szociodemográfiai jellemzőit (életkor, végzettség, jövedelmi helyzet), valamint külföldi utazásaik gyakoriságát vizsgálta az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóság, valamint az utazási szokásaikhoz kapcsolódó biztonsági attitűdök tekintetében.

H1: A biztonságtudatosság negatívan befolyásolja az utazással kapcsolatos kockázatvállalást.

H1a: A saját felelősség felismerése csökkenti a kockázatvállalási hajlandóságot az utazással kapcsolatban.

H1b: Az információszerzésre épülő biztonságtudatos cselekvés csökkenti a kockázatvállalási hajlandóságot az utazással kapcsolatban.

H1c: A tapasztalatszerzésre épülő biztonságtudatos cselekvés csökkenti a kockázatvállalási hajlandóságot az utazással kapcsolatban.

H2: A közvetlen (fizikai) és közvetett (pl. nyelvi nehézségekből adódó) kockázatok magasabb szintűnek történő érzékelése negatívan befolyásolja az utazással kapcsolatos kockázatvállalást.

H2a: A közvetlen (fizikai) kockázat kontrollálásának nehézsége negatívan befolyásolja az utazással kapcsolatos kockázatvállalást.

H2b: A közvetett kockázat jelentősebbnek való megítélése negatívan befolyásolja a kockázatvállalási hajlandóságot az utazással kapcsolatban.

H3: Az általános biztonság, valamint a személyes biztonság iránti erősebb igény negatívan befolyásolja az utazással kapcsolatos kockázatvállalást.

H3a: A szállásbiztonságot, utazásbiztonságot, információbiztonságot, rendezvénybiztonságot, egészségbiztonságot és pénzügyi biztonságot magában foglaló általános biztonság iránti erősebb igény negatív hatással van az utazással kapcsolatos kockázatvállalásra.

H3b: A személyes biztonság iránti erősebb igény negatívan befolyásolja az utazással kapcsolatos kockázatvállalást.

H4: Az érzékenység és a hangulatvezérelt cselekvés növelik az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot.

H4a: Az érzékenység növeli az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot.

H4b: Az utazásszervezéssel kapcsolatos hangulatvezérelt cselekvés növeli a kockázatvállalási hajlandóságot.

H5: A média kockázatkommunikációjának hatására csökken az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóság.

H6: A magyar utazók szociodemográfiai jellemzői (életkor, végzettség, jövedelmi helyzet), valamint a külföldi utazásaik gyakorisága jelentős hatással vannak az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságukra, valamint az utazási szokásaikhoz kapcsolódó biztonsági attitűdjeikre.

3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A fejezet célja a turizmus egyik legfontosabb eleme, a biztonság, az utazás és az utazó szempontjából kiemelt fontosságú turizmusbiztonság, a turizmusbiztonság szintjét befolyásoló tényezők, a turizmusbiztonság gyakorlati oldalának megközelítése és az utazási döntésekben megjelenő kockázatvállalás – mint az empirikus kutatás elméleti és gyakorlati hátterének – bemutatása.

A biztonság alapvető szerepet játszik az ember életében – ezt MASLOW (1950) szükséglet-piramisa jól szemlélteti. Ahogy fejlődött a társadalom, ahogy fejlődött az ipar, új kihívások jelentek meg, amelyekhez igazodniuk kellett a biztonsági intézkedéseknek is. Egyre hatékonyabb és erősebb védelmet kellett megteremteni. A biztonságra törekvésnek nem csupán humán aspektusai vannak – megfigyelhető a falkákban, csordákba szerveződő állatoknál is.

3.1. Biztonság – biztonság tudatosság

Mi a biztonság? Létezik-e egy tudományosan megalapozott általános biztonságfogalom? A biztonságra törekvés minden élő szervezet sajátja, a túlélés záloga, hogy a környezethez alkalmazkodjon, minden veszélyforrást számba vegyen, minden változásra jól reagáljon. A tudat az élőlények viselkedésének leírásakor használt fogalom, amellyel az un. tudatos gondolkodást foglaljuk össze. A tudat helyett inkább a tudatos gondolkodást lehetne könnyebben meghatározni, vagy még inkább a tudatos viselkedést. Tudatosnak tekinthető egy élőlény, ha a környezetéről képes egy megfelelően komplex modellt alkotni, és az alkotott modell szerint cselekedni. A tudatos gondolkodással az embernél együtt jár az éntudat is, amely a tudatosság egy következő foka, amikor az élőlény modelljében önmaga szerepel, vagyis magáról is tudatos tudása van. Ahogy FRÖLICH fogalmaz: „A tudatosság a központi idegrendszer azon állapota, amely a világos megismerést az értelmes gondolkodást és a korrekt viselkedést alapozza meg. Ennek ellentéte a tudattalan, illetve a tudatvesztés. A tudatosság, mint sajátos átélés az észlelési, gondolkodási és cselekvési epizódok megélésének módja, az átélés irányvétele a szükségletek, az érdekek és az elvárások felé a tapasztalat tartalmak megnyilvánulásának átláthatósága és éppen az önmagunk létezéséről tárgyi vagy gondolati összefüggésben szerzett bizonyosság szubjektív tapasztalatainak összessége” (FRÖLICH 1996). Amikor rákeresünk az interneten a biztonság tudatosság kifejezésre, többségében az információbiztonság, információtechnológiai cikkek vagy közlekedést érintő cikkeket találunk. SZABÓ a magyar Rendészettudományi Társaság által létrehozott Rendészettudományi Szószedet vette alapul, amikor a biztonság tudatosság definícióját kereste, mely szerint: „a biztonság tudatosság a biztonság tudaton alapszik. Feltételezi, hogy az érdekelt

összefüggéseiben ismerje, hogy a számára fontos érdek, tárgy, viszonyrendszer milyen értéket képvisel, és legyen tisztában azzal, hogy mit jelenthet ez az ellenérdekelt fél részére”. Egyetértek Szabóval abban, hogy a biztonságtudatosság az ismereteink minőségén és mélységén alapszik. A részletesebb ismeret, a nagyobb gyakorlat által pontosabban ismerhetjük azokat a határokat, amelyeknek az átlépése veszélyeztetheti a biztonságunkat (SZABÓ 2019). A biztonságtudatosság szó – mint azt korábban már említettem – leggyakrabban az információbiztonság szakanyagaiban jelenik meg, meglepő volt, hogy az emberi erőforrás gazdálkodás területén is megjelent – mint a munkavállaló felkészítése a munkahellyel kapcsolatos biztonságra törekvés gyűjtőfogalmaként. Egyetértek REGÉNYI-vel abban, hogy a munkavállaló felkészítése a munkahellyel kapcsolatos biztonságra, ez a munkavállalók biztonságát nagymértékben befolyásolta (REGÉNYI et al. 2022). A munkahely vállalati kultúrájához tartozik, hogy a munkáltató mennyire van kitéve a biztonsági kihívásoknak. A személyi biztonság mellett a vagyon– vagy adatvédelem és az információbiztonsági és egyéb, az adott munkahelyre jellemző biztonsági igények is megjelennek. A munkahelyi biztonsági kultúra hatással lehet az egyén, a munkavállaló magánbiztonságára. Magyarországon a rendszerváltás előtt a terrorizmussal és a terrorizmus elleni küzdelemmel csak szinte teljes hírzárlattal, a nyilvánosság és a társadalom kizárásával lehetett foglalkozni. A média közreműködésével szűrt információként lehetett hallani külföldi eseményekről. A Terrorelhárítási Központ (ismertebb nevén: TEK) 2010-es megalakulása tette egyéltelművé, hogy szükséges foglalkozni a terrorelhárítási feladatokkal (is). Ez egy új fejezetet jelentett a biztonságtudatosság szintjét illetően. Az általános biztonsággal kapcsolatos szabályok és tapasztalatok – egy kisgyermek vagy például az otthon védelme – mindenki számára magától értetődő. Ha tágítjuk a kört a ’mire figyelünk?’, ’mit figyelünk?’ ’kivel beszélünk?’ és ha megtörténik a baj ’mit tegyünk?’ kérdésekkel, már nem ilyen egyértelmű a viszonyulás, a reakció. A biztonságtudatos magatartás kialakításával és fenntartásával megnehezedik a biztonságra veszélyt jelentő ellenfél dolga. Iskolás kortól kezdve fontos lenne, hogy megfelelő formában foglalkozzunk az előbb említett kérdésekkel. Több próbálkozás volt a biztonságtudatos nevelés – gyermek és felnőtt korban – való megvalósítására. Varga Zoltán, Siklód Bálint és Somkuti Bálint kidolgozták ’Krisis Akadémia’ címmel elérhető, gyerekeknek (6-15 éves korig) és felnőtteknek (18 éves kortól) szóló krízismenedzsment kézikönyvben a „Hogyan segíts másokon és magadon, ha baj van” programot, amelyben a reálisan előforduló egyes potenciális veszélyhelyzetek, krízisszituációk kapcsán felmerülő problémák azonosítása került a fókuszba. „A világ érdekes, de veszélyes hely” – olvashatjuk a gyerekeknek szóló könyv bevezetőjében, a felnőttek számára a mindennapi élet során előforduló legtöbb veszélyhelyzetre – krízisre – felkészítő könyv hangsúlyozza, hogy az veszélyhelyzetektől nem félni kell, hanem a racionális eséllyel rendelkező eseményekre fel kell készülni. A tudatos felkészülés, előretervezés jelentősen megkönnyíti a túlélést egy veszélyhelyzet

vagy természeti vagy ipari katasztrófa bekövetkeztekor, de a mindennapi életben is jelentősen csökken az áldozattá válás esélye (VARGA et al. 2018).

3.2. A turizmusbiztonság fogalma

A turizmusbiztonság önálló, tudományos szintű vizsgálata annak ellenére sem tekinthető megszilárdultnak, miszerint a biztonság mindig is alapvető meghatározója volt az utazás, illetve a turizmus jelenségének. Érdeemes például a középkori utazásokra kitérni, miszerint a XI. és XII. század során a növekvő mobilitásra reflektálva már kifejezetten az utazók igényeinek megfelelő infrastruktúrákat hoztak létre, amelyek gondozását előbb a szerzetesrendek (RÁZSÓ 1983) utóbb a központi hatalom vette át. Az utak, hidak és fogadók rendszere ekkor még leginkább a diplomácia és a nagyobb területek felett hatalmat gyakorló főurak igényeit igyekezett kielégíteni, de nyilvánvalóan segítette a kisebb – nagyobb intenzitású, külső és belső eredetű népvándorlások szereplőit is. A turizmus, mint utazási kedv megjelenése a XIV. századra tehető, Peire Vidal provanszál trubadúr már pusztán kedvtelésből utazta körbe szinte egész Európát, köztük a korabeli Magyarország területét is (RÁZSÓ 1983). Később a keresztesháborúk, majd zarándokutak megjelenése segítette a turizmus fejlődését. Ezeket a folyamatokat pedig végig kísérte az utazás biztonságának a fejlődése is, ami kezdetben kimerült az utak állapotának fenntartásában, hidak és átkelők karbantartásában, az elhullott állatok és tetemek, szemét eltakarításában. A XI. századtól, különösen a keresztes háborúk időszakában megnőtt az igény az egészségügyi biztonság kialakítására, amit a különböző lovagrendek által alapított, fenntartott vagy támogatott kórházak megjelenése jelzett. A János lovagrend alapját 1077-ben vetette meg egy Móricz nevű gazdag amalfii kereskedő azáltal, hogy Jeruzsálemben egy zárdat és a Szent – Jánosról elnevezett kórházat alapított. (MARCZALI 1899). Az utazás, később a turizmus biztonságának és persze annak fontosságának megítélése az évszázadok folyamán sokat változott. A nagy felfedezőutak során már kifejezetten keresték a biztonságos hajózás feltételeit megteremteni tudó tengeri járműveket, tájékozási eszközöket a felfedezők – a felfedező Marco Polo jól ismerte például a kínai dzsunkákat, a hajóról szóló beszámolójában pedig kiemelte, hogy ezek a hajók jobban szellőztethetők, mint az európaiak és könnyebben tarthatók tisztán, sőt, amikor a hajó orrában és farában lévő vízhatlan részekről is beszélt, amelynek következtében nem merülnek alá (VAN LOON 1921). Másik oldalról viszont a korabeli utazás szükségszerű, bizonyos korokban és kultúrákban egyenesen vágyott tényezője volt a biztonsági kockázat, amely a kalandorok mindennapjait végig kísérte, évszázadokon keresztül. A kalandvágy és a biztonság kérdéskörének egyik legismertebb műve talán Daniel Defoe: *Robinson Crusoe* című könyve, melyben így írt a korabeli utazókról: „csak az elkeseredett szegények, mondta, vagy a dúsgazdag nagyravágyók

indulnak kalandozni a nagyvilágba, hogy merész, rendkívüli vállalkozások által gazdagságra és dicsőségre tegyenek szert” (DEFOE 1719). A modern technológiák és eljárások, továbbá az állami szerepvállalás megerősödése folyamatosan javította az utazások biztonságosságát, azonban még az iparosodás vívmányait követően is tragédiák jelezték, amikor a technológiai lehetőségekkel kapcsolatban a biztonság kérdésköre a háttérbe szorult. Ennek oka lehetett gazdasági természetű, mint például a Titanic jól ismert esete, amikor a már létező, de nem megfelelően betartott utasbiztonsági szabályok vezettek katasztrófához. Azt talán kevesebben tudják, hogy egy 1996-ban elvégzett anyagkísérlet szerint a Titanicznál használt szerkezeti anyagok is kifejezetten hajlamosak voltak a ridegtörésre. A Titanic anyagának 1996-os vizsgálata alapján kijelenthető, hogy az Atlanti-óceán jéghegy által lehűtött vizében nagy volt a ridegtörési hajlam (BAGYINSZKI 2008). Ugyancsak ebbe a sora illeszthető az LZ-129 Hindenburg léghajó esete, amelynek kapcsán teljes bizonyossággal nem ismert a konkrét tüzeset és a tömegkatasztrófa kiváltó oka, de utóbb egyértelművé vált, hogy a jármű esetében nyilvánvalóan túl nagy kockázatot jelentett, hogy a hiánygazdaság keretei között nem a tervezők által ajánlott héliummal, hanem hidrogénnel töltötték fel. Ez a rövid, elsősorban történeti kitekintés azonban a turizmusbiztonságnak csak néhány apró szeletére, a közlekedésbiztonságra, vagy épp az egészségbiztonságra reflektál. Maga a fogalom azonban ennél jóval komplexebb, ezért fontos annak a vizsgálata is, hogy a turizmusbiztonság, mint fogalom hogyan és milyen keretek között értelmezendő.

Pusztán nyelvtani megközelítésben a turizmusbiztonság mindkét eleme külön-külön elemzést igényelhet. A turizmus fogalma könnyebben megfogható, és a témakör kereteinek meghatározásához, a határvonalak meghúzásához vezérfonalként szolgálhat. A turizmus tudományos igényű definíciójának megjelenését a hazai szakirodalom Hunziker és Krapf 1954-es koncepciójából eredezteti, akik *"az idegenforgalmat a nem letelepedési és kereseti tevékenység céljából történő utazásból és tartózkodásból eredő kapcsolatokként és jelenségekként határozták meg"* (KARDOS 2011). Nemzetközi standardként definíciós fogalmat kínál a nemzetközi jog is, hiszen a turizmus az egyik legalapvetőbb kapcsolódási pont a különböző országok között. A WTO (2005 óta a szervezet megjelölése UNWTO) és az Interparlamentáris Unió 1989-ben elfogadott Hágai Nyilatkozata szerint: *„a turizmus magában foglalja a személyek lakó – és munkahelyén kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat"* (HÁGAI NYILATKOZAT 1989). A hazánkban ismert és elterjedt definíció némileg kiragadott az eredeti szövegkörnyezetből. A turizmus fogalmának további vizsgálata, illetve még inkább annak kibontása a hazai gazdaság- és szociológiai tudományok területén már megtörtént, azonban definíciós tömörséget általában meghaladja, ezért számunkra is irányadó lehet az UNWTO 1989-ben meghatározott fogalma. Nem tartom azonban indokoltnak a

turizmus fogalmának eltávolítását – egyetértve Kardos könyvében írtakkal – az objektív ismérvektől (mint amilyen a helyváltoztatás pusztán ténye) a szubjektív keretek felé, miszerint a turizmus fogalmi eleméből kiemelésre kerülhet a személyek élményszerzéssel összefüggő környezetváltozása (KARDOS 2011). Ennek oka, hogy a véleményem szerint az indokolatlan szűkítéssel olyan gyakorlatok is kieshetnek a turizmus témaköréből, amit beleillőnek gondolunk. Nemzetközi léptékben ilyen például a határ menti településeken a mindenkori 'benzinturizmus', vagy például az egészségügyi szolgáltatások igénybevételére irányuló 'egészségturizmus.' Ez utóbbiak ugyanis ugyancsak a turizmus fogalmi keretei közé illeszthetők, mint ahogy a köznyelv is találóan nevezte el ezeket a gyakorlatokat, de lényegi elemük mégsem a szubjektív élmények megélésére fókuszál, hanem egészségügyi, vagy épp gazdasági megfontolások mozgatják azokat. Amennyiben a turizmusbiztonság fogalmát egységként kezeljük, de a szubjektum megjelenését is fontosnak tartjuk, akkor a szubjektív tényezők fogalmi keretek közé illesztése a biztonság fogalmának kibontása során történhet meg a véleményem szerint. A turizmusbiztonság második eleme ugyanis számos aspektusból, akár tudományos igénnyel is definiálható, mindazonáltal nincsenek jól körül határolható, objektív ismérvek, amik feltétlenül keretet adhatnának a kibontásához. A fogalom kapcsán evidens lenne a had – és rendészettudomány definícióinak az integrálása. (A kérdéskör kapcsán lásd bővebben: VIRÁNYI 2012) A biztonság fogalom hadtudományi szempontból: *„a biztonság: az egyéneknek, csoportoknak, országoknak, régióknak, szövetségi rendszereknek a maguk reális képességein és más hatalmak, nemzetközi szervezetek hatékony garanciáin nyugvó olyan állapota, helyzete és annak tudati visszatükröződése, amelyben kizárható vagy megbízhatóan kezelhető az esetlegesen bekövetkező veszély, illetve adottak az ellene való eredményes védekezés feltételei”* A Rendészettudományi Szószedetben a biztonság: *„alapvető egyéni, nemzeti és közösségi (szövetségi) érték, olyan állapot, vagy helyzet, amely a fenyegetések és a veszélyek tudatosan (hallgatólagosan) elfogadott, elviselt szintjén valósul meg”* (HADTUDOMÁNYI LEXIKON 1995). Ugyanott olvasható másik definíció szerint *„(...) olyan alapvetően egyéni, kollektív nemzeti és közösségi érdek, érték, állapot, zavarmentes lét, kooperatív immateriális össztermék, amelyben a fenyegetések, veszélyek még elfogadott, elviselt szinten valósulnak meg”* (HADTUDOMÁNYI LEXIKON 1995). Egyesek meghaladottnak tartják a biztonság fogalom negatív megközelítését, azonban amennyiben a biztonság fogalomhoz társítunk a szubjektív szempontokat, akkor a biztonság pszichológiai fogalmához, azon belül is Maslow hierarchia-elméletéhez juthatunk, miszerint a biztonsági szükséglet a szükségletpiramis második szintjén található és tipikus hiány-alapú szükséglet, amely leginkább a veszélyektől való mentesség iránti vágyunkra utal (MASLOW 2007). A turizmus és a biztonság fogalmát a véleményem szerint tehát úgy lehet összekapcsolni, hogy a turizmusbiztonság nem más, mint komplex társadalmi jelenség, amely nem más, mint a személyek lakó – és munkahelyén kívüli,

veszélyektől mentes, szabad helyváltoztatása, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatások összessége. Meglátásom szerint ugyanis a turizmusbiztonság fogalmi körét indokolatlanul szűkíti az a gyakorlat, amely bizonyos elemeit kiemelve, pusztán rendészettudományi szempontból közelíti meg ezt a komplex társadalmi – szociológiai jelenséget, másrészt viszont nem tartom meghaladottnak, hogy a fogalmi definíció legalább részben továbbra is negatív leírással kerül meghatározásra. A fogalom kapcsán elvetem továbbá a biztonság definíciója tekintetében a zavartalanság kritériumát. Úgy vélem, hogy adódhat olyan – a turizmust befolyásoló tényező – amely ugyan zavart okoz a turizmus folyamatában, de az nem jelent szükségszerűen a biztonságot érintő körülményt, miközben úgy véljük, hogy a veszély megjelenése és változása minden esetben érinti a biztonság fogalmi körét. A turizmusbiztonság pontos definíciója azért is különösen fontos, mert elhatároló tényező azokra a körülményekre nézve, amik a turizmusbiztonságot potenciálisan érintik. Ilyen, a turizmusbiztonságot befolyásoló tényező a közlekedés biztonsága, a kiberbiztonság, a közbiztonság, de akár még a turista önvédelmi képessége is. Érdemes megemlíteni, hogy a turizmusbiztonság fogalmának lényegi elemeit a külföldi kutatók is a biztonság fogalmából eredeztetik, igaz az angolszász nyelvterületeken a safety és a security kifejezések is relevánsak (NEUMAYER 2011). Utóbbi kapcsán a magyar nyelvnek lényegében megegyezően bontja ki az Oxford Dictionaries a security szó fogalmát: „*the state of being free from danger or threat*”. Mások, mint például Abraham PIZAM és Yoel MANSFELD (2006) a definiálás helyett a két szó kölcsönhatásában látják a fogalmi meghatározás lényegét és a turizmust érintő biztonsági hatások együtteseként tekintenek a turizmusbiztonság területére.

Végezetül a turizmusbiztonság fogalma felfogható a turista által értékelt kockázatok összességéeként is, átemelve a közgazdaságtan releváns elemeit. Ebben az elméleti kibontásban a funkcionális pszichikai kockázatokról van szó, amit további kutatók egész listává bővítettek (ALIF et al. 2018). Lényegében meghatározták ezzel a turizmusbiztonságot meghatározó kockázati elemeket, ami a turizmusbiztonságot befolyásoló (kockázati) tényezőkként azonosítható. Ezen belül külön is vizsgálható a mérhető kockázati tényezők objektív szintje és a turista által ténylegesen érzett, szubjektív biztonságérzetés annak meghatározó szerepe a turista egyes döntéseiben (OWIYO 2018).

3.3. Turizmusbiztonság mint interdiszciplináris tudományterület

A turizmusbiztonságot az elmúlt évtizedek egyik legnagyobb kihívásának tekinthetjük, mely jelentős változásokat idézett elő a turizmus-szektorban (HALL et al. 2004; BREDA – COSTA 2006; MANSFELD – PIZAM 2006; TARLOW 2014; OLSEN – CASSEE 1996). A legjelentősebb

kihívások között említendő a terrorfenyegetettség, a természeti katasztrófák kockázata, az egészséggel kapcsolatos biztonsági tényezők és az élelmiszerbiztonság (BREDA – COSTA 2006; BRONDONI 2016; VAN NIEKER – PIZAM 2015). A turizmusbiztonság, mint interdiszciplináris tudományterület hazánkban csak az utóbbi néhány évben kapott nagyobb figyelmet, elsődlegesen azon a két tudományterületen, ahonnan a fogalma eredeztethető. A turizmus, mint gazdasági és szociológiai fogalom, és a biztonság, amely alapvetően – de mint látni fogjuk nem kizárólag – a had- és rendészettudományok sajátja, külön – külön is szerteágazó módon értelmezhető és vizsgálható. Talán ennek, és a viszonylag új tudományterületként való megjelenésnek tudható be, hogy az eddigi tanulmányok és értekezések zömmel a két nagy fogalmi terület tudományos keretei között, azok egyik vizsgálendő aspektusaként tekintettek a turizmusbiztonságra. Ennek a jelenségnek az egyik következménye, hogy a turizmusbiztonságot vagy jellemzően gazdasági és szociológiai fogalmi rendszerben, vagy a had- és rendészettudomány fogalmi rendszerében próbálták elhelyezni és vizsgálni, jellemzően olyan körülményként, ami az adott tudományterületen már kialakult és megszilárdult fogalmi rendszerben értelmezhető, és amelyre potenciálisan kihatással lehet. Gazdasági és szociológiai megközelítésben a turizmusbiztonság olyan tényező, amely kihathat a turizmus potenciális volumenére, meghatározhatja a saját állampolgárok utazási desztinációit, továbbá kihat arra is, hogy az adott gazdasági közösségbe látogató turista milyen területeken és milyen szolgáltatásokat szeretne igénybe venni. A belföldi és a nemzetközi turizmus ilyen aspektusból a nemzetgazdasági folyamatok egyik meghatározó részévé vált az utóbbi évtizedekben, amelyek jelentős hatással vannak a költségvetési bevételek alakulására, különösen olyan országokban, ahol a turizmus gazdasági szerepe hagyományosan jelentős. Ugyanígy, leginkább a hatásai nyomán kerül értelmezésre a had- és rendészettudomány területén, különösen utóbbi esetében, mint a köz- és rendvédelem statisztikai mutatóiban és kriminológiai folyamataiban kimutatható, befolyásoló tényező. Mindemellett a turizmusbiztonság számos egyéb területen is megjelent, például a kormányzati és külpolitikai koncepciók, sőt stratégiák meghatározó részévé vált. Ilyen kormányzati koncepció volt például a NO-GO zónák meghatározása, amely már kifejezetten turizmusbiztonsági kérdésként értelmezhető. Természetesen nemcsak a tudomány figyelt fel a turizmusbiztonság jelenségére. Organikus folyamatként, a globalizáció nyomán egyre növekvő mértékű mobilitás, és annak tipikus megjelenési formája, a turizmus kapcsán mindannyian érintetté válunk ezen a területen, így egyre gyakoribb a társadalomban a kérdéskör tudatos megfontolása is. A XX. század második felében a turizmusbiztonság már nemzetközi szinten is foglalkoztatta a döntéshozókat. A Turisztikai Világszervezet (UNWTO) 1989-es Hágai Nyilatkozatában a turisták biztonságát és védelmét hangsúlyozta, mint a turizmus fejlődésének előfeltételét. A nyilatkozat a turizmusbiztonság megteremtésében, fenntartásában érintett szereplők (például kormányzat, szolgáltatók, turisták)

együttműködését, a rájuk vonatkozó jogrendszer kialakítását és cselekvési tervek létrehozását támogatja. Ezzel párhuzamosan felhívták a figyelmet arra, hogy a terrorizmust, mint turizmust fenyegető, valós veszélyforrásként kell kezelni, és fel kell lépni ellene (UNWTO 1989). Mára a turizmus jelenségének szinte minden aspektusát áthatja a turizmusbiztonság kérdésköre, amely megjelenik többek között az utazási célpont kiválasztásánál, az előzetes tájékoztatás és tájékozódás során, a turisztikai célpont biztonságának kialakításánál és a visszautazás során egyaránt. Mindazonáltal az interdiszciplináris tudományterületek sajátosságát is magán hordozza, miszerint leginkább a gyakorlat oldaláról, más tudományterületekre gyakorolt hatásával jelent meg az igény a turizmusbiztonság kérdéskörének tudományos szintű vizsgálatára. Ennek megfelelően nem tekinthető öncélúnak a turizmusbiztonság vizsgálata, sőt, közvetlenül hasznosulhatnak a vívmányai a gyakorlatban. Az eddigiekből következik a kérdés, hogy vajon a turizmusbiztonság hogyan helyezhető be a tudományterületek rendszerébe, vindikálhat-e magának önálló létjogosultságot, vagy minden vizsgálható aspektusa mellett sem válhat koherens ismerethalmazzá, hanem megmarad a különböző tudományterületekre gyakorolt hatások eredőjeként? Erre az egyáltalán nem könnyen megválaszolható kérdésre próbálok tudományosan megalapozott választ találni, de egyben szeretném mindezt oly módon megtenni, hogy minden, a témakör iránt érdeklődő számára érdekes és a gyakorlat szempontjából is hasznos információ legyen.

3.4. A turizmusbiztonság területén érintett szervezetek Magyarországon

Számos intézmény, illetve szervezet már évek óta kiemelt figyelmet fordít a turizmusbiztonság erősítésére – megfelelő jogszabályi keretek között. A turizmusbiztonság nem csak az egyének biztonsági felkészültségét érinti, hanem a közbiztonság és közrend fenntartásáért felelős szervezeteket is. Hagyományosan érintett ilyen szervezet a Rendőrség, illetve a Magyar Honvédség, de újabb szervezetek is létrejöttek, mint a nemzeti PNR (légi utasok adatait nyilvántartó) rendszert kialakító és üzemeltető Nemzeti Információs Központ (NIK).

3.4.1. Rendőrség

Magyarországon a Rendőrség legalapvetőbb feladatait az Alaptörvény 46. cikk 1. bekezdése határozza meg, melynek alapján a Rendőrség feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme. Ezek a legalapvetőbb feladatok mind kihatnak a turizmusbiztonság kérdéskörére. Kifejezetten azonban sem az Alaptörvény, sem a rendőrségről szóló törvény nem említi a Rendőrség turizmussal összefüggő feladatait. Ennek részletezése azonban nem marad norma nélkül, ugyanis az ORFK utasítást adott ki a turisztikai idején rendőri feladatainak végrehajtásáról. Az utasítás hatálya kiterjed az Országos

Rendőrfőkapitányságra, a Készenléti, a Repülőtéri Rendőr Igazgatóságra, a vármegyei rendőrfőkapitányságokra és a Budapesti Rendőrfőkapitányságra, illetve a rendőrkapitányságokra és a határrendészeti kirendeltségekre. Kiemelt szabályozást kapott a Balatoni Közbiztonsági Koordinációs Bizottság és a Tisza – tavi Régiós Közbiztonsági Koordinációs Bizottság is. A Rendőrség ennek megfelelően fokozott tájékoztató tevékenységet fejt ki a média nyújtotta lehetőségek széleskörű igénybevételével, bűn – és baleset – megelőzési tanácsokat tartalmazó szóróanyagok terjesztésével, strandfelügyeletek megszervezésével, valamint a közterületi rendőri jelenlét célirányos növelésével. A lehetőségek szerint a külföldiekkel való kommunikáció biztosítása céljából – a helyi adottságoknak és lehetőségeknek megfelelően – olyan panaszfelvevő állomásokat, információs centrumokat alakít ki, ahol idegennyelvi ismerettel rendelkező rendőrök és szezonálisan alkalmazott diáktolmácsok, valamint önkéntes fiatalok tevékenykednek. A turisztikai szempontból frekvenciált helyekre közlekedő személyszállító vonatok, valamint a nemzetközi személyszállító vonatok, a vasúti és autóbusz pályaudvarok közbiztonsági helyzetének javítása érdekében biztosítja a fokozott rendőri jelenlétet. A rendőrfőkapitányok a turisztikai szempontból frekvenciált helyeken jelentkező többletfeladatokat elsősorban a saját erők és eszközök átcsoportosításával hajtják végre. Közismert, hogy a turisztikai idényben külföldi rendőrök is hazánkba érkeznek, az ellátásukkal kapcsolatos kiadások a fogadó szervek költségvetését terhelik. A rendőrfőkapitányok a rendészeti szakgimnáziumok első évfolyamát sikeresen elvégző tanulóiból, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (a továbbiakban: NKE) Rendészettudományi Karának hallgatóiból az NKE-vel kötött megállapodás alapján a gyakorlati képzés végrehajtására – szükség szerint – gyakorló őröket hozhatnak létre. A turisztikai idényben, illetve az állami ünnepeken, kiemelt rendezvényeken, illetve általában, a tömegrendezvények megszervezésekor a Készenléti Rendőrség speciális közrendvédelmi, csapatszolgálati egységeként a Rendészeti Igazgatóság állománya a területi rendőri szervek igényei alapján rendszeresen részt vesznek a rendezvények biztosításában, illetve a védett vezetőkkel kapcsolatos biztosítási feladatok végrehajtásában. A Rendőrség intézkedik a szállodai kapcsolattartó rendszer működtetésére, amely érdekében az illetékes rendőrkapitányságok bűnügyi állományából kijelölnek egy-egy fő összekötőt, továbbá felveszik a kapcsolatot a szállodák igazgatóival az összekötő bemutatása és a feladatok egyeztetése érdekében. A vármegyei rendőrkapitányságok pedig a helyi adottságokhoz igazodó feladatokat látnak el, aminek keretei között például elemzik az illetékességi területük közlekedésbiztonsági helyzetét, amely alapján, hétvégeken és a munkaszüneti napokon, a fokozottan veszélyes útszakaszokon biztosítják a forgalom segítéséhez és a közlekedési szabályokat megszegők hatékony kiszűréséhez szükséges rendőri erőket. A turisztikai szempontból frekvenciált helyek bűnügyi, közbiztonsági helyzetéről, az állománya által végrehajtott rendőri feladatokról és azok tapasztalatairól vezetője havonta értékelő jelentés készül.

Az utasítás melléklete szerint továbbá a határrendészeti, igazgatásrendészeti, idegenrendészeti, közrendvédelmi és közlekedésrendészeti egységes rendészeti statisztikai rendszer (a továbbiakban: HIIKK) statisztikai adatai alapján és a Netzsaru elnevezésű felület alkalmazásával összesített statisztikai kimutatást (a továbbiakban: statisztikai kimutatás) is készítenek. A jelentést és a statisztikai kimutatást a HIIKK adatainak az ORFK RFI Rendészeti Elemző – Értékelő Osztály (továbbiakban: REO) által történő hitelesítését követő második munkanapig a rendészeti országos rendőrfőkapitány-helyettes részére felterjesztik. A Rendőrség feladatai azonban nem korlátozódnak közbiztonság és a közrend védelmére, hanem a turizmus folyamata során kiemelt feladatokat kap a Magyarország területére való beléptetés kapcsán. A Rendőrség a harmadik országbeli állampolgár Magyarország területére történő beléptetését megelőzően ellenőrzi a 2016/399/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben (a továbbiakban: Schengeni határ-ellenőrzési kódex) foglalt feltételek fennállását. Továbbá a határátkelőhelyen előterjesztett kilencven napot meg nem haladó, tervezett tartózkodásra jogosító vízum iránti kérelmet a Rendőrséghez kell benyújtani, amely köteles haladéktalanul – elektronikus úton – döntésre felterjeszteni az országos illetékességgel rendelkező igazgatóságához. Ennek törvényi alapja a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 113/2007. (V. 24.) Korm. rendelet.

3.4.2. A Magyar Honvédség

Ugyancsak fontos feladatokat lát el a Magyar Honvédség a turizmusbiztonság garantálása szempontjából a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény alapján. Egyfelől a Magyar Honvédség fegyverhasználati joggal látja el például Magyarország területének, légterének, lakosságának és anyagi javainak külső támadással szembeni fegyveres védelmét, a Szent Korona és a hozzá tartozó egyes jelvények, illetve a honvédelem szempontjából fokozott védelmet igénylő létesítmények őrzését és védelmét, vagy talált robbanótestek tűzszerészeti mentesítését is. Nemcsak hazánk területén fejthet ki a turizmusbiztonságot is érintő tevékenységet, hanem a hatályos nemzetközi normák betartásával közreműködik a magyar állampolgárok életét, testi épségét Magyarország területén kívül közvetlenül fenyegető háborús cselekmények, fegyveres konfliktusok esetén a bajba jutott magyar állampolgárok mentésében, hazatérésük biztosításában, az evakuálás végrehajtásában. Emellett a Magyar Honvédség fegyverhasználati jog nélkül működik közre a katasztrófavédelemmel összefüggő feladatok végrehajtásában, és részt vesz az állami protokolláris feladatok teljesítésében is. Korábban, az utóbbi területen, illetve a nemzeti ünnepek megszervezésében tekintetében kiemelt szerepet játszott a Honvédelmi Minisztérium

Rendezvényszervező Hivatal, amely előbb Főosztályként a Honvédelmi Minisztériumba olvadt, majd a feladatot más minisztérium vette át. Ezen feladatokat a Honvédelmi Minisztérium központi hivatalai és a honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó egyes szervezetek racionalizálásával összefüggő feladatokról és egyes honvédelmi miniszteri utasítások módosításáról szóló 38/2016. (VII. 21.) HM utasítás alapján látja el. Egyes, a Magyar Honvédség speciális egységeit igénybe vevő turisztikai eseményeknél, mint amilyen például a Red Bull Air Racing versenysorozat volt korábban, a Magyar Honvédség egyedi szerződés alapján technikai, biztosítási, illetve egyéb segítséget nyújtott a szerződött partnerei számára. A nemzeti ünnepek tekintetében a feladatok egy része a nemzeti ünnepek, valamint a kiemelt fontosságú rendezvények előkészítésének és lebonyolításának rendjéről szóló 1256/2017 (V. 10.) Korm. határozatból, állami feladatként is következik.

3.4.3. Miniszterelnöki Kabinetiroda

A 2022. (V. 24.) Korm. rendelet alapján a Miniszterelnök Kabinetfőnöke (miniszteri rangú tisztviselő) a Kormány turizmusért felelős tagja. A Miniszterelnöki Kabinetiroda kidolgozza és megvalósítja a nemzeti rendezvények koncepcióját, így különösen elvégzi a nemzeti ünnepekhez, valamint a kiemelt fontosságú rendezvényekhez kapcsolódó minisztériumi rendezvényszervezési, kommunikációs, programkoordinációs és tájékoztatási tevékenységet, elvégzi az érintett minisztériumok között a nemzeti rendezvényekhez kapcsolódó feladatok ellátásának koordinációját. A miniszter a turizmusért való felelőssége keretében előkészíti a turizmusra, az utazásszervező és – közvetítő tevékenységre, az utazási és utazásközvetítői szerződésre, valamint – a gyógy- és egészségügyi tényezők vonatkozásában az egészségügyért felelős miniszterrel együttműködve – az egészségturizmusra vonatkozó jogszabályokat. A miniszter a turizmusért való felelőssége keretében kialakítja és működteti a turizmus kormányzati irányítási és intézményrendszerét, kidolgozza a turizmusfejlesztés koncepcióját és támogatási rendszerét, kidolgozza a hivatásturizmus koncepcióját és fejlesztési irányait, koordinálja azok megvalósítását, összehangolja az európai uniós tagságból adódó kormányzati turisztikai feladatokat, irányítja a belföldi és nemzetközi turisztikai marketingtevékenységet.

3.4.4. Tárcaközi Koordináló Munkacsoport

A nemzeti rendezvények megszervezéséről szóló 1190/2020. (IV. 30.) Korm. határozat alapján. turizmusért felelős miniszter irányítja az érintett miniszterek által delegált tagokból álló tárcaközi Koordináló Munkacsoport (TKM) tevékenységét. A miniszter a TKM munkacsoportjaként

működteti az Operatív Törzset, amely a nemzeti rendezvények szervezett és biztonságos lebonyolításával kapcsolatos feladatokat látja el. Az Operatív Törzs (OT) elsődleges feladata a nemzeti rendezvény előkészítése során a biztonsági szempontok figyelemmel kísérése, a nemzeti rendezvényt kapcsolatban elkészített biztonsági terv, közlekedési terv és egészségügyi terv szakmai véleményezése, legkésőbb a nemzeti rendezvényt megelőző 15. napig, és azoknak az OT vezetője által történő jóváhagyása. A nemzeti rendezvény lebonyolításának figyelemmel kísérése céljából és az OT Magyarország nemzeti ünnepéhez kapcsolódó nemzeti rendezvény során annak teljes időtartama alatt, a kiemelt fontosságú rendezvény során, szükség esetén a miniszterelnök kabinetfőnöke által kijelölt Központi Bázis helyén ülésezik. Az Operatív Törzs tagjai – a Központi Bázis helyén – folyamatosan figyelemmel kísérik a nemzeti rendezvények lebonyolítását és amennyiben a körülmények gondos mérlegelése alapján azt szükségesnek látják, az Operatív Törzs vezetőjének javaslatot tesznek az élet – és vagyónbiztonságot veszélyeztető rendkívüli körülmény és más elháríthatatlan ok esetén a rendezvény egyes elemeinek vagy egészének elhalasztására, illetve megszakítására.

3.4.5. Magyar Turisztikai Ügynökség Zártkörűen Működő Részvénytársaság

A Magyar Turisztikai Ügynökség Zártkörűen Működő Részvénytársaság turizmussal és vendéglátással kapcsolatos egyes feladatainak meghatározásáról szóló 61/2017. (III. 20.) kormányrendelet alapján, a turizmusért felelős miniszter a turisztikai ügynökségen keresztül összehangolja Magyarország turisztikai tevékenységének körében a Kormány irányítása vagy felügyelete alá tartozó szervek munkáját, meghatározza a turisztikai és a turisztikai fejlesztésre vonatkozó feladatok ellátását és annak módját. A turisztikai ügynökség javaslatot tesz a turizmusért felelős miniszternek a turizmust, különösen a turisztikai marketingtevékenységet, a turisztikai országmárka – fejlesztést, valamint annak külföldi és hazai kommunikációját, az utazásszervező és – közvetítő tevékenységet, az utazási és utazást közvetítői szerződést, a falusi és agroturizmust, a borturizmust, a magyar bor egységes állami kommunikációját, az egészségturizmust, a szálláshely – szolgáltatást, a lovas turisztikai szolgáltatást, az idegenvezetést, a konferenciaturizmust, a nemzetközi küldőpiacok fejlesztését és az ott folyó munka szakmai irányítását, valamint a vendéglátást és a turisztikai attrakciókat érintő szabályozásra. Egyúttal részt vesz a feladatait érintő előterjesztések közigazgatási egyeztetésében, véleményezésében, véleményt nyilvánít a turizmussal, a turisztikai felsőoktatási képzéssel és szakemberképzéssel, valamint a turisztikai, vendéglátó – és szállodaiipari szakképzéssel és a vendéglátással, továbbá a vallásturizmussal kapcsolatos kérdésekben. Emellett meghatározza és végrehajtja a kapcsolódó hazai rendezvényszervezési és koordinálási tevékenységet, továbbá statisztikai adatok és

nemzetközi turisztikai technológiai trendek alapján elemzi a hazai és nemzetközi turizmus, a szállodaipar és a vendéglátás folyamatait, elemzi a területen működő vállalkozások gazdálkodási, jövedelmi folyamatait, ezekre vonatkozóan szakmai anyagokat készít, véleményez és javaslatokat dolgoz ki. Koordinálja továbbá a turizmusfejlesztési feladatokat és a kiemelt állami turisztikai fejlesztéseket, kapcsolatot tart a turizmus és a vendéglátás fejlesztésében érintett kormányzati és nem kormányzati szereplőkkel, szervezi együttműködésüket, együttműködik a Magyarország külképviseletein működő turisztikai szakdiplomataikkal, a külgazdasági attasékkal, valamint a Nemzeti Befektetési Ügynökség (HIPA) és a HEPA Magyar Exportfejlesztési Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság szakterületi vezetőivel a nemzetközi promóciós tevékenységek összehangolását illetően. Gondoskodik a rendezvénykoordinációs feladatok ellátásáról, működteti a szakmai testület munkáját segítő Nemzeti Rendezvénykoordinációs Központot; egyes, a fenti célok, stratégiai szempontok szerint kiemelt rendezvények, rendezvénysorozatok, évadok megszervezését saját hatáskörben tervezi és valósítja meg, továbbá gondoskodik a hatáskörébe utalt rendezvények teljes körű lebonyolításáról. Működésével összefüggésben a turisztikai szempontból jelentős rendezvények rendezvényszervezőiből, a logisztikai, katasztrófavédelmi, közlekedési, rendészeti és egyéb, a rendezvények szervezésében érintett hatósági személyek képviselőiből álló szakmai testületet kér fel, amely koordinálja, és szakmai szempontból támogatja a belföldi és nemzetközi turisztikai vonzerő szempontjából kiemelt rendezvényeket, erre vonatkozóan javaslatokat tesz. A nemzeti rendezvények szervezését, valamint a műszaki, művészeti, produkciós, logisztikai, feladatainak előkészítését és lebonyolítását, illetve a biztosítás koordinációját, valamint egyéb feladatok lebonyolítását a Magyar Turisztikai Ügynökség Zrt., vagy a tulajdonosi joggyakorlása alá tartozó Hungarofest Nemzeti Rendezvényszervező Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság látja el.

3.4.6. Vízumkiadó Hatóság

A harmadik országbeli állampolgárok esetében a Magyarország területére történő beutazás vízumköteles lehet. Az ő vízumigényüket – annak jellege alapján – több hatóság is elbírálhatja Magyarországon. Ennek megfelelően a Vízumkiadó Hatóság lehet a külpolitikáért felelős miniszter, a konzuli tisztviselő, és természetesen az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság is. A konzuli tisztviselő a vízum iránti kérelemről tizenöt napon belül dönt. A külpolitikáért felelős miniszter, valamint a konzuli tisztviselő a vízum iránti kérelemről az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Terrorelhárítási Központ véleményét kérheti. Az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Terrorelhárítási Központ köteles a megkeresésnek tíz napon belül eleget tenni a 113/2007. (V. 24.) Korm. rendelet alapján.

3.4.7. A Nemzeti Információs Központ (NIK)

A Nemzeti Információs Központ vizsgálja Magyarország biztonsági és bűnügyi helyzetét, amelynek keretében figyelemmel kíséri és a rendelkezésre álló valamennyi adat felhasználásával folyamatosan elemzi Magyarország biztonsági, nemzetbiztonsági, bűnügyi és terrorfenyegetettségi helyzetét. Az együttműködő szervek által átadott adatokat elemzi – értékeli és ennek alapján – az e törvényben, illetve a Kormány tagjainak feladat – és hatásköréről szóló kormányrendeletben meghatározott kivétellel – kizárólagos hatáskörrel teljesíti a hírigényeket. Folyamatosan figyelemmel kíséri a Magyarország biztonsági, nemzetbiztonsági, bűnügyi és terrorhelyzetére vonatkozó információkat, összehangolt védelmi tevékenység, valamint különleges jogrend kihirdetését megalapozó helyzet vagy esemény kezelésével összefüggésben, a nemzetbiztonságot érintően kiemelt kockázatot jelentő biztonsági fenyegetésekkel kapcsolatos kérdések vonatkozásában a hatáskörébe és illetékességébe tartozó szakmai koordinációs tevékenységet lát el az érintett szervezetek bevonásával, továbbá kockázatelemzést végez. Figyelemmel kíséri a Magyarország biztonsági, nemzetbiztonsági, terrorveszélyeztetettségi és bűnügyi helyzetét érintő tendenciákat, A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény alapján. Magyarország biztonsági, nemzetbiztonsági, terrorveszélyeztetettségi és bűnügyi helyzetét érintő új jelenségekről elemzéseket, tanulmányokat készít. Magyarország terrorhelyzetére vonatkozó információk értékelése alapján javaslatot tesz a terrorfenyegetettség szintjének meghatározására és az általa kezelt adatok elemzésének eredményeként személyazonosításra alkalmatlan statisztikai adatok szolgáltatásával segítséget nyújt a biztonsági és bűnügyi kérdésekkel kapcsolatos kormányzati döntések meghozatalához. A NIK ellátja továbbá az utasadat – információs egység feladatait, ennek keretében az utasadat szolgáltatójától átveszi és kezeli az utasadatokat. A Nemzeti Információs Központ az átvett légiutas – adatot és folyamiutas adatot a Nemzeti Információs Központba érkezést követő öt évig kezeli. A légiutas-adatszolgáltatója által szolgáltatott légiutas-adatot a Nemzeti Információs Központba érkezést követő 6 hónap elteltével az alábbi adatelemek elrejtése útján személyazonosításra alkalmatlanná kell tenni. Az utasadatok átvételének és kezelésének a célja a törvény mellékletében meghatározott bűncselekmények megelőzésének, felderítésének, nyomozásának és üldözésének elősegítése. A belügyi feladatokat érintő és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló törvény társadalmi vitája során, az eredeti koncepcióban (amely a konkrét törvényjavaslat szövegébe már nem került be) még szerepelt egy olyan rendelkezés, miszerint a nemzetbiztonsági szolgálatok feladataik teljesítése érdekében – eltérő törvényi rendelkezés hiányában – a szálláshely – szolgáltatást végző által rögzített adatokból – az adatkérés céljának megjelölésével – adatszolgáltatást kérhetnek. Az adatkérés alapján a szálláshely – szolgáltatást végző az adattovábbítást elektronikus formában,

elektronikus adatkapcsolat útján, az érintett nemzetbiztonsági szolgálat által meghatározott műszaki követelményeknek megfelelően kiépített és üzemeltetett csatlakozási felületen hajtotta volna végre, valamint hiányos és töredékadatok tekintetében is teljesítette volna. Végül ez a koncepció nem került be a végleges törvényszövegbe és így nem is lépett hatályba. Nem sokkal később a koncepció úgy módosult és lépett hatályba, hogy a Nemzeti Turisztikai Adatszolgáltató Központ számára történik adattovábbítás a 239/2009. (X. 20.) Korm. rendelet alapján, amely a Magyar Turisztikai Ügynökség keretein belül került létrehozásra. Az adatszolgáltatási kötelezettségnek való megfelelést az arra illetékes jegyző ellenőrzi.

A turizmus egyik legfontosabb eleme a biztonság – az utazás, maga az utazó szempontjából, és a választott desztináció szempontjából is. A biztonságért felelős szakhatóságok összehangolt – látható és kevésbé látható háttér – munkájának is az eredménye egy biztonságosnak tapasztalt desztináció, egy jól sikerült nyaralás.

3.5. A turizmusbiztonság szintjét befolyásoló tényezők

A turizmus és a biztonság fogalmát véleményem szerint úgy lehet összekapcsolni, hogy a turizmusbiztonság nem más, mint komplex társadalmi jelenség, amely nem más, mint a személyek lakó- és munkahelyén kívüli, veszélyektől mentes, szabad helyváltoztatása, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatások összessége. Amennyiben ez a definíció helyes, akkor a turizmusbiztonság szintjét negatívan befolyásoló tényezőket a veszélyek és a korlátok között kell keresnünk, míg ezek hiánya a turizmusbiztonság szintjét növeli. Ezen tényezők pedig két nagyobb csoportot alkotnak. Az egyik ilyen csoportot a társadalmi jelenségek alkotják, mint amilyenek a katonai konfliktusok, a terrorizmus, a belpolitikai instabilitás, a migráció, a bűnözés és részben a járványok. A másik csoportba tartoznak a természeti jelenségek, mint a természeti katasztrófák, az éghajlatváltozás.

3.5.1. Az éghajlatváltozás

A többi tényezőtől eltérő az éghajlatváltozás hatása a turizmusbiztonságra. Azt számos tanulmány elemezte már, hogy az éghajlatváltozás közvetlenül képes hatni a turizmus volumenére, talán többféle módon is, mint azt első olvasatra gondolnánk. A globális felmelegedéssel például eltűnhetnek a havas tájak, ezzel együtt pedig visszaeshet az érintett területeken a síeléssel összefüggő turizmus. Az éghajlatváltozás átrendezi továbbá a turizmus irányait is a következő évtizedekben. A Mediterrán térség és az észak-európai országok időjárásának melegedésével előbbi térség egyre kevésbé lesz vonzó a turisták számára, akik inkább otthon is maradhatnak,

hiszen a skandináv térségben pedig épp ellenkezőleg: nőni fog a szabadidős tevékenységeknek kedvező napok száma. Emellett a tengerszint emelkedése, a globális vízháztartás megváltozása kihat az egész ökoszisztémára, turisztikai látványosságok, egész térségek veszíthetik el vonzerejüket, turisztikai szempontból is érdekes állatok vonulhatnak más területekre, óriás térségek sivatagosodhatnak el a vízhiány következtében, miközben a parti térségekben a vízszint emelkedése okozhat majd problémákat. Érdeemes azonban figyelembe venni azt is, hogy a fent részletezett problémák valójában nem közvetlenül érintik a turizmusbiztonság területét. Egyrészt azért, mert hatásait csak évek, évtizedek alatt fejti ki, így közvetlen összefüggések – egyelőre – csak nehezen mutathatók ki. Ezzel összefüggésben meg kell említeni, hogy megfelelő fejlesztésekkel a klímaváltozással súlyosan érintett Mediterrán térségben is jelentős növekedéssel számolnak egyes tanulmányok. A 2010-es 78 milliós látogatószám akár 204 millióra is növekedhet 2030-ra (LANQUAR 2011). Másrészt – és ez talán még fontosabb – azért, mert hatásait jellemzően nem közvetlenül, hanem a turizmusbiztonság szintjét befolyásolni képes többi tényezőkön keresztül képes kifejteni. Ilyen például az időjárás extrémítása, illetve az adott területen szokatlan időjárási jelenségek megjelenése, amely talán a legközvetlenebb kapcsolatként értelmezhető. A tartós és jelentős területeket érintő vízhiány viszont előbb belpolitikai instabilitást okozhat, amely később katonai konfliktusok megjelenésével, illetve a terrorizmus és az extrémizmus megerősödésével járhat. A vízhiány, a belpolitikai instabilitás, a terrorizmus, az extrémítás, a katonai konfliktusok mind alapvető tényezői a migráció kialakulásának. Ugyancsak a vízhiány és közvetlenül vezethet vándorlási útvonalak átalakulásához, invazív fajok megjelenéséhez. Ezzel összefüggésben, közvetlenül kihathat a turizmusbiztonságra, például a járványokat terjesztő rovarok új területeken való megjelenésével. A fentieket összegezve elmondható, hogy a turizmusbiztonságot befolyásolni képes körülmények zömét hátrányosan fogja érinteni az éghajlatváltozás, az azonban nem állítható, hogy bármelyiknek kizárólagos oka lenne. Bár tipikusan nem ilyen módon tekintünk a turizmusra, de fontos megemlíteni, hogy a globális CO₂ kibocsátás 5% - a az idegenforgalomból származik, 75% -ban az utazáshoz használt járművek kibocsátásai miatt, a szállások fűtése és hűtése pedig további 21%-ot jelent a kibocsátásból. Jellemzően tehát ezen területeken lenne szükség a környezettudatos fejlesztések megjelenésére, amit a jelenlegi energiaválság tovább erősíthet (ILO 2010). Különösen igaz ez azért, mert visszaszórási módon épp az éghajlatváltozás hatásait ellensúlyozó technikai megoldások (épületek klímatiszálása) jelentik az idegenforgalom károsanyag-kibocsátásának jelentős részét. A turizmus klímaváltozásra gyakorolt hatását külön tanulmányok vizsgálják. Az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentésére számos lehetőség adódik mind a gazdasági szereplők (energihatékonyság növelése a turisztikai szektorban), mind a turisták (környezettudatos utazás szervezés) részéről. A World Travel and Tourism Council terve szerint 2020-ra 25, 2035-re 50 %-

kal csökkenthető a kibocsátás 2005 évi bázison számolva (a terv még a koronavírus járvány előtt készült). A gyakorlatban azonban kérdéses, hogy mindez valóban megvalósulna, különösen a szektor párhuzamos növekedésével összefüggésben. Ausztráliában átfogó állami programok próbálják felkészíteni a szektort az éghajlatváltozás lehetséges következményeire (ZEPPEL et al. 2014).

3.5.2. Természeti katasztrófák

A 'természeti katasztrófák' turizmusbiztonságot alapvetően befolyásoló tényező, egyben a legfontosabb természeti jelenség, amely a gyakorlatban kihat a turizmusra. Az értelemszerű azonnali hatása mellett, amely a turizmus visszaesésével jár, súlyosabb katasztrófák a teljes idegenforgalmi infrastruktúra megsemmisülését is jelenthetik. Amennyiben a természeti katasztrófa megismétlődése várható, úgy hatása hosszabb távon is kihat a turizmus volumenére. Az utóbbi idők legsúlyosabb természeti katasztrófáját, a 2004-es indiai-óceáni cunamit követő évben hatalmas mértékben visszaesett a turisták érdeklődése a térség iránt. A több, mint 200.000 ember halálát okozó katasztrófa évében, vagyis 2004-ben – természetesen a katasztrófát megelőző időszak adataival – rekordévet zárt a turizmus Andaman and Nicobar Islands térségében. 2004. januárjában 13.309 turista érkezett, egy évvel később mindössze 1.335. Az eseményeket összegző UNESCO/University of Exeter tanulmány (REDDY et al. 2016) alapján elmondható, hogy a turizmus gyakorlatilag megszűnt a térségben, hatalmas elbocsátási hullám söpört végig az idegenforgalmi területeken, illetve több vállalkozás is csőd közeli helyzetbe került, és az alapvető infrastruktúra helyreállítása is hónapokat vett igénybe. Arányaiban jóval kisebb kárt okozott, de lokálisan így is elsöprő erejű volt 2017-ben a Puerto Rico-t elérő Maria hurrikán. A természeti katasztrófában legalább 5.000 ember vesztette életét, emellett az infrastruktúrát ért károk miatt átmenetileg az egész országra kiterjedő áramszünetek alakultak ki. Érdekes azonban, hogy a súlyos természeti katasztrófa nem vetette vissza olyan jelentősen a turizmus volumenét, mint a 2004-es cunami az indiai-óceáni térségben. Mindkét esettől eltérően alakult azonban Louisiana állam turisztikai statisztikája a Katrina hurrikánnal összefüggésben. A 2005-ben bekövetkezett katasztrófában körülbelül 10.000 ember vesztette életét. A látogatók száma a 2004-es 24 milliőről 19 millióra esett vissza 2005-re, amely 2006-ra tovább csökkent 18 millióra, miközben a turisták által elköltött összeg 9-ről 6 milliárd dollárra esett. Azonban 2007-ben hirtelen visszaemelkedett a turizmus volumene a katasztrófa előtti szint közelébe, 2008-ban pedig a gazdasági válság ellenére is növekedni tudott. Azóta pedig lényegében zavartalanul nő a turizmus és ezzel együtt természetesen a bevétel is Louisiana államban (UNWTO 2016). A fentiek összegzéseként elmondható, hogy a súlyos természeti katasztrófák közvetlenül és azonnal kihatnak a

turizmusbiztonságra és ezzel együtt a turizmus volumenére. A közvetlen hatáson túl azonban számos tényező befolyásolhatja, hogy közép -hosszú távon milyen hatást gyakorolnak a katasztrófa sújtotta térség idegenforgalmára. Az eddigi tapasztalatok alapján az infrastruktúra mielőbbi helyreállítása és a megfelelő marketingstratégiák viszonylag gyorsan képesek a negatív folyamatokat megállítani még súlyos természeti katasztrófákat követően is. Hosszabb távon azonban vélhetően legalább ekkora szerepe van annak is, hogy a közvélekedés szerint mekkora valószínűsége van újabb katasztrófa a térségben és az mekkora valószínűséggel jelezhető előre. Ebben az összehasonlításban nyilvánvaló, hogy a hurrikánok a jelenlegi előrejelző rendszerrel viszonylag jól és megfelelő időben előre jelezhetők, ugyanez azonban nem mondható el az óceánok mélyén kialakuló szeizmikus mozgásokról és azok cunamiképző hatásáról, noha jelzőállomások már széles körben kiépítettek a turisztikailag jelentős területek környékén is – például a US Dept of Commerce Tsunami Warning Center rendszere. Kérdés, hogy a közvélekedés és az empirikusan is mérhető gyakorlat szerint mennyire lesznek a közeljövőben megbízhatók ezek az előrejelző rendszerek, ideértve persze a téves riasztások által okozott bizalomvesztést is, ami nyilvánvalóan visszatérő eleme lehet egy, a biztonságot előtérbe helyező rendszernek. A természeti katasztrófák lehetőség szerint pontos előrejelzése jelentősen növelni tudja a turizmusbiztonság szintjét, miközben a téves riasztások számának csökkenése növelheti az előrejelzésbe vetett bizalmat és csökkentheti az ezzel kapcsolatos állami kiadásokat. A természeti katasztrófákra való felkészülés azonban nem pusztán meteorológiai vagy geológiai feladatot jelent, hanem a megelőzésben és a kármentésben részt vevő állami szervek és azok megfelelő szervezésének és irányításának feladata is egyben. Utóbbira Magyarországon egy kétségkívül súlyos tragédia világított rá, a 2006. augusztus 20-án megrendezett tűzijáték alkalmával.

3.5.3. Terrorizmus

A korábbi évekhez, évtizedekhez viszonyítva “új típusú biztonsági kihívások” jelentek meg a világban a turizmust érintő területeken: gazdasági recesszió, kiberbűnözés, terrorizmus. A turizmus a terrorizmus kiemelt célpontjává vált. A terrorizmus és az idegenforgalom egyfajta szimbiózisban van. A terrorista szemében a turista, a turisztikai események – karácsonyi vásárok, fesztiválok – új lehetőséget jelentenek. A terrorcselekmények számának növekedése miatt szükséges felülvizsgálni a védelmi rendszereket. A védelem akciót, aktív beavatkozást jelent. Bármely olyan intézkedés, amely csökkenti a lakosság és a turisták félelmét, hatékony védelem a terrorizmus ellen. A terrorizmus dinamikus folyamat – a megelőzés sem működhet más módon. A diplomáciának és hírszerzésnek ebben jelentős szerepe van. A terrorelhárítás szempontjából kiemelt jelentőséggel bír a térinformatikai hírszerzés, vagyis az „emberföldrajz” és a térinformatikai technológiák integrációja. A globális terrorizmus elleni küzdelemben ma

elengedhetetlen a földrajzi és társadalmi összefüggések mintáinak – kultúrák, utazási szokások – azonosítása. A mai terroristák globális emberek. Az utazás, a világ minden tájáról kapcsolatuk és az információs technológia lehetővé teszi a világ különböző részein élő szervezetek vezetői számára, hogy napi szinten kihasználják a virtuális világ által kínált lehetőségeket (SÓLYOMFI et al. 2020). Miért jó célpont a turista? A turisták ártatlanok és sebezhetőek. Nem valamilyen konkrét társadalmi csoportot képviselnek, semlegesek. Ezen kívül néhány országban ábrázolják a mobilitást és meghatározzák fogyasztást. A terrorista okkal választ ártatlan és kiszolgáltatott célpontot. Az első ok, hogy az ártatlan megölése megmutatja az állam kudarcát a polgárok védelméről. Második: ezzel nagyobb félelmet és pánikot tud kelteni. A terrorizmus erőszak alkalmazása vagy az erőszakkal való fenyegetés kiszámított alkalmazása. A terrorizmusra olyan támadások jellemzőek, amelyek jellegükben kíméletlenek és erős társadalomra gyakorolt hatásuk van. A terrorizmus tudatos döntés arról, hogy halálos taktikát választva támogasson egy ügyet. Célja a rémület és megfélemlítés, rettegés keltése. A turizmus és a terrorizmus bizonyos tekintetben úgy tűnik, hogy visszatükröz egy-egy kultúrát. A turizmus magában foglalja a mozgás és az utazás szabadságát, és ez egy meglehetősen hatékony módszer a kulturális értékek és gyakorlatok terjesztésére. A terrorista mozgalmak különböző vallási, nacionalista és etnikai motívumok permutációi. Ezek között több olyan van, amely a „nyugatot” fertőző, bűnös világnak gondolja, kifejezetten elutasítja a nyugati életmódot, amelyen a legtöbb kortárs turizmus alapul. Az egyes országok közötti gazdasági különbséget sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Más a terrortámadást indukáló motiváció egy európai fővárosban és más a motiváció például egy afrikai fővárosban. GROSSPIETSCH szerint a turizmus és a terrorizmus elválaszthatatlanul összefonódnak néhány országban az odalátogatók és a helyiek közötti különbségek miatt. A helyiek szegénysége növeli a feszültséget – különösen, ha a fogadó nemzet függ az odalátogató hazájától (GROSSPIETSCH 2005). Ahogy a turizmus változik, változik a terrorizmus is. A turizmuskutatás és terrorizmuskutatás eszköztárában közös az elemzés módszereinek és gyakorlatának megszilárdítása, a kockázatelemzés, a hírszerzési adatok elemzésének összehangolása. A sikeres terrorizmus elleni küzdelem biztonságosabb turizmust eredményez. A biztonságosabb turizmus biztonságosabb világot feltételez.

3.5.4. A migráció

A migráció és a turizmus kapcsolatának megítélésében gyökeres változás ment keresztül az utóbbi években, különösen a 2015-os migrációs válságot követő időszakban. A 90-es években még laza összefüggést mutattak ki a kutatások a migráció és a turizmus volumene között. A 2000-es évek elején a kölcsönhatást alapvetően pozitívnak írták le, vagyis a migrációt pozitív jelenségnek

tartották a turizmus tekintetében. Ennek hatásmechanizmusa leginkább a célország és a származás szerinti ország közötti családlátogatásokhoz köthető. Egyes kutatások szerint kimutatható volt a fordított kölcsönhatás is, vagyis a turizmus kapcsán megismert környezetbe való migrációt erősítette a turizmus (LEITAO et al. 2012). Ezek a pozitív jelenségek azonban a 2015-ben felerősödött illegális migráció eseményei és hatásai tükrében eltűntek. Talán meglepő módon azonban még a tömeges és illegális migráció megjelenésével sem jelenthető ki egyértelműen, hogy jelentősen befolyásolta volna az illegális migrációval sújtott országok idegenforgalmát. A jelenséget eleve nehéz elkülönülten vizsgálni a térséget meghatározó egyéb gazdaság folyamatoktól. A 2016-os statisztikai adatokat elemezve elmondható, hogy Bulgáriában 21% -kal nőtt a vendégéjszakák száma, Horvátországban ez a szám 9,6% volt, Szerbiában pedig 12,2%. Elképzelhető, hogy a növekedésre negatív hatást gyakorolt a migráció, de ezt más, az idegenforgalom számára kedvező folyamatok elfedték, egyes szerzők szerint például Szerbiára semmilyen negatív hatást nem gyakorolt (KOŠČAK et al. 2017). Kézenfekvő lenne a migrációval súlyosabban érintett országok statisztikai adatait is elemezni, azonban ezen országokban a migráció mellett más tényezők is befolyásolták a turizmus volumenét. A legjobb példa erre Törökország, ahol belpolitikai instabilitás, katonai puccskísérlet, terrorcselekmények hatásai mellett kellene a migráció hatásait kimutatni. Az idegenforgalmat befolyásolni képes török problémák miatt azonban nem lehet határozottan állítani, hogy mindez kizárólag a migrációs helyzettel lett volna közvetlen összefüggésben. Ezért a jelenség vizsgálatára a migrációs válság által érintett országok közül Görögország lehetne talán alkalmasabb. A görög turizmus azonban a 2012-es mélyponthoz képest óriási növekedést mutatott, amely töretlen volt a migrációs válság éveiben is, 2019-re pedig korábban soha nem látott csúcspontban járt (UNWTO 2020). Nem lehet tehát kijelenteni, hogy az érintett országok idegenforgalmát globálisan érintette volna a jelenség. Mindez azonban nem mondható el azokról a területekről, ahol az illegális migránsok konkrétan tartózkodnak. A görög Lesbosz szigetén megjelent tömeges és illegális migrációval a sziget turizmusa gyakorlatilag válságba került, ennek mértékéről azonban nincsenek hivatalos adatok. Összefoglalva kijelenthető, hogy a tömeges és illegális migráció súlyosan érintheti egy térség turizmusát, és a jelenség közvetlen környezetében az idegenforgalom drasztikus csökkenésével jár együtt. Az értekezés célja azonban nem a turizmus volumenének elemzése, ezért a területet tovább kell vizsgálni annak megértéséhez, hogy a migráció hogyan hat a turizmusbiztonság területére. Általánosságban elmondható, hogy a migráció közbiztonságra való hatásával képes a turizmus biztonságát is befolyásolni, de ide sorolandó a turizmusbiztonság és a bűnözés kapcsolata is. Nem pusztán a migrációval együtt járó embercsempészetre kell gondolni, hanem a szervezett bűnözés egészére, amely kihasználhatja a migránsok élethelyzetét. Nemcsak Európában okoz a turizmusbiztonságra veszélyes problémát az illegális migráció. Malajziában az illegálisan

betelepülők gyakran a helyi bűnözői körökben keresnek megélhetést, és súlyos bűncselekmények elkövetésére, mint amilyen az emberrablás, emberkereskedelem, rablás és gyilkosság vállalkoznak. A közbiztonság általános romlásán túlmenően ezen bűncselekmények áldozatai nemegyszer maguk a turisták, de fordítva, a migránsok is a turistákra épülő szervezett bűnözés áldozataivá válhatnak, például prostitúción keresztül. Végezetül, a migrációs hullámokkal ráadásul terroristák is bejuthatnak a turisztikai célterületekre, amelyek egyébként is a terrorizmus egyik kedvelt célpontja (MAWBY 2014).

3.5.5. A turizmusbiztonság és a bűnözés kapcsolata

Vitán felül, szinte evidenciaként tekinthetünk arra, hogy a turisták olyan célországokat keresnek, ahol a bűnözés szintje alacsony. Legutóbbi felmérések szerint a turisztikai célok kiválasztásánál ugyanis már a második helyen a biztonság kérdése szerepel, amely természetesen magába foglalja a bűnözés, mint a biztonságot hátrányosan befolyásoló tényezőt is. (GYÖMBÉR, 2018) Mindez empirikusan is kimutatható összefüggés, hiszen a magas bűnözési rátájú országok kevésbé vonzó a turisták számára (AYOB et al. 2014). Ezt a szállodaipar már korábban felismerte és koncepciókat dolgozott ki – például Szingapúrban – a szállodák biztonságosabbá tételére, amik a turizmus egyik legmeghatározóbb intézményei (CHIANG 2000). A szállodák és hotelek környéke ugyanis jellemző kapcsolódási pontok a turizmus és a bűnözés, nemritkán szervezett bűnözés között. Mindez olyannyira igaz, hogy egyes szerzők szerint a bűnözés veszélyezteteti leginkább a szállodák biztonságosságát, megelőzve a terrorizmust, az egészségügyi veszélyforrásokat és a természeti katasztrófákat is. (GHAZI 2015.) Mivel azonban a turizmusbiztonság fogalmát többen is a potenciális veszélyforrásokból eredeztetik, így más sorrend is ismert, különösen, ha az angol safety és security fogalmát külön kezelik és vizsgálják. Ennek megfelelően a felsorolásokban gyakran megjelennek a járványok, belpolitikai instabilitás, háborúk is, mint potenciális veszélyforrások. Az azonban kijelenthető, hogy a bűnözés minden felsorolásban szerepel, általában első, esetleg a második helyen megemlítve (YANG-NAIR 2014). A bűnözéssel szembeni, hatékony fellépés azután visszaköszön a látogatói számokban is. Tunézia például az árai mellett azért volt a mediterrán térség egyik leglátogatottabb célpontja (csak Izrael előzte meg), mert jelentős erőfeszítéseket tettek a bűnözés visszaszorítására (LANQUAR 2011). A bűnözési hullám milliós látogatószám-csökkenést eredményezhet, mint ahogy az történt a Dél-afrikai Köztársaság esetében, ahol a bűnözés néhány év alatt 22 millió látogatót riasztott el 2008-ig az afrikai ország meglátogatásától (COMCEC 2017). Újabb kutatások szerint a Dél-afrikai nagyvárosok biztonsága még ma sem kielégítő, azonban a turistákhoz eljutó információk és a valóság között gyakran jelentős eltérések vannak (CHILI 2018). Ellenpéldaként viszont az is megemlíthető, hogy a

külföldiek számára kifejezetten veszélyesnek országok egy része, mint amilyen például Jamaica annak ellenére tudta növelni a turisztikai forgalmát az utóbbi években, hogy az amerikai OSAC szerint 2017-ben a harmadik legveszélyesebb célpont a női utazók számára a gyilkosságok és a nemi erőszak miatt. Általánosságban elmondható az is, hogy a bűnözés és a turizmusbiztonság metszéspontjai pedig egyfajta forrópontokat hoznak létre. Területileg a turisztikai célpontok és a turizmussal összefüggő szolgáltatások és iparágak környezetét érintik ezek a problémák (KHAJURIA et al 2014). Mindez korántsem csak a fejlődő országokra jellemző. Empirikus kutatások is igazolták a forrópontok létrejöttét a fejlett országokban is. Sőt nemcsak területileg, hanem idősíkbba helyezve is igazodnak a turisztikailag jelentős időszakokra, miközben egymással is kölcsönhatásban állnak egymással (MAWBY 2014). Általánosságban három tényezőt emelnek ki a forró pontok kialakulása kapcsán: a potenciális áldozatokat, a potenciális bűnelkövetőket és a rendvédelmi szerveket. Az pedig kétségtelen, hogy a turista „ideális” áldozat, vagy másként: könnyű préda. Általában az értékei jellemzően nála találhatóak, amik általában könnyen tovább értékesíthető eszközök, mint fényképezőgép, telefon. Nincs helyismerete, esetenként nyelvismerete sem. Mint idegen, az önvédelem – közösségi, védelem – állami, rendvédelem csoportból leginkább az elsőre számíthat. Kínai turisták beszámolóí alapján gyakran estek rablások áldozatává Párizsban (KHAJURIA et al 2014). Meglepő módon a probléma az következő években sem oldódott meg, noha diplomáciai kapcsolatfelvétel is történt Kína és Franciaország között az esetek megelőzése érdekében. Például 2017-ben a 40 kínai turistát raboltak ki könnygázzal ismeretlen elkövetők, miután a turisták luxuscikket vásároltak a különböző párizsi szalonokban (MELANDER 2017). Másik oldalról még az olyan szoros állami kontroll mellett is megjelenik a turizmusra épülő bűnözés, mint amilyen például Kínára jellemző. Noha országos szinten – a hivatalos állami statisztikák szerint – alacsony a bűnözési ráta, a legforgalmasabb turisztikai célpontokon lopások, zsebtolvajlások jellemzőek, ritkán pedig súlyosabb bűncselekmények is előfordulnak (BREDA 2005).

Összességében tehát elmondható, hogy a bűnözés is az egyik fontos tényező, mely negatívan képes hatni a turizmusbiztonságra, ezáltal pedig – közvetett módon – a turizmus volumenére is. Mindazonáltal az egyént a vizsgálódás középpontjába helyezve elmondható, hogy a turista potenciálisan célpontja, de potenciálisan elkövetője is lehet a bűncselekményeknek. A turista utazásával összefüggésben számos ponton bűncselekmény (illetve jogrendszer-től függően alacsonyabb szintű vétség, szabálysértés) áldozatává válhat. Ezen behatások érhetik személyét, testi épségét, egészségét, anyagi javait egyaránt. Az idegen kulturális-társadalmi környezetben, különösen amennyiben nem beszéli az adott nyelvet könnyedén célponttá válhat. Közismertek és szinte minden társadalmi környezetben megtalálhatók a turistákra vadászó bűnözői körök, legyen szó a csomagok fosztogatásáról, szolgáltatások túlárzásáról, valótlan hatósági eljárások és

büntetések kiszabásáról, vagy „pusztán” zsebtolvajlásról. A fent felsorolt, tipikusnak mondható bűncselekményekhez képest még súlyosabb problémát jelentenek az életet, testi épséget, illetve egészséget veszélyeztető bűncselekmények. Ezek összerosódhatnak vagyon elleni elemekkel, mint például rablás, kifosztás, de megjelenhetnek kifejezetten tisztán ilyen célzattal is. Az extrémítások, szélsőségek felerősödése, a terrorizmus és ezzel összefüggésben emberrablás áldozatává válhat a turista. Utóbbi kapcsán különösen az amerikai, izraeli, európai, illetve általánosságban „nyugati” állampolgárok lehetnek veszélyben. A jelenség azonban fordított kulturális környezetben is ismert, hiszen előfordulhat, hogy borszíne, anyanyelve, viselkedése alapján egy turista vagy turistacsoport kelt riadalmat a lakosság körében, akik migránsként, idegen bevándorlóként, szélsőséges esetben terroristaként tekinthetnek akár az egyszerű turistára is. Ugyancsak ismert, hogy szélsőséges csoportok és tagjaik számára pusztán az idegengyűlölet is elegendő turisták megtámadásához és ellenük élet elleni, illetve testi épség elleni bűncselekmények elkövetéséhez. A legmegdöbbentőbb azonban, amikor az kifejezetten élet elleni bűncselekményt anyagi haszonszerzés céljából követik el, például azért, hogy bűnszervezetként működve, az egészségügyi és mentési költségekkel kapcsolatban csalást követhessenek el az érintett biztosítók – és természetesen még inkább a sérültek és betegek – kárára. Az áldozattá válás lehetőségét csökkenti, ha a turista lehetőségekhez képest megpróbál viselkedésével és öltözködésével illeszkedni a célország társadalmi környezetébe, kerüli a feltűnést. Amennyiben pedig mégis áldozattá válna, csökkentheti a bekövetkezett kárt, ha előzetesen tájékozódik a segítség lehetséges formáiról, illetve arról, hogy bajba jutása esetén hogyan kaphat anyanyelvi szintű segítséget. Az utazás lehetséges kockázataival összefüggésben a magyar kormány az utazásra nem javasolt térségekről online tájékoztatást ad a Konzuli Szolgálat közreműködésével „Utazási tanácsok országonként” weboldal segítségével. Nemcsak az új környezetben válhat azonban bűncselekmények áldozatává, hanem távollétében az otthoni értékei is, hiszen jól ismert, hogy egyes bűnözői csoportok kifejezetten a távollevők otthonainak kifosztására „szakosodnak.” Bár nagy a kísértés, hogy az újonnan felfedezett természeti és épített környezettel, illetve utazással kapcsolatos emlékek és fotók azonnal felkerüljenek a tartalommosztó portálok valamelyikére, nem árt előtte ennek a veszélyeire is gondolni. Természetesen az online közösségi jelenlét mértékétől függetlenül is kifizyelhető a szokásos, napi rutin elmaradása az otthoni környezetben, mint a postaláda ürítése, a nyílászárók változatlan állapota, a függönyök állása, vagy épp az esti órákban a világítás hiánya. Mindezek részben kiküszöbölhetők, azonban ezt a kockázatot sem lehet teljesen megszüntetni, csak mérsékelni. A turista azonban nemcsak áldozatként, hanem bűnelkövetőként is megjelenhet a turizmusbiztonság területét vizsgálva. Hagyományosan ilyen területek a célország kultúrájának, jogrendszerének nem, vagy nem megfelelő mélységű ismerete. Természetesen a célországok igyekeznek előzetesen tájékoztatni a tipikus problémaforrásokról,

azonban ez nem mindig elégséges, illetve lehetséges. Tipikus probléma lehet még a kábítószer vagy alkoholfogyasztás, a megszokottól eltérő közlekedési szabályok, vagy épp az államilag is védett kulturális szabályok megsértése, melyek mind büntetést vonhatnak maguk után. Ezen büntetések között lehetnek a nyugati világban már meghaladott testi fenyegetések vagy akár szokatlanul súlyos ítélet is. Különösen fontos ezért, hogy utazás előtt a turista a lehetőségeihez képest fordítson megfelelő körültekintést a legfontosabb kulturális és a megszokottól eltérő jogi normák megismerésére mind a célország, mind a tranzit ország tekintetében. Ehhez a magyar kormány kiterjedt tájékoztató rendszert működtet, amelyen az érdeklődő a világ bármely országa tekintetében megismerheti a legalapvetőbb szabályokat és tudnivalókat a korábban említett „Utazási tanácsok országonként” Konzuli Szolgálat által működtetett weboldalon. Amennyiben a bűncselekmény már bekövetkezett fontos, hogy a vétkes turista is legyen tisztában azzal, hogy hogyan kaphat a honosságának megfelelő országtól segítséget a jogi képviselő rendezése érdekében. Ugyancsak alapvető szabály, hogy a kizárólag a vétkes által nem ismert nyelven írt nyomtatványt senki, semmilyen körülmény között ne írjon alá és lehetőségeihez képest igyekezzon meggyőződni arról, hogy az ügyében eljáró személyek valóban az arra feljogosított hatóságok tagjai. A fentiekkel összefüggő kockázatokat jelentősen csökkenti, ha a turista az utazás előtt olyan biztosítást köt, mely egyéb káresemények mellett kiterjed a felelősségbiztosítás területére is. Léteznek továbbá olyan biztosítási konstrukciók is, amelyek megtérítik a jogi védelemmel kapcsolatos költségek egészét, vagy meghatározott, melyek jogrendszerrel függően jelentősek is lehetnek.

3.5.6. Turizmusellenesség – túlturizmus

Az overtourism az UNWTO (2018) általi megfogalmazás szerint „a turizmus azon hatása egy adott desztinációra vagy annak egy részére, amely negatívan befolyásolja a városlakók életminőségét és/vagy a látogató élményét” (UNWTO, 2018). A túlturizmus hatásai azonban korántsem csak társadalmi problémák területén láthatók, hasonló gondokat jelentenek a gazdaságban és a közlekedésben. A túlturistáskodás első negatív jelei a nagyobb repülőtereken és a szállodaiparban mutatkoznak. Ha egy város lakosságához képest ötször több turista érkezik egy évben egy településre, az már elviselhetetlenné teszi a helyiek életét (REMENYIK et al. 2019). A leglátogatottabb turisztikai célpontok lakossága számára így az előnyök mellett hátrányt is jelent a turizmus fellendülése. A turizmust – pozitív hatásai miatt – általánosságban támogatják a kormányok. A nem kívánt jelenségek és hatások felerősödésére általában kormányzati és közigazgatási lépésekkel lehet eredményesen válaszolni. Más kérdés, hogy ezek a lépések gyakran ellentétesek a turisztikai érdekekkel. Mivel ezek az intézkedéseket általánosságban az állami szervek és intézmények hajtják végre így aligha értelmezhetőek a turizmusbiztonságot negatívan befolyásolni képes hatásként. Ezek az intézkedések általánosságban olyan helyi rendeletekben

ötenek testet, melyek a szórakozóhelyek nyitvatartásával, a kiadható szobák korlátozásával, különböző zajrendeletek betartatásával próbálják meg a turizmus negatív hatásait csökkenteni. Az UNWTO javasolt stratégiái az overtourism problémáinak kezelésére: adóemelés, fenntartható turizmus megvalósítása, szezonális csökkentése, helyiek bevonása, élménygazdaság kiépítése, kereslet széthúzója, kereslet diverzifikálása. (UNWTO 2018) Ezen az intézkedések tehát közvetve akár még a turizmusbiztonság erősödésével is együtt járhatnak. Ezeket a kormányzati, közigazgatási lépéseket gyakran egybemossák az antiturizmus fogalmával, noha a hatásuk a turizmusbiztonság szempontjából pozitív, ami legalább részben a turizmust meghatározó, azt erősítő tényező. A turizmusellenesség fogalma alatt olyan magatartásokat értünk, amelyek nem állami szereplőknek tudhatók be, és célja a turizmus visszaszorítása az állam által el nem ismert eszközökkel, ha szükséges, akkor a turizmusbiztonság csökkentésével. A turizmusellenesség, mint társadalomtudományok által értelmezhető jelenség vizsgálata egészen a 90-es évekig nyúlik vissza, a téma kutatóinak egy része azóta egyfajta morális-etikai jelenségként, mérceként tekint a turizmusellenességre (WEEDEN et al. 2008). Egyetértek HOSSEIN és szerzőtársai tanulmányában leírtakkal, mely szerint például a törökországi turizmusellenességgel összefüggő jelenségeket hasonlónak tartotta a spanyol helyzethez (turistabuszokat támadtak meg), ennek ellenére – általánosságban – szerintük nem jellemző a globális, széleskörű tiltakozás, hanem azok jellemzően lokális jellegűek maradnak (HOSSEIN 2017). Ettől függetlenül Velence és Barcelona után más városokban és országokban is megjelenhetnek szervezett csoportosulások, melyek extrém tagjai adott esetben hasonlóan szélsőséges cselekményekkel válaszolhatnak a tömeges vagy túlturizmus által okozott káros hatásokra. Ilyen pontok lehetnek a jövőben a turisztikailag jelentős, de jelenleg még nem kiemelten forgalmas területek, mint amilyen például Amszterdam. Mindazonáltal nem ismeretlen jelenség a turizmusellenes csoportok konkrét térségben történő megszilárdulása, hiszen a talán legismertebb ilyen csoportosulás a 80-as évek második felétől aktív Jagrut Goenkaranchi Fauz (JGF) volt az indiai Goa térségében. A területet a helyi globális elit különleges turisztikai célpontnak szánta, ez ellen lépett fel a JGF és a beruházásokat jelentősen hátráltatni tudta.

3.6. Turizmusbiztonság a gyakorlatban

A turizmusbiztonság elméleti megközelítése és tudományos vizsgálata mellett szükség van a terület gyakorlati jelentőségének bemutatására is. A turizmusbiztonsággal összefüggő ismeretek számos egyéb területen is hasznosíthatók, továbbá valamilyen formában mindenki találkozik a turizmussal, akár mint turista, akár mint olyan személy, aki turistákkal kerül kapcsolatba. A turizmus biztonságának meghatározó, mondhatni központi eleme a turista, aki saját maga is képes lehet befolyásolni az utazásának biztonságosságát, amennyiben körültekintően felkészül a

személyi biztonságát érintő lehetséges negatív behatásokra. Az bizonyos, hogy megfelelő körültekintéssel a turizmusbiztonságot negatívan befolyásoló tényezők hatásai csökkenthetők, a kockázatok pedig mérsékelhetők.

3.6.1. Információbiztonság és utazásszervezés

Az utazás megkezdése előtt az egyik legfontosabb kérdés az utazó számára annak eldöntése, hogy egyéni módon, vagy szervezett keretek között szeretne elutazni és szabadidős tevékenységét megszervezni. Amennyiben utazási iroda mellett dönt az utazni szándékozó, az interneten tájékozódhat, elolvasva például a kiválasztott utazási irodákra vonatkozó véleményeket, ezáltal az igényeknek legmegfelelőbb utazási irodát tudja a szervezéssel megbízni. Az utazási iroda kiválasztása után meg kell győződnie arról is, hogy az adott utazási vállalkozás rendelkezik a Budapest Főváros Kormányhivatala által kiadott bejegyzési számmal. Az engedéllyel rendelkező utazási vállalkozások listája ellenőrizhető a Budapest Főváros Kormányhivatala által vezetett nyilvános nyilvántartásban, amely a Kereskedelmi, Haditechnikai, Exportellenőrzési és Nemesfémhitelesítési Főosztály által vezetett nyilvántartás. Ellenőrizhető Budapest Főváros Kormányhivatala (BFKH) Kereskedelmi, Haditechnikai, Exportellenőrzési és Nemesfémhitelesítési Főosztályának honlapján továbbá az is, hogy az utazási iroda nem áll – esetleg olyan határozat hatálya alatt, amivel az utazásszervezői és utazásközvetítői tevékenységét a BFKH (Jogelődje: MKEH) jogerősen megtiltotta. Amennyiben nem merül fel sem a korábbi vélemények, sem a hivatalos nyilvántartások alapján arra vonatkozólag gyanú, hogy az kiválasztott utazásszervező iroda utazásbiztonsági kockázatot jelentene, akkor sor kerülhet az utazási szerződés megkötésére, melynek részletszabályait az utazási szolgáltatásokra vonatkozó szerződésekről, különösen az utazási csomagra és az utazási szolgáltatás együttesre vonatkozó szerződésekről szóló 472/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet tartalmazza. Általános szabály – amely természetesen minden szerződésre igaz –, hogy figyelmesen kerüljön átolvasásra és kérdés felmerülése esetén azonnal tisztázni szükséges ezen pontokat, még a szerződés aláírását megelőzően. Az utazási szerződés tervezetét az utazási iroda katalógusai, illetve honlapja tartalmazza. Az utazási szolgáltatásra vonatkozó szerződést egyszerű és közérthető nyelven kell megfogalmazni, írásba foglalt szerződés esetén biztosítani kell annak olvashatóságát. Az utazásszervezőnek, illetve az utazásközvetítőnek, az utazási szolgáltatásra vonatkozó szerződés megkötésekor vagy azt követően haladéktalanul tartós adathordozón az utazó rendelkezésére kell bocsátania a szerződés egy példányát vagy az arról szóló visszaigazolást. Ha az utazási szolgáltatásra vonatkozó szerződés megkötésére a felek együttes fizikai jelenlétében kerül sor, az utazó jogosult a szerződés nyomtatott példányára. Más a helyzet, amennyiben az utazás

megszervezését a turista egyénileg kívánja megoldani. Ebben az esetben az utazással kapcsolatos szerződések megkötése, az ott tartózkodás során igénybe vett szállásadó kiválasztása, a programok megszervezése a turistára hárul, akinek gyakran nincs sem helyismerete, sem szervezési gyakorlata. Érdemes kitérni a célországban való közlekedésre is, különösen, ha önállóan történik az utazásszervezés. Görögországban például megdöbbentően magas a halálos kimenetelű motorbalesetek száma, ennek oka, hogy a turisták egyik legtipikusabb közlekedési formája a kölcsönzött motorkerékpár. Turizmusbiztonsági szempontból célszerű felkészülni a helyi közlekedéssel járó országspecifikus veszélyekre is, és maradéktalanul betartani például az alkoholfogyasztással kapcsolatos közlekedési szabályokat. Hasonlóan az utazásszervező kiválasztásához a turistának érdemes az általa kiválasztott szolgáltatások igénybevétele előtt tájékozódni mások véleményéről. Az internet segítségével a szállásadók és az utazáshoz használt tömegközlekedési eszközök, járatok könnyedén összehasonlíthatók, bérbe vehetők, lefoglalhatók. Óvatosságra intő, ha a megszokott akcióknál is komolyabb kedvezményekkel, vagy kirívóan alacsony árakkal találkozunk az utazó az interneten lefoglalható szolgáltatások között. Tipikusnak mondható például, hogy a valóságban nem létező hostelek foglalhatók le kedvező áron, majd a helyszínre érve szembesül az utazó, hogy nemhogy a hostel, hanem néha a cím sem létezik. Amennyiben e-mailben, vagy az interneten talált lehetőségről kap ajánlatot, érdemes minden esetben ellenőrizni, hogy a feladó e-mailcíme, illetve a meglátogatott weboldal valóban az ismert szolgáltatóhoz tartozik-e, vagy pusztán adathalászati próbálkozás lehetséges áldozataivá válik az utazni szándékozó. A legnagyobb magyar háttérű légitársaság nevében szinte minden évben történtek adathalászati kísérletek. Még nagyobb körültekintést igényel a bankkártyánk adatainak megadása. Különösen akkor érdemes gyanakodni, ha kizárólag általunk nem ismert pénzügyi közvetítőn keresztül lehetséges a szolgáltatás megfizetése, vagy előlegfizetés. Utóbbival kapcsolatban fontos, hogy előre megismerjük a szolgáltatás lemondásának jogkövetkezményeit, mert könnyen előfordulhat, hogy a megfizetett előleg nem, vagy csak meghatározott időkereten belül igényelhető vissza, amennyiben az utazás bármely okból meghiúsul. Célországokként eltérő lehet, hogy a szállásadóknak milyen adataink rögzítését írja elő az adott ország jogrendszere. Lehetőség szerint törekedni érdemes az adatminimalizálásra, és csak a legszükségesebb adatainkat adjuk át az igénybe vett szolgáltatóknak. Kiutazás előtt érdemes informálódni arról is, hogy az általunk igénybe vett telekommunikációs és banki szolgáltatások milyen feltételekkel vehetők majd igénybe a célországban. Különösen a mobil – és internet – szolgáltatás, valamint a bankkártyával történő fizetés lehetősége garantálja a turizmusbiztonság megerősítését. Utóbbival kapcsolatban, az utazási szándék előzetes bejelentése csökkentheti annak esélyét, hogy a pénzforgalmi szolgáltatónk korlátozza a bankkártya használatot, mivel szokatlan tranzakciót érzékelhet az általuk használt informatikai rendszer védelme. Ennek oka, hogy bankkártyánk

jogosulatlan lemásolása esetén a szervezett bűnözői hálózat jellemzően harmadik országokban próbál meg limit alatti vásárlásokat eszközölni. Egyébként „tipikusnak” mondható trükk a bankkártya adatainak észrevétlen lemásolása, amely megtörténhet például a fizetési terminálhoz érintve, amennyiben az eladó is be van vonva a hálózatba. De megtörténhet például a bankkártyával nyitható bank-nyílászárókra telepített megtévesztő eszközökkel is. Utóbbi ellen védelmet nyújt, ha mágnes csíkkal ellátott, de már lejárt kártyánkat is magunknál tartjuk és azzal lépünk be az ilyen módon védett helyiségbe. Javasolt továbbá az ATM környezetében olyan kamerát vagy szokatlan tárgyat keresni, amely közvetlenül a PIN-kód beírására szolgáló billentyűzetet figyeli. Az utazás során velünk tartó informatikai eszközök védelméről is célszerű előre gondoskodni, mert bármilyen jól jönnek is az idegenforgalom kapcsán szinte mindenhol elérhető ingyenes Wi-Fi hálózatok, az ilyen hálózaton kerülni kell az igazán szenzitív weboldalak meglátogatását, mint amilyen a netbankunk, illetve ajánlott igénybe venni valamilyen megbízható VPN szolgáltatást is, hogy az online tevékenységünket ne lehessen nyomon követni.

3.6.2. Pénzügyi biztonság

A pénzügyi biztonság a turizmusbiztonság egyik legfontosabb eleme, az utazási biztosítások pedig a pénzügyi szolgáltatók egyik alapterméke, Magyarországon az éves díjbevétel meghaladja a több, mint 10 milliárd forintot. Mindazonáltal az egyéni biztosítás megkötése közismerten tipikusan olyan eleme az utazásnak, melyről első körben hajlandók a turisták lemondani. Pedig az egyéni utazás pénzügyi kockázatait jelentősen csökkenti, ha a turista valamilyen utasbiztosítást köt, függetlenül attól, hogy esetleg az őt fuvarozó vállalkozás, illetve a konkrét igénybe vett szolgáltatója rendelkezik-e saját felelősségbiztosítással. Az utazással kapcsolatban a biztosítási szolgáltatások terén széles választék áll a turisták rendelkezésére, akik köthetnek kizárólag személyi jellegű, például baleset, vagy vagyonbiztosítással vegyes biztosítási szerződéseket is. Általánosságban elmondható, hogy a biztosítási szerződés alapján a biztosító köteles a szerződésben meghatározott kockázatra fedezetet nyújtani, és a kockázatviselés kezdetét követően bekövetkező biztosítási esemény bekövetkezése esetén a szerződésben meghatározott szolgáltatást teljesíteni; a biztosítóval szerződő fél díj fizetésére köteles, ezt a Ptk. 6:439. § (1) bekezdésében foglaltak biztosítják. Fontos szabály, hogy ha a szerződést nem írásban kötötték meg, a biztosító köteles a biztosítási fedezetet igazoló dokumentumot kiállítani. A biztosítási összeg általában nem haladhatja meg a biztosított vagyontárgy értékét. A biztosító kockázatviselése a felek által a szerződésben meghatározott időpontban, ilyen hiányában a szerződés létrejöttének időpontjában kezdődik. A vagyonbiztosítás mellett rendkívül fontos elemei az utasbiztosításnak az életbiztosítással, balesetbiztosítással, egészségbiztosítással összefüggő elemek. Az

utaszbiztosításokba foglalt életbiztosítás tipikusan kockázati életbiztosítás, amelynek sem lejáratí szolgáltatása, sem visszavásárlási értéke nincs. Balesetbiztosítási szerződés alapján a biztosító különösen a biztosított baleset miatt bekövetkező halála, egészségkárosodása vagy rokkantsága esetére a szerződésben meghatározott biztosítási összeg vagy járadék fizetésére, vagy a szerződésben meghatározott egyéb szolgáltatásra vállal kötelezettséget. Talán kevesebbet vizsgált témakör, de ugyanilyen fontos, hogy az idegenforgalom területén szolgáltatást végző vállalkozások milyen jellegű felelősségbiztosítással rendelkeznek. Az utazásszervezők felelősségbiztosítása tipikusan két fontos részből áll: az egyik az utazásszervezői tevékenységből eredő esetleges személyi sérülésre és dologi károokra terjed ki, a másik pedig az utazásközvetítői tevékenységnél felmerülő esetleges téves felvilágosítás, hibás dokumentáció miatt okozott kárra, mely utóbbi csupán a pénzügyi veszteségre vonatkozik. A biztosítás azért is fontos, mert az utazásszervezőnek széles körű kártérítési felelőssége van, amelyet a 472/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet 11. § (1) bekezdésben foglaltak szabályoznak. Az utazásszervező felel az utazási szolgáltatásra vonatkozó szerződés megszegéséből eredő károkért, kivéve, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegés az utazónak róható fel. Speciális terület a légitözlekedéssel összefüggő károk megtérítésének rendszere. Az egyik, talán kevésbé ismert nemzetközi egyezmény a Varsói Egyezmény (1936. évi XXVIII. törvény). Az egyezmény alapján a légi fuvarozás azt az időszakot jelenti, amely alatt a fuvarozó felelős a poggyászért vagy a szállítmányért, függetlenül attól, hogy a poggyász vagy a szállítmány repülőtéren, repülőgép fedélzetén vagy repülőtéren kívüli leszállás esetén bármely más helyen van. A fuvarozó felelős az utas halála, megsebesülése vagy bármely más testi sérülése folytán bekövetkezett kárért, ha az a baleset, amely a kárt okozta, a légi járművön vagy valamely beszállási vagy kiszállási művelet közben történt. A fuvarozó a felelős a feladott poggyász megsemmisülése, elvesztése vagy megrongálódása esetén keletkező károkért, ha a kárt okozó esemény a légi fuvarozás alatt következett be. A fuvarozó felelős az utasok, a poggyász vagy az áru légi fuvarozásában bekövetkező késedelemből származó kárért. Utas és poggyász fuvarozása esetén és áru fuvarozásának a késedelme által okozott kár esetén a fuvarozó nem vonható felelősségre, ha bizonyítja, hogy saját maga, alkalmazottja és megbízottja minden szükséges intézkedést megtett a kár elkerülése érdekében, vagy azt, hogy lehetetlen volt ilyen intézkedéseket tenni. A gyakorlatban az „eredeti” nemzetközi egyezménynél talán ismertebb a rendelkezésit az EU területén kötelezővé tevő és hatályát az EU területén, egyetlen tagállamon belülre, vagyis „belföldi” utazásokra is kiterjesztő uniós rendelet szabályozza. Utazást követően szükség van arra is, hogy az értékeink a célállomáson vagy tranzitállomáson is biztonságban legyenek. Ezt a kérdéskört a magyar jog szállodai letétként kezeli. A szálloda felelőssége azokban a dolgokban bekövetkezett károkért áll fenn, amelyeket a vendég a szállodában kijelölt, illetve általában erre rendelt helyen vagy a szobájában helyezett el, vagy amelyeket a szálloda olyan

alkalmazottjának adott át, akit dolgai átvételére jogosultnak tarthatott a Ptk. 6:369. § (1) bekezdésben foglaltak szerint. A szálloda felelőssége alapján a kártérítés mértéke legfeljebb a napi szobaár összegének ötvenszerese. A felelősség ezt meghaladó mértékű korlátozása vagy kizárása semmis. Azonban az értékpapírokért, készpénzért és egyéb értéktárgyakért a szálloda felelőssége csak akkor áll fenn, ha a szálloda a tárgyat, iratot, bármilyen dokumentumot megőrzésre átvette, vagy a megőrzésre átvételt megtagadta. Az így elhelyezett dolgokért a szálloda felelőssége korlátlan. Megőrzésre átvételre példa lehet a szálloda széfszolgáltatása, de a legutóbbi bírósági gyakorlat szerint a szállodához tartozó zárt parkolóban elhelyezett személygépjármű is. A fenti szabályokat elemezve elmondható, hogy Magyarországon a szállodai szobában nem lehet például készpénzt, nagy értékű gépjármű kulcsát vagy épp ékszert hagyni, azt a szobában található széfben, vagy adott esetben a szállodai recepció központi széfszolgáltatásában kell tárolni. További fontos szabály, amely ugyancsak a fentiekből következik, hogy az ebédlőben, szaunában, medence mellett, konditeremben elhagyott értéktárgyakért sem vállal a szálloda felelősséget. A fürdők, kávéházak, éttermek, színházak és a nyilvánosság számára nyitva álló hasonló intézmények, továbbá a ruhatár felelősségére egyébként a szálloda felelősségének szabályait kell alkalmazni, de a felelősségük csak az olyan dolgokra terjed ki, amelyeket a látogatók ezen intézményekbe rendszerint magukkal szoktak vinni, illetve, ha megfelelő hely áll a látogatók rendelkezésére dolgaik megőrzése céljából, az intézmény az itt elhelyezett dolgokban esett kárért tartozik. A turisták vagyonára természetesen nemcsak az utazás során, a szálláshelyen és az étkezdékben leselkedik veszély, hanem a közösségi, nyilvános tereken, utcán is. Fontos az értékekre fokozottan ügyelni, a pénztárcát, az iratokat és a mobiltelefont – lehetőség szerint – nem könnyen hozzáférhető helyen tartani. Hasznos a készpénzt és bankkártyát is magánál tartani a turistának, de egymástól elkülönítve, mint ahogy a PIN kódokat sem ajánlatos mellettük tárolni. A turisták gyakran válnak átverések áldozatává, hiszen általánosságban nyitottak, gyakran nem elég körültekintők, figyelmetlenek, valamint nincs hely – gyakran pedig nyelvismeretük sem. Ráadásul könnyen felhívhatják magukra a figyelmet a mobiljukon futó útvonaltervező alkalmazásokra, a térképre, vagy épp a helyiek számára egyébként megszokott látványosságokra koncentrálva. Emellett gyakran szándékosan el is terelik a figyelmüket a bűnelkövetők. Az egyik legfontosabb javaslat azonban így is az, hogy bármilyen nyitottnak és vendégszeretőnek tűnik a turisztikai célország társadalma, mégis érdemes bizonyos értelemben távolságot tartani az idegenforgalom szolgáltatóitól, legyen szó akár a szálloda recepciójáról, a taxisról, vagy bármely más szolgáltatóról. A bűnelkövetők ugyanis gyakran összejátszanak velük és tippadóként segíthetik a tevékenységüket a rólunk begyűjtött információkkal.

3.6.3. Egészségbiztonság

Az egészségbiztonság mindaddig nem kerül fókuszba – pedig az egyik legfontosabb tényezőnek tekintendő turizmusbiztonsági szempontból – amíg egy turista nem betegedik meg, nem kerül kapcsolatba egy külföldi desztináció egészségügyi rendszerével. Amikor viszont megbetegszik valaki, azonnal a legfontosabb turizmusbiztonsági tényezővé lép elő. A COVID-19 vírus okozta világjárvány idején az egészségbiztonság az egyik legfontosabb és legmeghatározóbb turizmusbiztonsági faktorrá lépett elő. A pandémia idején két oldalról közelíthetjük meg az egészségbiztonság kérdését. Egyik az egy turisztikai desztinációba érkező turista ne fertőzzön, vagyis érkezésekor ne legyen beteg (ennek egyik számos országban alkalmazott módja volt az érkezéskor elvégzett gyorseszteszt, vagy egy még a küldő országban elvégzett negatív teszt bemutatása). Másik a már a desztinációban lévő turista ne fertőződjön meg. Két olyan turizmusbiztonsági kihívás, amelynek biztonságos és mindenki számára megnyugtató módon történő végrehajtása meglehetősen nehéz. A turista érkezése létfontosságú a fogadóterületen, viszont, ha másokat megfertőz, akkor „több kárt okoz, mint hasznot”. Ugyancsak rossz reklám a fogadóterületnek, ha egy turista a nyaralása idején fertőződik meg, mivel ez sokakat elriaszthat a későbbi utazástól (DÁVID et al. 2007; BUJDOSÓ et al. 2008; MARTON et al. 2018). E kettősség volt az, amely a nemzetközi integrációkat és a nagy világszervezeteket vezérelte, amikor a koronavírus-járvány gerjesztette turizmusbiztonsági deficithez akcióterveket, megoldási javaslatokat és programokat dolgoztak ki. A kidolgozott tervek azonban rendszerint nem bizonyultak hosszúéletűnek, mivel azokat a napi gyakorlat felülírta. A kezdeti időben a döntéshozók még nem ismerték fel a valós veszélyt, nem látták a pandémia által okozott valós kárt és a várható hatásokat. Nem látták, mert nem láthatták, ugyanis ilyen jellegű probléma az elmúlt néhány évtizedet nézve még nem volt, amely a globális turizmusra ekkora hatással lett volna. Egyes szakemberek – részben a spanyolnátha 1918-19. évi hullámára alapozva – ugyan már az első hullám idején, a fertőzésszámok csökkenésekor is óvaintettek a túlzott optimizmustól, azonban a legtöbb előrejelzés nem számolt a második hullám okozta, korábbiaktól nagyobb számú megbetegedéseivel, amely a turizmusból élőknek és a döntéshozóknak egyaránt további nehézségeket okozott. Egyetértve MICHALKÓ és szerzőtársai gondolataival, a fentiek alapján valószínűsíthető, hogy a turizmusbiztonság elemei közül az egészségbiztonság még inkább felértékelődik és jóval nagyobb szerepet kap majd az elkövetkező években (MICHALKO 2022). A desztinációk esetében az országban tartózkodó turisták egészségének megőrzése kiemelt cél kell, hogy legyen, ennek érdekében pedig az országba történő belépéskor korlátozó intézkedéseket alkalmazhatnak (pl. oltási és egészségügyi igazolások bemutatása). A turisták vonatkozásában

pedig egy desztináció kiválasztásakor még inkább nagyobb szerepet fog kapni az egészségbiztonság (MICHALKÓ et al. 2022).

3.6.4. Nemzeti jogszabályok és nemzetközi egyezmények

A turizmusbiztonság kérdéskörének jogszabályi kereteit a legáltalánosabb nemzetközi normák jelentik. A turizmus, mint jelenség jogi szempontból vizsgálva egy rendkívül összetett folyamat, hiszen a nemzetközi turizmus folyamata érinti a turista honosságának megfelelő jogi szabályrendszert, azon országok jogi szabályozását, amelyeket a turista végigutazik, és természetesen a célországét is. Emellett az országok egymással is megállapodásokat kötnek, amelyek a gyakorlatban nemzetközi normaként hatnak ki a turizmus folyamatára. A nemzetközi egyezmények, megállapodások egy része az egyének legalapvetőbb jogait szabályozzák és védik. Ezek a nemzetközi normák széles körben elterjedtek és általában multilaterális egyezményekben testesülnek meg. A személyek számára, a saját országukban, adottságként megjelenő jogok gyakran evidenciaként jelennek meg, pedig az államok által biztosított jogok és az elvárt magatartások is eltérőek a nemzeti jog szintjén. Mindemellett az államok felismerték, hogy körülírhatók az embereket általánosságban megillető, legalapvetőbb jogok. A turizmust és annak biztonságát meghatározó legalapvetőbb rendelkezést az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata tartalmazza (1948). A 3. cikk alapján minden személynek joga van ugyanis az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz, továbbá a 6. cikk alapján mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogalanyiságát bárhol elismerjék.

A turizmus szempontjából meghatározó jelentőségű a 12., a 13. és 15. cikk, miszerint az államon belül minden személynek joga van szabadon mozogni és lakóhelyét szabadon megválasztani és minden személynek joga van minden országot, ideértve saját hazáját is, elhagyni, valamint saját hazájába visszatérni. Továbbá senkit sem lehet sem állampolgárságától, sem állampolgársága megváltoztatásának jogától önkényesen megfosztani. A nemzetközi normák között megemlítendőek tehát a legalapvetőbb emberi jogokat szabályozó további egyezmények, mint amilyen például az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya. Az ilyen jogi keretek ugyanis a részes államok területén tartózkodó minden embert megilletnek, függetlenül a személy jogi státuszától, attól, hogy jogszerűen tartózkodik az adott ország területén vagy sem, és attól is, hogy más állampolgárságú turistaként vagy honos állampolgárként kell rá tekinteni. Utóbbi alól kivételt képezhetnek egyes gazdasági jogok – amelyek a 1976. évi 9. törvényerejű rendelet 2. cikk 3. pontba részletezve megtalálhatóak. A már említett egyezmény 12. cikke szerint az egyezségokmányban részes államok által a jog teljes megvalósítása érdekében intézkedéseket

kell tenniük az olyan feltételek megteremtése iránt, amelyek megbetegedés esetén mindenki számára biztosítják az orvosi ellátást és kezelést. A 3. cikk alapján az egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat arra, hogy az egyezségokmányban meghatározott gazdasági, szociális és kulturális jogok gyakorlását a férfiak és a nők számára az egyenjogúság alapján biztosítják. Más egyezmények kifejezetten a speciális védelmet igénylő személyek jogait erősítik a nemzetközi keretek között. A turista az utazása során kiszakad a megszokott szociális környezetéből, a megszokott kapcsolattartási lehetőségek elnehezülnek, extrém esetben ellehetetlenülnek. Ezt az állapotot kihasználhatják a szervezett bűnözői körök, amelyek ellen nemzetközi szinten is indokolt fellépni. Az egyezményben részes államok az egyezmény hatálya alá tartozó bűncselekményekhez kapcsolódóan a lehető legszélesebb körben biztosítják egymás számára a kölcsönös jogsegélyt a nyomozások, a vád – és bírósági eljárások területén, továbbá kölcsönösen hasonló segítséget nyújtanak egymásnak. Segítséget nyújtanak olyan esetekben is, amikor a bűncselekmény áldozatai, tanúi, jövedelmei, eszközei vagy bizonyítékai a megkeresett részes államban találhatóak és a bűncselekményben szervezett bűnözői csoport is részt vett. Vannak olyan nemzetközi egyezmények is, melyek viszont nem az egyénre, és annak szűkebb értelemben vett személyes biztonságára, hanem az utazás tényére fókuszálnak. Ezeket a nemzetközi normákat elsődlegesen a terrorizmus, azon belül is különösen a légiforgalmat érintő támadások hívták életre. Ilyen például a légijárművek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről és egyéb cselekményekről szóló Tokióban, az 1963. évi szeptember hó 14. napján kelt egyezmény is. Olyan célországok is ismertek, ahol a turista ki van téve annak a veszélynek, hogy túszejtés áldozatává válhat. A Túszszedés Elleni Nemzetközi Egyezmény – az 1987. évi 24. törvényerejű rendelet – alapján a részes állam, amelynek területén az elkövető a túszt hatalmában tartja, minden általa megfelelőnek tartott intézkedést megtesz annak érdekében, hogy a túszt helyzetét könnyítse, különösen, hogy elengedését biztosítsa, majd elengedését követően – amennyiben indokolt – elősegítse távozását. Előfordulhat azonban, hogy a célország a nemzetközi egyezmények részese, és azokat hatékonyan be is tartja, mégis olyan helyzetbe kerül a turista, hogy önállóan nem képes a jogait érvényesíteni, például, mert nem ismeri megfelelően a célország nyelvét, jogrendszerét. Gyakori probléma, hogy egy bűncselekmény helyszínére érkező helyi hatóság gyakran nem beszél idegen nyelven, így kénytelen a helyi lakosok, vagy legalábbis a honos állampolgárok elmondása alapján rekonstruálni a történéseket, miközben a külföldi állampolgár esetleg nem tudja előadni a saját álláspontját. Ilyen esetekben, a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés alapján az 1965. évi 22. törvényerejű rendelet, a diplomáciai képviselő feladatköre védelmezni a fogadó államban a küldő állam, valamint a küldő állam polgárainak érdekeit, a nemzetközi jog által megengedett keretekben. A külképviseleti feladatokat részletezi tovább a konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24-én elfogadott egyezmény. Főszabály szerint a

nemzetközi egyezmények biztosítják a turista legalapvetőbb emberi jogait, az életének és egészségének védelmét, a személyes biztonságát az utazás és az ott tartózkodás során egyaránt. Amikor pedig a jogainak érvényesítésére önállóan nem lenne képes, akkor az állampolgárságának megfelelő ország külképviseletei jelentenek második vonalat a jogainak védelme terén. A Turisztikai Világszervezet (UNWTO) tagjai számos alkalommal érintették a határozataikkal a turizmusbiztonság kérdéskörét. Az UNWTO határozata alapján a helyi hatóságok feladata a turisták és látogatók, valamint ingóságaik védelme, különös figyelmet kell fordítaniuk a külföldi turisták biztonságára, amely különleges sérülékenységből eredhet; elő kell segíteniük az információadás, megelőzés, biztonság, biztosítás és segítségadás olyan sajátos eszközeinek bevezetését, amelyekre a turistáknak szüksége van. Bármilyen, a turisták vagy a turisztikai szektorban dolgozók ellen irányuló támadást, tettegességet, emberrablást vagy fenyegetést, valamint a turisztikai felszereléseknek, építményeknek vagy a kulturális/természeti örökség elemeinek szándékos rongálását szigorúan el kell ítélni és meg kell büntetni a megfelelő nemzeti törvényekkel összhangban. Kevesen gondolnak rá, de véleményem szerint a turizmus biztonságát érintik a különböző, nemzetközi szabványok is. A turizmus mindennapi gyakorlatában előforduló, biztonságot érintő problémák jelentős része épp a szabványokkal kapcsolatban keletkezik. Példaként lehetne említeni az elektromos hálózat kialakításának sajátosságait, a különböző tájékoztató piktogramok, jelzések, csomagolások, hatóanyagok követelményrendszerét. Arra jelen keretek között természetesen nincs lehetőség, hogy valamennyi releváns nemzetközi jogszabály ismertetésre kerülhessen, hiszen számtalan egyéb multilaterális és még több bilaterális egyezmény szabályozza legalább érintőlegesen a turizmus, mint jelenség területét.

A nemzeti jogszabályok terület tekintve kijelenthető, hogy ha a nemzetközi szerződések anyagát nem lehetséges teljesen átfogóan bemutatni, a nemzeti jogszabályokat még annyira sem. Ennek oka, hogy egy-egy ország nemzeti szabályrendszere jelentősen eltérhet egymástól. Mindazonáltal a turistára nézve általános szabályként kijelenthető, hogy a célország jogrendszerének, normáinak nem ismerése általában nem mentesít a betartási kötelezettség alól. Különösen bonyolulttá válhat az olyan helyzet, amikor esetleg szokásjogot, erkölcsi normát megsértőkkel szembeni is büntetőjogi szankció kiszabására válik lehetőség. Jogrendszert átfogó eltérések a fejlett államok között is jelentősek lehetnek. Nem közismert, hogy Japánban például az eljárás alá vont személyeket – bűncselekmény elkövetésének gyanúja esetén – nem csak 72 óráig, hanem többszöri hosszabbítással, akár 23 napig is fogva tarthat a japán rendőrség, amely időkeretet külföldi állampolgárok esetében – általában – ki is használ. Az eljárás alá vont személyt természetesen ott is megilleti a hallgatás joga, de ezt a gyakorlatban igen nehéz kivitelezni, ugyanis a rendőr maga mellett tarthatja a fogvatartottat, aki így lényegében folyamatosan kihallgatás alatt áll. Helyzetét nehezíti, hogy az óvadék intézményét nem ismeri a japán jogrendszer, a kihallgatásokon pedig

nem lehet jelen védőügyvéd. Mindez az esetleges kommunikációs nehézségekkel párosítva igencsak megnehezíti a fogvatartott helyzetét, aki a 23 nap alatt igen gyakran beismerő vallomást tesz. A vádemelés alapfeltétele a megfelelő erősségű bizonyíték, amely a 23 nap végére általában beszerzésre kerül, a váderedményesség pedig a megdöbbenő 90% felett alakul. Az ártatlanul megvádolt személy a szabadságának sem örülhet azonnal. A fogvatartás időtartamát követően ugyanis általában már nem állnak fent a legális ott tartózkodás jogát lehetővé tevő körülmények, így a szabadon engedett személyek azonnal jelentkezni kötelesek a japán migrációs hivatalnál, amely után kitoloncolási eljárás vár rájuk. A sajátos és a turizmusra egészen biztosan károsan kiható japán rendszer ellen egyre erőteljesebb a nemzetközi fellépés, a kialakult gyakorlatot pedig „hostage justice” – nak, vagyis „kényszerigazságnak” nevezte el a közvélemény. Ezt, a turistára is felelősséget helyező követelmény öntötte formába a már említett, Turisztikai Világszervezet (UNWTO) tagjai, a világ turisztikai iparágának képviselői, az államok, a tartományok, a vállalatok, az intézmények és a testületek küldötteinek 1999. október 1 – én Chilében megtartott Közgyűlése. Az 1. cikkely szerint emberiség közös erkölcsi értékeinek megértése és előmozdítása – a vallási, filozófiai és erkölcsi meggyőződések sokféleségével szembeni türelem és tisztelet attitűdjével – a felelősségteljes turizmusnak egyaránt előfeltétele és következménye; a turizmus fejlődésének szereplői és maguk a turisták is kötelesek tiszteletben tartani valamennyi nép társadalmi és kulturális hagyományait és gyakorlatait, beleértve a nemzeti kisebbségeket és az őslakosokat is és elismerve értékeiket. Általánosságban elmondható, hogy a célország érdeke, hogy a turisták már a beutazás pillanatában megismerhessék a legfontosabb szabályokat, mint ahogy a turista érdeke, hogy kiutazás előtt a lehetőségeihez képest tájékozódjon a célországban elvárt legalapvetőbb jogi, erkölcsi normákról. Magyarország az állampolgárai tájékoztatását a lehetséges célországok tekintetében a már korábban is említett weboldalon keresztül is ellátja – amely oldalon részletes információkat kaphat az érdeklődő turista az utiokmányokkal és a beutazás egyes speciális követelményeivel kapcsolatban is – továbbá ingyenesen hívható telefonos tájékoztatási és ügyeleti számot is üzemeltet. Mindazonáltal még így is akadhatnak meglepő helyi együttélési szabályok, amelyek be nem tartása jobb esetben közigazgatási bírsághoz vezethet. Például Szingapúrban tilos a rágógumi fogyasztás, de a szemetelőket is szigorú bírsággal sújtják. Nem közismert, de Szingapúrban a Wi- Fi használatot is nagyon komolyan veszik, engedély nélküli csatlakozásért börtönnel, és magas összegű bírsággal sújthatják a törvényt. Tartósan külföldön tartózkodás mellett is akadhat probléma, az egyik leghíresebb talán a brit Karl Andree esete, aki mintegy 25 évet töltött Szaúd-Arábiában munkavállalóként, majd 74 éves korában mégis bebörtönözték a helyi hatóságok, méghozzá a házi készítésű bora miatt. A férfi természetesen tudta, hogy mik a helyi életviteli szabályok, ami nem mondható el arról turistáról, akit 33 évesen tartóztatott le az egyiptomi hatóság, mivel az általa beutazáskor vitt tramadol hatóanyagú tabletták

Egyiptomban kábítószernek minősülnek. A bíróság három év börtönbüntetésre ítélte. Gyakran okoz problémát a különböző kábítószeres használatának országonként eltérő megítélése. Míg egyes országokban a kábítószer fogyasztása megengedett vagy megtűrt, máshol súlyos büntetéssel, kereskedelmét pedig akár halálbüntetéssel is fenyegetik. (KARSAI 1998). Mindazonáltal az Európai Unión belül a nemzeti jogrendszerek közelítése megtörtént, így az elvárt magatartásformák túlnyomórészt kiszámíthatók az EU területén belül. Hasonlóan jelentős problémává válhat a jövőben a drónhasználattal kapcsolatos globális szabályozás, miközben a szabályozás jellege és iránya országonként jelentős eltérést mutat (JONES 2017). Nemzetközi standardok hiányában, a turisták által nem ismert drónhasználati szabályok folyamatos konfliktusforrások lehetnek a helyi jogszabályokat betartatni kívánó hatóságokkal.

3.7. Kockázatvállalás utazási döntésekben

Az utazási döntések meghozatalában, a desztináció – választásban számos tényező szerepet játszik. Az utazási döntés folyamata egymást követő lépések sorozata, melyet számos tényező befolyásol és alakít a motivációtól kezdve a szociodemográfiai, pszichológiai faktorokon át a közösségi médiáig. Az utazási döntés folyamatát és a desztináció – választást nem lehet csupán költség-haszon elv alapján, gazdasági szempontokat mérlegelve megítélni és lemodellezni (RUGG 1973). A turisztikai szolgáltatások egyediségéből adódó jellemzők, illetve az iparágat érintő folyamatos változások megkövetelik más (pl. pszichológiai, szociológiai) befolyásoló tényezők nagyobb mértékű figyelembevételét is.

3.7.1. Kockázat érzékelés – észlelés, kockázati magatartás

A kockázat – a Magyar Értelmező Kéziszótár szerint – „valamely cselekvéssel járó veszély, veszteség lehetősége”. Nem mellesleg a kockajátékban használt kocka adja etimológiai eredetét. A kockázatészlelés az emberek szubjektív megítélésére utal a negatív események – például sérülés, betegség, betegség és halál – valószínűségéről. A kockázatészlelés fontos az egészséggel és a kockázatokkal kapcsolatos kommunikációban, mert ez határozza meg, hogy az emberek mely veszélyekkel törődnek, és hogyan kezelik őket. A kockázatészlelésnek két fő dimenziója van: a kognitív dimenzió, amely arra vonatkozik, hogy az emberek mennyit tudnak és értik a kockázatokat, és az érzelmi dimenzió, amely azzal kapcsolatos, hogy hogyan érzik magukat velük kapcsolatban (PAEK & HOVE 2017). PAEK & HOVE szerint a közvélemény tudatosságát és a kockázatok megítélését befolyásolhatja, hogy a média hogyan foglalkozik vele. Számos médiatényezőt találtak, amelyek befolyásolják a nyilvánosság kockázattelfogását, ideértve a

következőket: a médiavisszhang mennyisége, a kockázatok leírására használt keretek, a médiában való megjelenés vegyértéke és hangneme, a médiaforrások és vélt megbízhatóságuk, a kockázatok bemutatásának formátumai és a médiacsatornák és -típusok. Mindezen médiatényezők esetében, bár eltérő mértékben, van elméleti és empirikus alátámasztásuk a kockázateszlelés szempontjából való relevanciájuknak (PAEK & HOVE 2017). A 2001. szeptember 11-i terrortámadás előtt a kockázatok értelmezése elsősorban pénzügyi, pszichológiai, elégedettségi és idő fókuszú volt, a terrortámadás után a fizikai kockázat felértékelődött (YANG-NAIR 2014). A kockázatokkal kapcsolatos értelmezéseket és egyéb szubjektív ítéleteket kockázateszlelésnek nevezzük (SLOVIC 2000). A turizmusban kockázat alatt a fogyasztók turisztikai termékek és szolgáltatások igénybevétele közben tapasztalt negatív esemény bekövetkezésének lehetőségét értjük (REISINGER-MAVONDO 2005). ROEHL ÉS FESEINMAIER (1992) az észlelt kockázat három dimenzióját különböztetik meg: fizikai eszközökhöz kapcsolódó kockázat (légi utazás), vakáció specifikus kockázat (vízparti turizmus) és desztináció specifikus kockázat (közel-keleti veszélyes övezetek). Az észlelt biztonsági kockázatok nagyban befolyásolják az utazási hajlandóságot és döntést. Vannak olyan esetek, amikor olyan magas az észlelt kockázat szintje, hogy a nemzetközi turizmus teljes ellehetetlenüléséhez vezetnek (KARL – SCHMUDE 2017). Az egyén döntése alapjaiban is összetett, mely egy negatív cselekmény hatására még bonyolultabbá és hierarchikusabbá válik, hiszen az alaphelyzetben fennálló pszichológiai hatások, reakciók krízis esetén megváltoznak. SÖNMEZ és GRAEFE (1998) szerint egy múltbéli, fogyasztó által át nem élt terrortámadás tudata is jelentős mértékben meghatározója lesz az utazási döntés folyamatának. Annak ellenére, hogy bizonyos kockázatok (pl. terrorcselekmény, váratlan természeti katasztrófa, légi baleset) viszonylag alacsony valószínűséggel fordulhatnak elő utazásaink során, a fogyasztók hajlamosak jóval magasabb vagy irreális kockázatot társítani ilyen események bekövetkezésének (RICHTER – WAUGH 1996). A turizmusban intenzíven kutatták az észlelt kockázatot a kilencvenes években, melynek során kimutatták, hogy az utazók igyekeznek elkerülni azokat a desztinációkat, amelyek esetében magas kockázatot észlelnek (ROEHL – FESEINMAIER 1992, SÖNMEZ – GRAEFE 1998). Későbbi kutatások (LEPP – GIBSON 2003) azonban megállapították, hogy az utazók eltérően ítélik meg a nemzetközi utazásokkal együtt járó kockázatokat. Az objektív kockázat és a turisták szubjektív biztonságérzete ugyanis nem feltétlenül fedi egymást, ezért a turisták gyakran az indokoltnál nagyobb vagy kisebb kockázatot tulajdonítanak az utazásnak (CUI et al. 2016). Ez egyben az is jelenti, hogy a magas kockázatú desztinációk nem feltétlenül riasztják el a turistákat (RITTICHAINUWAT – CHAKRABORTY 2009). BAUER (1960) elsőként foglalkozott a marketing-szakirodalomban a kockázat szerepével és megállapította, hogy a fogyasztók magatartása mindig kockázatcsökkentésre irányul és döntéseiket nem a valós, hanem az észlelt kockázat alapján

hozzák meg. REISINGER és MAVONDO (2005) a kockázatot annak a valószínűségként határozta meg, hogy sérülés, veszteség, veszély vagy valamilyen értékes dolog elvesztése következik be. A kockázat „olyan állapot, amelynek során számos potenciálisan bekövetkező esemény meghaladja azoknak az eseményeknek a számát, amelyek ténylegesen be fognak következni és valamilyen valószínűség társul hozzájuk” (REISINGER-MAVONDO 2005). A bizonytalanságot az különbözteti meg a kockázattól, hogy nem kapcsolódik hozzá valószínűség, azaz egy olyan szituáció, amely során bármi megtörténhet. Ennek következtében a kockázat és bizonytalanság közötti különbség a potenciális veszteség, veszély bekövetkezésének valószínűségében van. Míg az emberek egy döntés következményét eltérő kockázatúnak érzik, addig bizonytalanság esetén a várható veszteséghez nem rendelnek valószínűséget (BECKER – KNUDSEN 2005). A turizmushoz kötődő kockázatészlelés a turisták értékelését tükrözi arról, hogy megítélésük szerint a turisztikai tevékenységek és folyamatok mennyire bizonytalanok (CUI et al. 2016). A kockázat szerepe a turizmus kutatásokban a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követően vált jelentős kutatási területté. A terrortámadás előtt a kutatók fizikai – eszközökkel kapcsolatos, vakáció – specifikus és desztináció – specifikus kockázatot különböztettek meg (ROEHL-FESENMAIER 1992), illetve pénzügyi, pszichológiai, elégedettségi és időbeli kockázatokat elemeztek (SÖNMEZ-GRAEFE 1998). A terrortámadás után viszont felértékelődött a fizikai kockázat szerepe (MARTON et al. 2018). Ilyen fizikai kockázatot jelentenek a terrorizmussal, a háborúval, a politikai instabilitással, az egészségügyi problémákkal és a kriminalitással összefüggő kockázatok (LEPP-GIBSON 2003) QUINTAL és szerzőtársai (2010) a kockázat és a bizonytalanság eltérő hatását vizsgálták az utazással kapcsolatos döntési folyamatra vonatkozóan. Kutatásuk során arra jutottak, hogy az emberek a kockázatot és a bizonytalanságot konzisztensen érzékelik az azonos objektív kockázatot jelentő szituációkban, de a turisták nem egyformán kockázatvállalók. YANG és NAIR (2014) az észlelt kockázat belső és külső befolyásoló tényezőit azonosította. A külső tényezők azokat az információforrásokat testesítik meg, amelyek tájékoztatják az utazót a tényleges kockázatokról, így például a hivatalos figyelmeztetések, sajtóhírek. Belső tényezőnek számítanak a turista demográfiai, pszichográfiai és kulturális jellemzői, amelyek azt befolyásolják, hogy a tényleges veszélyhez képest az utazó nagyobb vagy kisebb kockázatot érzeli-e. A kockázattűrés például fontos szerepet játszik abban, hogy a turisták hogyan szervezik meg az útjukat és mekkora jelentőséget tulajdonítanak az egyes utazási kockázattípusoknak, milyen kockázatkezelési kompetenciákat alakítanak ki (WILLIAMS-BALÁ 2013). A nagyobb kockázatot vállaló egyéneket kifejezetten vonzzák a magas kockázatú desztinációk (például Kenya, Palesztina) és a veszéllyel járó tevékenységek (például extrém sportok és hegymászás) Hasonlóan növeli a kockázatvállalást az újdonságkereső magatartás (LEPP-GIBSON 2003), a szervezett utazásokat

és a tömegturizmust elkerülő független turisták kevésbé tartanak a terrorizmustól vagy a politikai instabilitás okozta kockázatoktól. A fiatal hátizsákos turisták például az utazás során felmerülő kockázatokat inkább hozzáadott értéknek tekintik, ahol az észlelt kockázat növeli az utazási szándékot (RITTICHAINUWAT-CHAKRABORTY 2009). A kulturális különbségek is hatnak az észlelt kockázatra. REISINGER és MAVONDO (2005) kimutatta, hogy más országok turistáihoz képest a brit és kanadai turisták aggódtak a legkevésbé az utazási kockázatok miatt, ők érezték leginkább biztonságban magukat és a legkevésbé tartottak a nemzetközi utazástól. Ezenkívül megállapították, hogy adott országon belül a szubkultúrák is hatással vannak a kockázatvállalásra. Az információkeresés szintén meghatározó az utazással kapcsolatos döntéshozatalban. A turisták számos forrásból gyűjtenek információkat, hogy az utazással kapcsolatos észlelt kockázatukat csökkenteni tudják. Az észlelt kockázat és a különböző kockázattípusok pozitívan hatnak az információkeresési és döntéshozatali magatartásra (MASER-WEIERMAIR 1998). Az észlelt kockázatot továbbá meghatározza az utazással kapcsolatos előzetes tapasztalat, amely vonatkozhat a nemzetközi utazásra általában, illetve egy konkrét desztinációra (SÖNMEZ-GRAEFE 1998). A helyi kultúrát jól ismerő utazók nagyobb biztonságban érzik magukat, hisz az előzetes utazási tapasztalat növeli a biztonságérzetüket, így kevésbé hajlamosak kerülni a magas kockázatú régiókat. WONG és YEH (2009) szintén arra az eredményre jutott, hogy az utazással kapcsolatos ismeretek gyengítik az észlelt kockázat negatív hatását az utazási szándéokra vonatkozóan. Magas észlelt kockázatú desztinációk esetében FUCHS és REICHEL (2011) a desztinációt első alkalommal felkereső, illetve az azt újr látogató turisták közötti kapcsolatot hasonlította össze a kockázatészlelésre, a kockázatcsökkentő stratégiákra és a látogatás motivációjára vonatkozóan. Az eredmények arra világítottak rá, hogy azok, akik első alkalommal utaznak a desztinációba, ember által okozott kockázatot, szocio-pszichológiai kockázatot, élelmiszerkockázatot és időjárás kockázatot érzékelnek. Azok, akik már többször felkeresték a desztinációt, pénzügyi kockázatot, szolgáltatásminőséggel, természeti katasztrófával, autóbalesettel kapcsolatos kockázatokat érzékelnek a desztinációval kapcsolatban. Ráadásul, az első alkalommal utazók relatíve nagyszámú kockázatcsökkentési stratégiát használnak, míg az újr látogatók a kockázatcsökkentő stratégiákat, beleértve az utazási költségek csökkentését is, saját tapasztalatokkal helyettesítik (FUCHS-REICHEL 2011). HAJIBABA és szerzőtársai (2015) válságrezisztens turistákat vizsgáltak, akik nem vesznek tudomást a kockázatokról és nem dolgoznak ki kockázatkerülési stratégiákat. A kutatási eredmények alapján ezeknek az utasoknak az általános kockázati attitűdjük stabil maradt, a kockázatészlelés inkább a specifikus területekre irányult, ezért különböző magatartási kimenetekhez vezetett (ELIMDAR et al. 2018). Az egyik elméleti keret, amely magában foglalja a kockázatészlelés kognitív és érzelmi dimenzióit, a SLOVIC ÉS TÁRSAI által kidolgozott pszichometriai paradigma (SLOVIC 2000). A

pszichometriai paradigma szerint az emberek egy sor (észlelt) kockázati jellemző kombinációja alapján ítélik meg egy veszély kockázatosságát, amelyek a következőket foglalják magukban: a kockázat súlyossága nem ellenőrizhető; a kockázat félelmet kelt az emberekben; a kockázat globálisan katasztrofális lehet; a kockázat biztosan végzetes; az emberek egyenlőtlen módon fogják megtapasztalni a kockázatot; sok ember ki van téve a kockázatnak; a kockázat fenyegetheti a jövő generációit; a kockázat növekszik; a kockázatnak való kitettség önkéntelen; a kockázat személyesen érint bennünket; a kockázat nem megfigyelhető; az emberek nem tudják, hogy ki vannak-e téve a kockázatnak; a kockázat hatásai azonnaliak; a kockázat új és ismeretlen; a kockázat a tudomány számára ismeretlen (SLOVIC et al. 2000). A pszichometriai paradigma kritikusai azt állítják, hogy ezek a címkék kétértelműek. Maga a kockázatészlelés fontos előfutára azoknak a viselkedéseknek, amelyeket a szakértők a kockázatok kezelésére vagy megelőzésére javasolnak, például oltás, kézmosás, biztonsági öv viselése és a betegségek korai szűrése. A viselkedésváltozás számos elmélete tartalmaz kockázatészlelési változókat.

A turisztikai utazást számtalan tényező befolyásolhatja. A háromlábú szék elvét (three legged stool) a Global Ecovillage Network honlapja szerint az utazást alapvetően három tényező határozza meg: diszkrecionális jövedelem, a motiváció és a szabadidő. Ha e háromból bármelyik tényező hiányzik, akkor a háromlábú szék „felborul”, vagyis az utazás nem jön létre. Mind a háromláb egyaránt fontos, ha bármelyik hiányzik, vagy bármelyikkel probléma van, akkor az megakadályozza az utazás létrejöttét. A diszkrecionális jövedelem határozza meg a turista utazási lehetőségeit. Ezért az „ár” minden esetben jelentős, a kockázatvállalás mértékét befolyásoló tényezővé válhat. A felelősség mértéke is meghatározó, ha kockázatvállalás mértékéről van szó. A felelősség minden döntésben, döntési helyzetben jelen van. A saját felelősség felismeréséhez ismerni kell a felelősség fogalmát és a felelősségvállalás tapasztalatát. A felelősségvállalás feltételezi, hogy az egyén képes vállalni tetteiért, döntéseiért a felelősséget. Felelősséget vállalni másokért és önmagunkért is lehet. Személyes biztonságunk függ attól, milyen mértékben tudunk felelősek lenni önmagunkért. Az utazó motivációi, értékrendje, érzelmei, attitűdje, életstílusa befolyásolja – esetek többségében meghatározza – az utazás folyamatát, így a kockázatvállalási hajandóságot is. FODOR és szerzőtársai szerint az első fogyasztói magatartás-elméletek a közgazdaságtani elméletekből alakultak ki és arra keresték a választ, hogy a fogyasztás milyen hatást gyakorol a gazdaságra, továbbá a fogyasztói magatartás a fogyasztó azon cselekedeteinek összesége, amelyek a termékek és szolgáltatások megszerzésére, használatára, értékelésére és a használatot követő bánásmódra irányulnak, beleértve a cselekvést megelőző és meghatározó döntési folyamatokat (FODOR et al. 2012). A fogyasztói magatartás FODOR és szerzőtársai szerint egy olyan komplex viselkedés, mely magába foglalja az egyéni szükségleteket (MASLOW–szükségletpiramisa alapján), az egyén környezetének meghatározó elemeit, továbbá

a vevő információellátottságát, az alternatívák értékelésének képességét és azt a döntéshozatali mechanizmust, amellyel a későbbiek során elégedett vagy elégedetlen lesz a vásárló (FODOR et al. 2012). A fogyasztó, amikor döntést hoz, kockázatot vállal, mivel előre nem tudhatja – amennyiben először dönt egy termék vagy szolgáltatás igénybevételéről – hogy jól döntött-e. A vásárlói folyamat szakaszai: a) felismerése a szükségletnek, b) információszerzés – ami lehet belső vagy külső – c) az információgyűjtés után a felállított alternatívák értékelése bizonyos kritériumok alapján – ezek a kritériumok azon tulajdonságok összességét jelentik, amelyeket a vásárló egy adott termékben, szolgáltatásban keres a fogyasztói probléma megoldására, továbbá ezen kritériumok ismerete fontos a szakemberek számára, hiszen ez alapján dönt a fogyasztó, ilyen például az ár, a minőség és a presztízs – d) a vásárlási döntés meghozatala. A döntéseknek két típusát különböztetjük meg. Előre tervezett vásárlásnak nevezzük, amikor a vásárló csak előzetes információgyűjtés után vásárol. Ebben az esetben az információszerzés és a vásárlás között akár napok is eltelhetnek. Előfordulhat azonban, hogy a vásárló bizonyos befolyásoló tényezők hatására azonnal vásárol. Ezt nevezzük impulzusvásárlásnak, amelyben a vásárlási folyamat szakaszai nem választhatók el (HOFMEISTER-TÓTH 2008). Az utazási döntéseket leginkább társadalmi és pszichológiai tényezők befolyásolják. Ezeket, a kifejezetten utazási döntésekhez kapcsolódó tényezőket SIRAKAYA és WOODSIDE négy fő részre osztotta. Ezek közül az első a belső tényezők csoportja, melybe többek között a kockázatkezelés és az információkeresési szokások tartoznak. Második csoportot a külső tényezők alkotják, melyekhez a desztinációkhoz kapcsolódó tényezők tartoznak, melyek esetleg korlátozhatják az utazást, például az ár. A harmadik csoportba a tervezett utazás jellegét sorolták, melybe beletartozik, hogy milyen messze van az adott úti cél, milyen közlekedési eszközzel lehet utazni – csoportosan vagy egyénileg, illetve, hogy milyen hosszú az utazás időtartama. Az utolsó csoportot az úttal kapcsolatos élmények alkotják. Ide sorolható az út hangulata, az úton kialakult összkép, valamint a végső értékelés is. Fontos tudni, hogy a folyamat a döntéssel, vásárlással még nem zárult le. Marketingszakemberek számára lényeges elemezni, hogy a vásárlók, fogyasztók mennyire elégedettek a termékkel vagy szolgáltatással, ez meghatározza a későbbi vásárlás gyakoriságát vagy esetlegesen az elhagyását. A kockázati magatartást – alapvetően a kalandturizmus hoz köti a szakirodalom. A kockázati tevékenység fogalommeghatározásai általában Maslow 'csúcselmény' fogalmára támaszkodnak. A Maslow-féle 'csúcselmény' a kockázattal kapcsolatos tevékenységhez kapcsolva azt jelenti, hogy "bizonyos események, amelyek közelebb visznek bennünket halálunk valóságához, pozitívan, életet megváltoztató élmények (CSIKSZENTMIHÁLYI 2000, 2014; LIPSCOMBE 1999; RYAN 2003; BRYMER 2009). A csúcselmények érzelmileg, kognitívan és gyakran fizikailag is magával ragadóak, a kompetenciák ügyes bevetését igénylik, és így intenzíven magával ragadóak. Ami a turizmust és a szabadidős

tevékenységeket illeti, a jelenlegi áttekintés megállapításai leggyakrabban a "kockázati tevékenységet" a kalandturizmusban gyökerezítették (BENTLEY & PAGE, 2001; ELSRUD 2001), ahol a "kaland a "kalandturizmus" a különleges érdeklődésű turizmusban található (TRAUER 2006). A kockázatvállalás az utazás során "aktív udvarlást jelent a kockázatnak", nem pedig a "nagy következményekkel járó kockázatra" adott válaszokat (ELSRUD 2001). Ez segít megkülönböztetni a kockázati turizmust a turisztikai gyakorlat sajátos területétől, szemben a kockázatok általános kezelésével a turizmusban vagy a szabadidőben és az utazásokban rejlő kockázatokkal szemben.

3.8. A jövő turizmusának biztonsági vonatkozásai

A jövő turizmusára mindenképp meghatározó jelentősége lesz a biometrikus azonosításnak és a mesterséges intelligenciának. Jellemzően, a nagy forgalmú repülőtereken, már most is alkalmazzák ezeket a technológiákat különösen – de nem kizárólag – az Egyesült Államokban. Az ilyen rendszerek iránti bizalmatlanságot növelheti, hogy a biometrikus azonosítók tízezrei kerülhettek illetéktelen kezekbe egy 2019-ben felefedezett sérülékenység miatt, mikor a U.S. Customs and Border Protection (CBP) egyik alvállalkozó tárolta engedély nélkül és nem túl biztonságosan tárolta a képeket a saját rendszerén. Másrészt viszont a hatékony és tömeges személyazonosítás lehetőségének megteremtésével nagyobb hatékonysággal megelőzhetőek lehetnek a terrorcselekmények, továbbá lehetőséget ad a turistákat ért vagy elleni támadások hatékonyabb és gyorsabb felderítésére is. A jelenleg legelterjedtebb, tömeges biometrikus azonosítást szolgáló technológiák arcfelismerő algoritmusokon alapulnak, míg az egyedi azonosítás tipikusan ujjnyomat segítségével történik. A szállodai, vagy épp tömegrendezvényekre való beléptetést is segítheti a biometrikus azonosítás valamely formája, de ide sorolható például egy szállodai ajtó vagy széf biztonsági rendszere is, ha az ujjnyom segítségével aktiválható, illetve deaktiválható. Egy 2004 – es felmérés szerint a biometrikus azonosítás piacának csaknem felét az ujjnyom tette ki, amit az arcfelismerés követett 12%-os részaránnyal (KANG et al. 2007). Elterjedését gátolhatja, hogy kiépítésének költsége relatíve magas, miközben a technológiai fejlődés üteme miatt gyorsan meghaladottá válhat egy korábbi technológia. Emellett jogi aggályok is felmerülhetnek, különösen a különleges személyes adatok tömeges kezelésével összefüggésben. Még kifejezet jogszabályi engedély esetén is óriási terhet ró egy ilyen rendszer integritásának védelme és annak megakadályozása, hogy a különleges személyes adatokhoz illetéktelenek férjenek hozzá, miközben például az európai általános adatvédelmi rendelet (GDPR) súlyos büntetést helyez kilátásba nem megfelelő védelem kialakítása esetén. Az állami szabályozás azért is fontos, mert a biometrikus azonosítás alanyai egyébként meglepő mértékben nyitottak a

biometrikus technológiák általános bevezetése és tömeges használata irányt az idegenforgalom területén egy 2014-ben készült felmérés alapján, különösen az ujjnyomat olvasók használatával összefüggésben. A biometrikus azonosítás kapcsán érdekes jelenség, hogy egyesek nem a különleges személyes adatok védelme miatt idegenkednek a biometrikus azonosítástól, hanem annak fizikai behatásai miatt. Vannak, akik higiénés kockázatot látnak az ujjnyom-olvasók működésével kapcsolatban, mások az írisz-szkennertől idegenkednek (MOROSAN 2016). Ilyen tekintetben a leginkább elfogadottak azok a technológiák lehetnek a jövőben melyek nem járnak fizikai behatással. A digitális technológiák térhódítása kapcsán mindenképp megemlítendő az a jelenség is, hogy bizonyos országok korlátozzák más honosságú szolgáltatók elérhetőségét. Tipikusan ilyen a kínai kormány, így Kína területéről több olyan szolgáltatás sem érhető el, amely az országon kívülről megszokott (pl. YouTube, Facebook). Ez különösen akkor válhat biztonságot érintő kérdés, ha a felhasználók esetleg nem engedélyezett kommunikációs alkalmazásokat használnának. Ugyancsak érdemes figyelembe venni, hogy az Európában és Észak-Amerikában teljesen megszokott és elterjedt Google Maps szolgáltatások esetleg nem érhetőek el afrikai vagy ázsiai régiókban. Ilyenkor alternatív, egyébként nem ismert térkép alkalmazások használata javasolt, amelyre érdemes előre felkészülni. A külföldön vásárolt mobilkommunikációs eszközök és igénybe vett szolgáltatások, valamint az ott elterjedt alkalmazások használata során érdemes figyelembe venni, hogy egyes országok széles körű megfigyelési programokat tartanak fent, adott esetben akár a saját lakosság megfigyelésére is. Példája lehet ennek Kína, ahol egyes területeken – például Hszincsiang – Ujgur Autonóm Terület a lakosság tömeges megfigyelési program hatálya alatt él. Másrészt viszont más országok is érdeklődhetnek az ilyen lehetőségek iránt. Ilyen lehet például Oroszország, ahol már született arra vonatkozólag törvényjavaslat, hogy az orosz szoftvergyártók támogatásának elősegítése céljából kötelezővé tennék egyes orosz gyártmányú szoftverek előtelepítését az országban értékesített digitális eszközök esetében. Mindez pedig értelemszerűen megkönnyíthetné az ilyen irányú törekvéseket. Ezek a megoldások és eszközök potenciálisan sérthetik az ott tartózkodó turista adatvédelmi, vagy épp személyiségi jogait, és akár hírszerzési célokat is szolgálhatnak. Az így megszerzett személyes adatok, adott esetben különleges adatok illetéktelenek általi megszerzése, nem megfelelő védelmű tárolása súlyos érdeksérelmet is okozhat. Az is előfordulhat természetesen, hogy a turista alkalmaz esetleg olyan megoldásokat, például titkosított csatornán történő üzenő – alkalmazásokat, amelynek használata az adott országban tiltott lehet. Mint ahogy országonként eltérő a fájlcsere alkalmazások használatának megítélése, és az esetleges szerzői jogi jogsértések tekintetében a felelősségre vonást súlyos pénzbüntetés követheti, míg más országokban ez „megtúrt” jelenség. Általánosságban elmondható, hogy nem ismert módon működő digitális szolgáltatást igénybe venni mindig kockázatos lehet, különösen, ha nem érhető el általunk ismert nyelven. Amikor ez

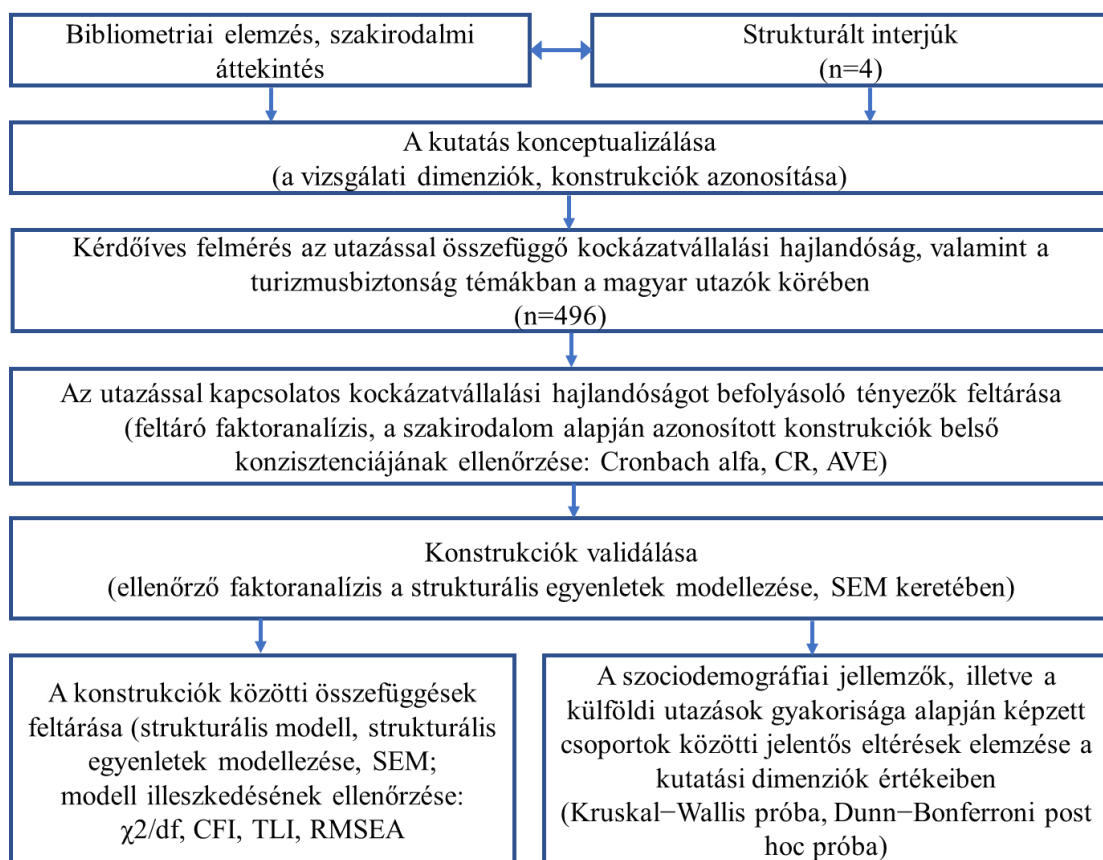
nem megkerülhető, mindig figyelmesen kell eljárni a fizetési tranzakciók végrehajtása során, egyébként pedig az adatminimalizálás elvét követve törekedni kell csak olyan adatokat megadni, amely az adott szolgáltatás nyújtásához feltétlenül szükséges. Az utazást követően pedig, amennyiben egy adott digitális szolgáltatásra vagy alkalmazásra a továbbiakban már nem lesz szükségünk, úgy érdemes azokat minden esetben haladéktalanul eltávolítani a kommunikációs eszközeinkről, illetve az igénybe vett digitális szolgáltatásokról leiratkozni, a felhasználói fiókokat megszüntetni. Az adatvédelmi kérdések a jövőben még inkább felértékelődhetnek. Általánosságban elmondható, hogy az Európai Unió területére alkalmazandó adatvédelmi rendelet, másként a GDPR magas szintű védelmet biztosít az érintettek részére. Személyes adatok harmadik országba vagy nemzetközi szervezet részére történő továbbítására – ilyen területről – akkor kerülhet sor, ha az Európai Bizottság megállapította, hogy a harmadik ország, a harmadik ország valamely területe, vagy egy vagy több meghatározott ágazata, vagy a szóban forgó nemzetközi szervezet megfelelő védelmi szintet biztosít. A jogalkotói szándék szerint, bár a GDPR uniós normának tekinthető, mégis globális standarddá fog válni. A gyakorlatban ennek megvalósulása kérdéses, különösen az országokon átívelő magánjogi jogérvényesítés általános nehézségei miatt. Az adatvédelem globális keretei nem megszilárdultak, az ipari önszabályozás és szabványosítás pedig állami szabályozás nélkül nem biztosítják a magánszféra hatékony védelmét. Másik oldalról a Mesterséges Intelligenciával megtámogatott döntéshozatal, az okos eszközök, az IoT, a mobiltelefonok által lehetővé tett kiterjesztett valóság, a GPS alapján történő helymeghatározás, NFC alapú fizetés olyan technikai adottságok a turisták számára, amelyek ma már szinte megkerülhetetlenek (PRADHAN et al. 2018). Ezen technikai eszközök és alkalmazások közvetlenül is befolyásolni képesek a turista viselkedését. A Mesterséges Intelligencia útvonalterveket dolgozhat ki, megtekintendő látványosságokat ajánlhat fel, az útvonaltervező meghatározhatja a turista tervezett útvonalát. Mivel a turisták gyakran már csak kizárólag ilyen eszközöket vesznek igénybe az informálódásra, és akár a legfontosabb szolgáltatások kiválasztására is (mint amilyen a szállás vagy épp a közlekedés), repülés előtti, vagy épp rendezvény check-in lebonyolítására, így egyben a turizmusbiztonságot alapvetően befolyásolni képes tényezőről is beszélhetünk. Ennek fontosságát a turisztikai iparág is felismerte, lényegében „okos városként”, illetve „okos turizmusként” hirdetve az okos eszközökkel támogatott turisztikai élményt – például ilyen volt a „Smart Dubai” projekt. Ennek értékelése jóval túlmutat az értekezés keretein, annyit azonban érdemes megjegyezni, hogy az „okos turizmus” fogalmi elemei között a legtöbb szerző szerepelteti a biztonságot vagy a közbiztonságot (KHAN et al. 2017). A jelenséget tanulmányozó empirikus kutatások egyelőre arra az eredményre vezettek, hogy az előnyök jelenleg megelőzik a smart technológia lehetséges hátrányait (PRADHAN et al. 2018). Érdemes megfigyelni a gondolkodásmód változásának dinamikáját.

4. ANYAG ÉS MÓDSZER

A dolgozat készítése során primer és szekunder kutatást egyaránt végeztem. A tervezett mintanagyság (1000 fő) miatt az online megkérdezési lehetőséget választottam, melyet a kérdőív összeállítása követett. A kérdőív mellett interjútechnikával és adatelemzéssel dolgoztam. A fejezet hat részre tagolódik. Az első alfejezetben az empirikus kutatás folyamata kerül bemutatásra, a második részben a kutatási modell és annak operacionalizálása, a harmadikban az adatgyűjtés menete, valamint a minta főbb jellemzői. A negyedik alfejezetben a bibliometriai elemzés módszertanát ismertetem, az ötödik alfejezetben a strukturált interjú módszertana, végül a hatodik alfejezetben az alkalmazott statisztikai módszerek és az adatelemzéshez használt szoftverek kerülnek bemutatásra.

4.1. Az empirikus kutatás folyamata

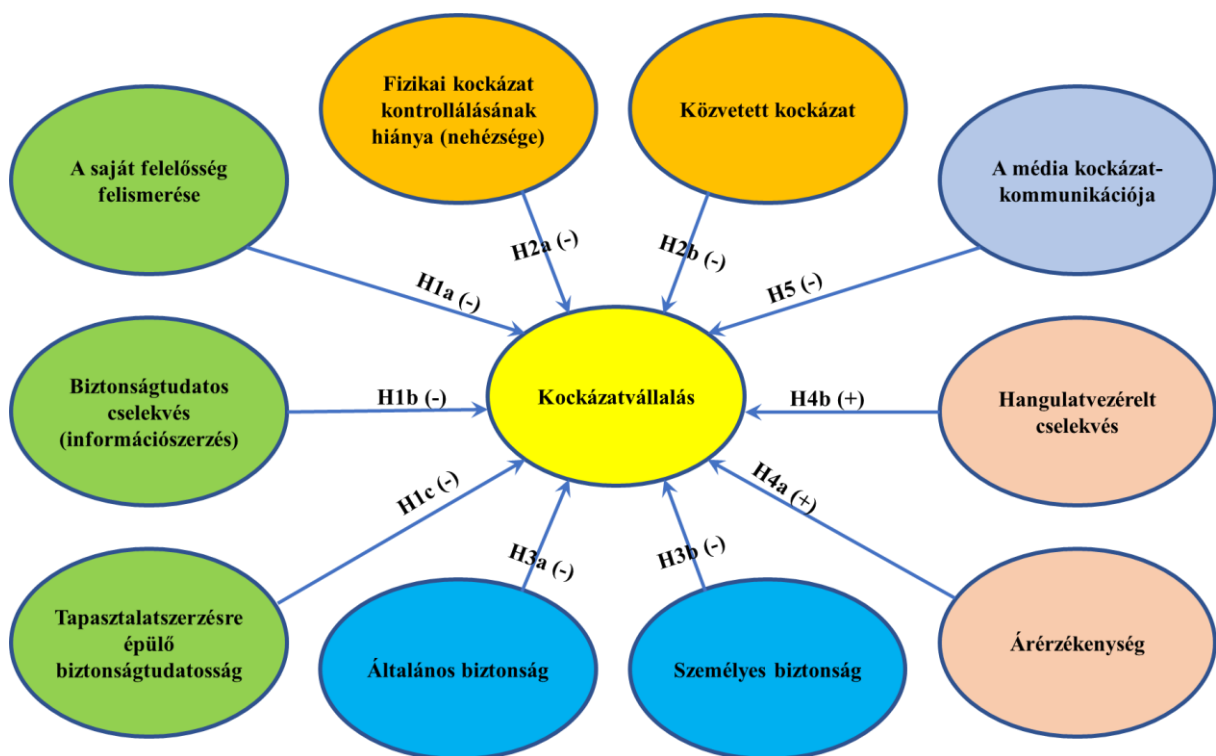
A kutatás menetét a 4. ábra szemlélteti. Az empirikus kutatás két főbb modulból áll: az első a kockázatvállalás és az ezt meghatározó dimenziók közötti összefüggések feltárására (strukturális modell), a második pedig a vizsgált dimenziók értékeiben jelentős eltérések vizsgálatára irányul, az elemzésekben fontosnak tartott szociodemográfiai jellemzők (életkor, végzettség, háztartás jövedelmi helyzete) és a külföldi utazás gyakorisága alapján képzett kategóriák között.

4. ábra. A kutatás menete
Forrás: saját szerkesztés

4.2. A kutatási modell és annak operacionalizálása

A turizmusbiztonsággal és kockázatvállalással kapcsolatos attitűdöket magába foglaló kutatási modell tíz magyarázó és egy magyarázott dimenzióból áll (5. ábra). A modell központi dimenzióját a kockázatvállalási hajlandóság képezi, a többi dimenzió hatását vizsgálom erre a kiemelt modellelemre. A kockázatos viselkedés az egyén kockázatvállalási attitűdjeitől is függhet, hiszen az egyes személyek számára vonzó lehet maga kockázat. Az utazási döntések során a személy azért viselkedhet kockázatos módon, mert vagy nem észleli az utazáshoz kapcsolódó veszélyeket, vagy alacsonyabbnak észleli ezeket, vagy a szubjektív döntésében a pozitív előnyök (olcsóbb repülőjegy, szállás stb.) ellensúlyozzák a kockázatot. A dimenzió mérése öt utazással kapcsolatos helyzet értékelésén alapult: a megkérdezett ötfokú Likert skálán (1=teljesen kizárt, 5=teljes mértékben bevállalom) értékelte, mennyire valószínű, hogy bevállalná a különböző kockázattal járó utazásokat.

5. ábra. Kutatási modell
Forrás: saját szerkesztés

A turizmusbiztonság egyik fontos tényezője az utazók saját felelősségvállalása. Az utazással kapcsolatos kockázatvállalás egyik magyarázó dimenziója a saját felelősség felismerése, mellyel azt vizsgálom, hogy az utazó mit gondol, mitől függ a biztonsága, mennyiben függ attól, hogy mit tesz meg annak érdekében, hogy biztonságban érezze magát.

A kockázatvállalás szempontjából, az információszerzésre épülő biztonság tudatos cselekvés tudatos felkészülést jelent a céldesztnációt illetően a rendelkezésre álló források felhasználásával. Az úti céllal kapcsolatos információk különböző formákban jelennek meg, mint például brosúrákban, újságokban vagy utazási magazinokban megjelenő hirdetések, tévéműsorok, rádióadások vagy internetes tartalmak formájában. Több tanulmány (NYSVEEN – LEXHAGEN 2002, LIN et al. 2009, XIANG – GRETZEL 2010) az internet meghatározó szerepét állapította meg mind az utazási döntések meghozatalában, mind az utazástervezésben. Különösen népszerűek a közösségi média weboldalak, beleértve a fogyasztók által létrehozott különböző típusú és tartalmú webhelyeket, blogokat, wikiket, YouTube-ot, Twittert stb.

A tapasztalatszerzésre épülő biztonság tudatosságot a korábbi utazási tapasztalatok határozzák meg.

Az úti cél hatással van az egyes fizikai kockázatok észlelésére. JONAS és kutatótársai (2011) tanulmányukban megállapították, hogy a fejlődő országokba utazni szándékozó turisták körében az egészségügyi kockázatok észlelése viszonylag előkelő helyen áll az egyéb kockázati tényezőkkel szemben. GRAY –WILSON (2009) az utazók fizikai biztonságát érintő kockázati tényezőket az általános kockázatvállalási hajlandóság legerősebb meghatározóinak tekintik.

A terrorizmus turizmusra gyakorolt hatását vizsgálva PIZAM–FLEISCHER (2002) kimutatták, hogy a turisták kockázateszlelését és utazással kapcsolatos döntéshozatalukat elsősorban a terrorcselekmények gyakorisága és kevésbé a súlyossága befolyásolja.

Bár a legtöbb tanulmány egyetért abban, hogy a fizikai kockázatok csökkentése javítja a desztináció imázsát, ezen hatás mértéke nem határozható meg egyértelműen. DE ALBUQUERQUE–MCELROY (1999) az első között a bűnözés növekedését a tömegturizmushoz kapcsolta Barbadoson, bár nem tudták statisztikailag igazolni a bűnözés növekedésének hatását a turizmus iránti keresletre.

A közvetett kockázaton a kommunikációs problémákat, a konzuli védelem hiányát értem a modellben. MANCINI-CROSS és kutatótársai (2009) a nyelvi szakadékot a látogatók és a vendéglátók közötti interkulturális kommunikáció gátjaként értelmezik. Több kutató (HOTTOLA 2004, YOO–SOHN 2003) utal arra, hogy a turisták szerepkonfliktusokat, önbizalomhiányt és védekezőkészséget tapasztalhatnak tengerentúli utazásaik során a kulturális különbségek és a nyelvi nehézségek miatt. MITCHELL–VASSOS (1997) megállapították, hogy egy adott nyelvi kifejezéstár tanulmányozása a legkevésbé hasznos kockázatcsökkentési stratégia. Ez a tanulmány azonban egy konkrét turisztikai célpontra vonatkozott, amely nem követelte meg az utazóktól, hogy megtanuljanak egy helyi nyelvet, tehát ezen stratégia jelentőségének meghatározása a közvetett kockázatok csökkentésében további vizsgálatot igényel.

LO és kutatótársai (2011) az általános utazási biztonság szempontjából a leghatékonyabb kockázatcsökkentő eszközei közé az utasbiztosítás kötését, a plusz készpénzt, valamint az úti cél kutatását sorolják. LEGGAT – LEGGAT (2002) az utasbiztosítás kötésének fontosságát a külföldi orvosi ellátás magas költségeivel indokolják. Az utazók körében viszonylag gyakori az egészségügyi biztosítás megvásárlása az orvosi ellátással kapcsolatos esetleges kiadások fedezésére. MITCHELL és szerzőtársai (1999) az utasbiztosítás megkötését egyik leghatékonyabb stratégiájának tartják az utazás során fellépő negatív következmények csökkentésének.

YANG–NAIR (2014) a turizmushoz kapcsolódó kockázatok tanulmányozása során megállapították, hogy a kockázat és a kockázateszlelés többdimenziós fogalmak, amelyek olyan szempontokhoz kapcsolódnak, mint a bizonytalanság elkerülése, az aggodalom, a szorongás vagy a félelem. HOFSTEDE és kutatótársai (2010) szerint a bizonytalanság elkerülési attitűdöt az határozza meg, hogy az egyén milyen mértékben érzi magát fenyegetve vagy kényelmetlenül az ismeretlen kimenetelű vagy bizonytalan helyzetekben. Következésképpen a nagyfokú bizonytalanságkerülő személyek tartózkodnak az olyan helyzetektől, melyekben stressz vagy szorongás érheti őket. A kockázatvállalási hajlandóság összefüggésében KARL (2016) szerint ez azt jelentheti, hogy a turisták úgy dönthetnek, hogy nem utaznak olyan helyekre, ahol kevésbé fejlett a turisztikai infrastruktúra, beleértve a közlekedést vagy a szállást, mivel nehezebb megbecsülni egy ilyen desztináció esetében az utazás kimenetelét.

A személyes biztonság mérésekor az utazó személyes érintettségét vette górcső alá. Egyes kutatók (FUCHS– REICHEL 2006, KARL 2016) a helyzetértékelésre való összpontosítás fontosságát emelik ki a figyelmet a kockázattal összefüggésben, mivel a személyes kockázateszlelés (vagyis egy esemény vagy döntés negatív következményeinek szubjektív értékelése az egyén szemszögéből) bizonyítottan erősebb utazási döntést meghatározó tényező, mint a tényleges fennálló kockázatok.

Ami a kockázatot és a desztinációválasztással kapcsolatos végső döntést illeti, Sönmez és Graefe (1998a, 125) kijelenti, hogy „a potenciális turisták azt a desztinációt választják ki, amely a legjobban megfelel az igényeiknek úgy, hogy a legtöbb hasznot kínálja a legkisebb költséggel (vagy kockázattal)”.

A hangulatvezérelt utazási döntéshozatal torzíthatja a kockázateszlelést. STEPCHENKOVA–EARLES (2011) megállapították például, hogy a három befolyásos brit újságban orosz kultúrával kapcsolatban megjelent cikkek nagyobb valószínűséggel erősebb hatással voltak a brit turisták Oroszország, mint úti cél melletti döntéseiben, mint a biztonsági felfogások.

FUCHS–REICHEL (2004) szignifikáns különbségeket igazoltak a meghozott kockázati döntések általános kockázati megítélésében és a vallási érzelmekhez kapcsolódó több kockázateszlelési dimenziók között.

Egyes kutatók (PRITCHARD –MORGAN 2006, BERDYCHEVSKY–GIBSON 2015) szerint a hangulatvezérelt döntéshozatalt leginkább a szabadidős utazásokhoz kapcsolódik.

Azon töprengve, hogy egyes egyének kockázatvállalási hajlandósága miért magasabb, mint másoké, ZUCKERMAN (2007, 49.) úgy értelmezte az kalandvágyat mint „a változatos, újszerű, összetett és intenzív érzések és élmények iránti igényt, melynek kielégítése érdekében az egyén vállalja a fizikai, szociális, jogi és pénzügyi kockázatokat”.

Több tanulmány (AHMAD et al. 2015, CUI et al. 2016) megállapította, hogy a kockázatkommunikáció csatornája iránti magasabb bizalom a kockázatészlelés magasabb szintjével párosul. BROWN (2015) kimutatta, hogy az adott desztinációba érkező turisták száma csökkenhet a hosszan tartó negatív médiavisszhang hatására. Az elhúzódó média-hullámok, melyek gyakran követik egy-egy jól ismert bűncselekmény tudósítását, pusztító hatással lehetnek azokra az országokra, amelyek a turizmusra, mint a legnagyobb gazdasági hajtóerőre támaszkodnak.

A turizmusbiztonság egyes elemeit és azok hatását az utazási döntésekhez kapcsolódó kockázatvállalási hajlandóságra magában foglaló kutatási modell tíz magyarázó és egy magyarázott dimenzió mérésére használt állítások a témakörben megjelent korábbi tanulmányok, illetve a strukturált interjúk eredményei alapján kerültek kidolgozásra (1. táblázat).

1. táblázat. A kutatási modell dimenziói és azok mérése a szakirodalom alapján

Kód	Konstrukció/Elemek	Forrás
Kockázatvállalás		
KCKV1	Olcsó utazási lehetőség – rejt némi kockázatot (pl. polgárháború kitörése)	SÖNMEZ –
KCKV2	Olcsó utazási lehetőség – járványveszély lehetséges	GRAEFE (1998a),
KCKV3	Ingyen repülőjegy oda – vissza kedvezményes szállással – lehetséges terror – veszély	YANG – NAIR (2014),
KCKV4	Ingyen repülőjegy oda – vissza – kockázatos szállással (nem biztonságos környéken)	WANG et al. (2019),
KCKV5	Megkapta a védőoltásokat, de nem telt le a védettséghez szükséges idő – nem védett az adott országban előforduló betegségekkel szemben	strukturált interjúk
Saját felelősség felismerése		
ÉNBI1	A biztonságom attól függ, hogy mennyi pénzem van.	CALDEIRA et al. (2022),
ÉNBI2	A biztonságom attól függ, mennyire indultam el felkészülten.	PARSON– LYKINS (2023),
ÉNBI3	A biztonságom attól függ, hogy milyen az egészségem.	strukturált interjúk
Biztonságtudatos cselekvés (információszerzés)		
INFSZ1	Egyre több ismeretet szerzek az országról, ahová utazom	SEABRA et al. (2014),
INFSZ2	Interneten információt gyűjtök az úticélról	SALMAN et al. (2022),
INFSZ3	Odafigyelek a hozzáértő személyek (pl. külügyminisztérium konzuli osztályának) véleményére	strukturált interjúk
INFSZ4	Alaposan előkészítem, megtervezem az utazásomat	
Tapasztalatszerzésre épülő biztonságtudatosság		
TAPSZ1	Amikor autóval utazom, kötök az autóra biztosítást	SHARIFPOUR et al. (2014),
TAPSZ2	Amennyiben van autóm, vagy ha lenne autóm – elviszem szervízbe az autót, ellenőrzöm a műszaki állapotát	YANG et al. (2015),
TAPSZ3	Utashozbiztosítást kötök	CHAN et al. (2020),

Fizikai kockázat kontrollálásának hiánya (nehézsége)		
KZTL1	Emberrablás lehetősége	SÖNMEZ – GRAEFE (1998b), NEUMAYER (2004), YANG – NAIR (2014), KARL – SCHMUDE (2017), RITICHAINUWAI T (2018), ZOU –MENG (2019)
KZTL2	Megölhetnek (pl. szerv kereskedelem miatt)	
KZTL3	Fizikailag bántalmaznak	
KZTL4	Terrortámadás áldozata lehetek	
KZTL5	Más természeti katasztrófák (pl. földrengés)	
KZTL6	Szélsőséges időjárás (pl. cunami, felhőszakadás)	
KZTL7	Zavargások, tüntetések lehetnek	
KZTL8	Kirabolnak	
KZTL9	Ismeretlen betegségeket kaphatok el	
Közvetett kockázat		
KZTT1	Nem beszélek, nem értek idegen nyelven	KHAJURIA (2014), strukturált interjúk
KZTT2	Nem beszélem az ország hivatalosan használt nyelvét	
KZTT3	Nincs az adott országban Magyarországnak hivatalos diplomáciai képviselője	
Általános biztonság		
ÁLTB1	Szállásbiztonság (hotel, motel, hostel, airbnb – lakás biztonsága)	GYÖMBÉR (2018), MICHALKÓ (2022)
ÁLTB2	Utazásbiztonság (légiközlekedés, reptér, vasútállomás, közút biztonsága)	
ÁLTB3	Információbiztonság, kommunikáció (megbízható információ), utazásszervezéskor megadott adatok biztonsága	
ÁLTB4	Rendezvénybiztonság (sportturizmus, tömegrendezvények, koncertek esetében a biztonság)	
ÁLTB5	Egészségbiztonság (védőoltások, karantén, gyógyszerek)	
ÁLTB6	Pénzügyi biztonság (biztosítások)	
Személyes biztonság		
SZMB1	Személyi biztonság (önmagam védelme – önvédelem, önvédelmi eszközök)	COHEN (2011), POPESCU (2011), strukturált interjúk
SZMB2	Jogszabályok, nemzetközi egyezmények ismerete	
SZMB3	Digitális biztonság (biometrikus adatok védelme, cyberbiztonság)	
Árérzékenység		
ÁR1	Olcsó repülőjegy lehetősége	SÖNMEZ – GRAEFE (1998a)
ÁR2	Olcsó utazási csomag (repülőjegy + szállás)	
Hangulatvezérelt cselekvés		
HANG1	Csak elhatározom és utazok	ZINS (2001), LIU et al. (2022)
HANG2	Szeretem a meglepetéseket – ha odaérek, majd kiderül, mi van ott	
A média kockázatkommunikációja		
MÉDA1	Ijesztő hírek hallatán lemondok az utazásomat	PEAK –HIVE (2017), strukturált interjúk
MÉDA2	A képes vagy videós tudósításokban jobban bízom, inkább lemondok az utazásomat, ha ijesztő hírekről hallok/látok	
MÉDA3	Utazás előtt mindig megnézem a Híradót, több csatornán is, figyelemmel kísérem a tudósításokat – a riporterek megbízhatóan tudósítanak	
MÉDA4	Egyáltalán nem befolyásol a média	
MÉDA5	A hírekkel, tudósításokkal óvatos vagyok, de azért meghallgatom/megnézem a tudósításokat	

Forrás: saját szerkesztés

4.3. Az adatgyűjtés menete, a minta főbb jellemzői

Az empirikus kutatáshoz szükséges adatok online kérdőíves megkérdezésből származnak. A kérdőív online felületét a LimeSurvey kérdőívszerkesztő szoftverrel készítettem el. A kockázatvállalás mérésére ötfokú Likert – skálát használtam, amelyben a skála egyes értéke a teljes egyet nem értésnek, az ötös pedig a teljes egyetértésnek felelt meg. A felmérésben való részvétel önkéntes volt, a kérdőívek véletlenszerű megkérdezés alapján, anonim módon kerültek kitöltésre. A kérdőívet több utazással kapcsolatos facebook – csoportban terveztem megosztani, több csoport adminja elzárkózott a megosztástól indoklás nélkül. Célul tűztem ki, hogy 1000 kitöltő általi eredménnyel dolgozzam. 709 adatsor érkezett be, tisztítás után 496 minta elemszám maradt, vagyis a 709 kitöltött kérdőívből minden kérdésre összesen 496 fő válaszolt. A kérdőív linkjét megosztottam a saját facebook – oldalamon, ezt a posztot fizetett hirdetéssel megtámogattam, amelyet 301 fő lájkolt, arról nincs adat, hogy ez hány kitöltést eredményezett, továbbá megosztottam a Facebook Messenger segítségével és e – mailben. A kérdőív 23 kérdést tartalmazott, teljes terjedelmében megtalálható a 2. Mellékletben. Főbb kérdéscsoportok:

1. A válaszadók demográfiai adatai (6 kérdés),
2. Utazási szokások (3 kérdés),
3. Kockázatvállalás szempontjából releváns – biztonsággal és utazási attitűddel kapcsolatos – kérdések (13 kérdés).

A kérdőív online felülete 2022. június 13. és 2022. szeptember 4-e között nyitva állt a kitöltésre. A megkérdezettek 65,2% nő, 34,8% pedig férfi. Életkor szempontjából a legtöbben – a kitöltők 35,3% – a 43 – 57 évesek korcsoportba tartozik. Legmagasabb befejezett iskola végzettség tekintetében a kitöltők 57,9 % – a főiskolai vagy egyetemi végzettséggel rendelkezik. A válaszadók végzettségét tekintve megállapítható, hogy a mintában a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők felülreprezentáltak voltak a középiskolai végzettségűekkel szemben. Kedvezőnek tekinthető ez a végzettség szerinti eloszlás abból a szempontból, hogy így módunk van a magasabb képzettségű, anyagi és egzisztenciális helyzetükből adódóan kedvezőbb feltételekkel rendelkező válaszadók véleményének megismerésére. Családi állapotot tekintve 62,3% – a kitöltőknek házas vagy élettársi kapcsolatban él. A legtöbb kitöltő (55,4%) a fővárosban él. Nagyvárosban élő (nagyváros =100 ezer fő feletti lakossággal rendelkező település) 10,5%, középvárosban (középváros = 20 – 100 ezer fő) 15, 1% volt a kitöltők száma. A háztartás jövedelmi helyzetét tekintve 54,6% jelölte meg a háztartásban egy főre jutó jövedelem tekintetében az „átlagos” választási lehetőséget. (2. táblázat)

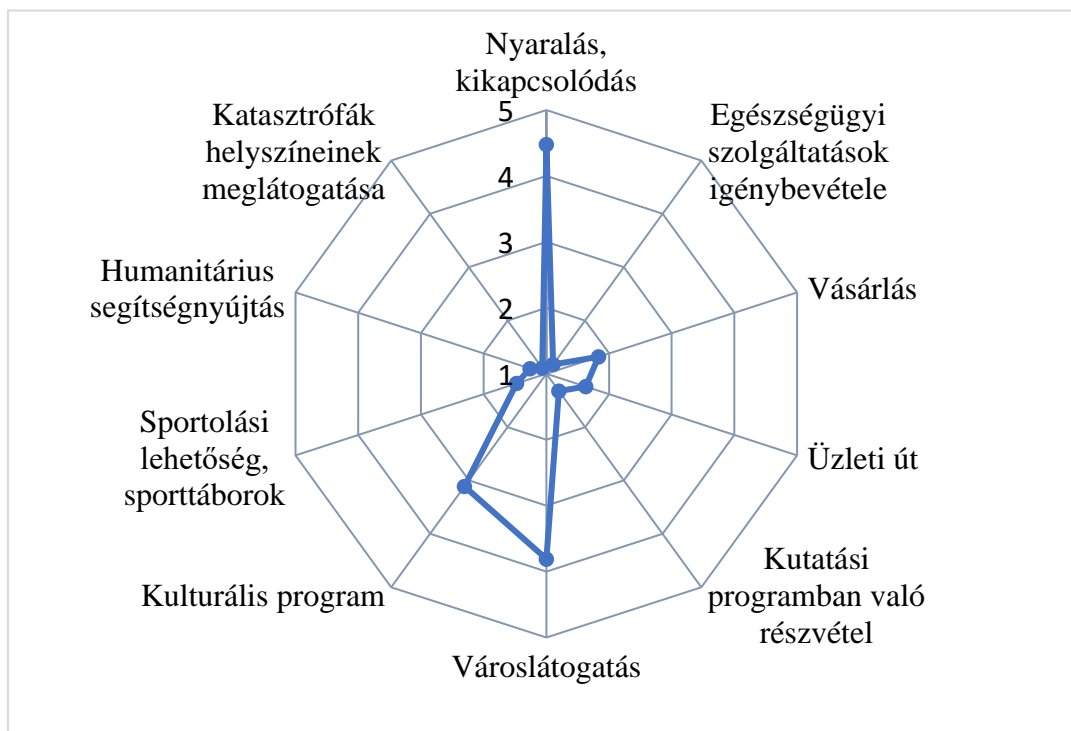
2. táblázat. A minta főbb szociodemográfiai jellemzői és a külföldi utazással kapcsolatos szokások

Változó	Kategória	Gyakoriság, fő	Százalék
Nem	Nő	323	65,2
	Férfi	173	34,8
Életkor	18 – 21 év	18	3,6
	22 – 35 év	82	16,5
	36 – 42 év	50	10,1
	43 – 57 év	175	35,3
	58 – 65 év	73	14,7
	65 év felett	98	19,8
Végzettség	8 általános, szakmunkásképző	15	3,0
	Érettségi	158	31,9
	Főiskola, egyetem	287	57,9
	PhD	36	7,3
Családi állapot	Egyedülálló	118	23,8
	Házas, élettársi kapcsolatban él	309	62,3
	Elvált, özvegy	69	13,9
A lakóhely település típusa	Falu, tanya	12	2,4
	Község (5 ezer fő alatti)	34	6,9
	Kisváros (5 – 19 ezer fő)	48	9,7
	Középváros (20 – 100 ezer fő)	75	15,1
	Nagyváros (100 ezer fő feletti)	52	10,5
	Főváros	275	55,4
A háztartás jövedelmi helyzete*	Jóval átlag alatti	8	1,7
	Átlag alatti	47	9,9
	Átlagos	259	54,6
	Átlag feletti	128	27,0
A külföldi utazás gyakorisága	Jóval átlag feletti	32	6,8
	Egy évnél ritkábban	189	38,1
	Évente	169	34,1
	Félévente	116	23,4
	Havonta	17	3,4
A külföldi utazás módja	Egy hónapban többször	5	1,0
	Egyedül utazik, saját szervezéssel	79	15,9
	Társasutazáson vesz részt	20	4,0
	Barátokkal, ismerősökkel utazik	74	14,9
	Családdal, házastárssal/élettárssal/barát – barátnővel utazik	286	57,7
	Utazási iroda által szervezett utazáson vesz részt	37	7,5

*értékelhető válaszok abszolút és százalékos megoszlása

Forrás: saját felmérés, n=496

A szociodemográfiai adatok mellett a külföldi utazás gyakoriságára vonatkozó kérdésnél a legtöbben (38, 1%) az „egy évnél ritkábban utazom külföldre” választ jelölték meg, ezt követte 34,1% -kal az „évente utazom külföldre” választ jelölők száma. Az utazás módjára vonatkozó kérdésnél a válaszadók 57,7% – a választotta a „családdal, házastárssal/élettárssal/barát – barátnővel utazók” lehetőséget (2. táblázat).

6. ábra. Az utazás céljainak értékelése ötfokozatú Likert skálán (1= egyáltalán nem cél, 5= leginkább cél)

Forrás: saját felmérés, n=496

Az utazás céljának meghatározásakor a kitöltők közül legtöbben a nyaralás – kikapcsolódást, ezt követően a városlátogatást végül harmadikként kulturális programot jelölték meg. Az „üzleti út” vagy a „katasztrófák helyszíneinek meglátogatása” kevés válaszadó számára volt releváns. (6. ábra)

4.4. Bibliometriai elemzés módszertana

A bibliometria olyan módszer, amely magában foglalja a közzétett cikkek és az azokban szereplő idézetek statisztikai elemzését a hatásuk mérésére. A bibliometriai elemzés a VOSviewer szoftver használatával valósult meg.

A szakirodalmi források gyűjtése a Web of Science Core Collection tudományos adatbázisból történt. A bibliometriai elemzés céljából a főbb bibliográfiai adatok – a cikk címe, a szerző neve, a folyóirat neve, a megjelenés dátuma, az absztrakt és a cikkben hivatkozott irodalmak kerültek kinyerésre.

A ‚tourism security’, illetve ‚tourism safety’ szakkifejezésekre végzett keresés eredményeként 79 dokumentumot listázott ki a Web of Science adatbázis a lekérdezés időpontjában (2023. január 16., 11.30). A turisztikai kockázatszeléssel foglalkozó szakirodalomból – az ‚ALL=(“risk perception”) AND ALL=(tourism)’ boole algebrai kifejezés alapján – történt lekérdezés eredményeként 529 szakirodalmi forrást, ebből 231 Open Access (nyílt hozzáférésű) közleményt sikerült kinyerni a bibliometriai elemzéshez.

4.5. Strukturált interjú folyamata

Interjúalanyaim:

Dr. Virányi Péter szociológus, c. egyetemi docens

Dr. Remenyik Bulcsú PhD turizmuskutató, egyetemi docens

Atkári Győző alezredes, hivatásos katona, egy (afrikai) terrortámadás túlélője

Dr. Frölich Róbert országos főrabbi, tábori rabbi

Az interjúalanyok kiválasztásánál szempont volt, hogy mind a biztonság, mind pedig a turizmus vonatkozásában legyenek személyes tapasztalataik és ismereteik. A szociológus, turizmuskutató, Budapest (és Európa) legnagyobb zsinagógájának rabbija, országos főrabbi és egy hivatásos katona, aki több nemzetközi projektben részt vett, továbbá missziós tapasztalatokkal rendelkezik – megfelelt a kiválasztási kritériumoknak, mindannyian több éves tapasztalattal rendelkeznek. Kérdéseim a biztonság, biztonságtudatosság és turizmusbiztonságra irányultak. Az interjúalanyok megfogalmazták, mit jelent számukra a biztonság, mit gondolnak a biztonságtudatosságról, a turizmusbiztonság jövőbeni szerepéről.

4.6. A strukturális egyenletek modellezése (SEM)

A kutatás harmadik szakasza a hipotetikus modell érvényességének ellenőrzésével kezdődött. A kutatási dimenziókat megtestesítő látens konstrukciók megbízhatóságának vizsgálatára a megerősítő faktoranalízis (confirmatory factor analysis, CFA) szolgált. A megerősítő faktoranalízisre a strukturális egyenletek modellezésén (Structural Equation Modeling, SEM) belül került sor (BYRNE 2010). A látens struktúrák megbízhatóságát a Cronbach – féle alfa mutató alapján folytatott vizsgálat erősítette meg. A Cronbach-féle alfa együttható 0,7 feletti értéke a látens konstrukció megfelelő belső konzisztenciájára utalt (CORTINA 1993). Két állításból álló látens változó megbízhatósága nem a Cronbach-alfa mutató, hanem EISINGA-GROTENHUIS-PELZER (2013) javaslatát elfogadva a Spearman-Brown együttható alapján került ellenőrzésre. Az együttható 0,7 feletti értéke tekinthető megfelelőnek. A látens konstrukciók érvényesség – ellenőrzése az átlagos kivonatolt (magyarázott) variancia (average variance extracted, AVE) és az összetétel – megbízhatósági (composition reliability, CR) mutatók alapján történt. Az AVE értéke azt jelzi, hogy az adott látens konstrukciót alkotó állítások varianciáinak átlagosan mekkora hányada tömörül az adott mesterséges változóban. A mutató 0,5-nél magasabb értéke számít elfogadhatónak (HAIR et al. 2009, BAUMGARTNER-HOMBURG 1996). Az összetétel – megbízhatósági mutató (CR) az egyes látens konstrukciókat alkotó állítások esetében a közös

varianciahányadot fejezi ki. A CR értékére vonatkozó küszöbkritérium alapján a modellben szereplő minden látens változó CR értéke el kell, hogy érje a 0,7- et (HAIR et al. 2009). Amennyiben az átlagos magyarázott variancia mutató értéke nem éri el a 0,5 – ös küszöbértéket, de az összetétel – megbízhatósági mutató értéke meghaladja a 0,7 – es értéket, a látens struktúrák megbízhatósága elfogadható (LAM 2012, FORNELL – LARCKER 1981).

A strukturális modell illeszkedési mutatói esetében a következő elfogadási tartományokat alkalmaztam: az abszolút illeszkedési mutató (χ^2/df) 3 alatti értékét tartottam megfelelőnek, az összehasonlító illeszkedési mutató (comparative fit index, CFI) és a TLI (Tucker-Lewis index) 0,9-et elérő értékeit elfogadhatónak ítélt meg, az RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) illeszkedési mutató 0,08 alatti értéke jó illeszkedésre utal (HAIR et al. 2009).

A vizsgálatok lefuttatásához az IBM SPSS Statistics 27.0 és az AMOS 23.0 szoftvereket használtam.

4.7. A szociodemográfiai jellemzők és az utazás gyakorisága hatásainak kimutatására alkalmazott statisztikai módszerek

Az életkorcsoportok (18-21 év, 22-35 év, 36-42 év, 43-57 év, 58-65 év, 65 év felett), a végzettségi szintek (szakmunkásképző vagy alacsonyabb, érettségi, főiskola vagy egyetem, PhD), a jövedelmi csoportok (jóval átlag alatt, átlag alatt, átlagos, átlag felett, jóval átlag felett), valamint az utazás gyakorisága szerinti csoportok (Egy évnél ritkábban, évente, félévente, havonta, egy hónapban többször) közötti esetleges eltérések kimutatása a kutatási dimenziók értékeinek eloszlásában a Kruskal–Wallis próba alkalmazásával történt. A Kruskal–Wallis próba szignifikáns eredménye esetében a jelentős eltéréseket mutató csoportok meghatározása a Dunn–Bonferroni post hoc próbával történt. A statisztikai vizsgálatokban alkalmazott szignifikanciaszint 0,05.

5. EREDMÉNYEK ÉS AZOK MEGBESZÉLÉSE

5.1. Strukturált interjú eredményei

Az interjúk időtartama egy-másfél óra volt. Az interjúk anyagából kiemeltem azon részleteket, amelyek a kutatás szempontjából relevánsak.

a) Dr. Virányi Péter PhD szociológus, c. egyetemi docens, az MTA II. világháború története albizottság titkára

Biztonság

A biztonság is azon jelenségek közé tartozik, amely először a gyakorlatban jelent meg, azután kapott elméletet. Fogalmának meghatározása azért nehéz, mert nem alakult ki egységes vélemény sem tárgyát, sem feladatait illetően. Ezért a biztonságról – vagy az egyes részletkérdéseiről – szóló feldolgozásokban a legkülönbébb értelmezési lehetőségek fordulnak elő. Azért van így, mert ez a tevékenység annyira szerteágazó és összetett, hogy nem lehet pár mondattal „jó” vagy „rossz” dologként beskatulyázni. Nehéz definiálni egy olyan jelenséget, ami ennyire intenzíven jelen van mindennapjainkban. Olyan természetessé vált, hogy szinte meg sem tudnánk fogalmazni, mitől biztonság a biztonság. Mászt értenek az emberek a biztonság fogalmán, ha a saját biztonságukról, vagy a környezetük, avagy szakterület szempontjait veszik figyelembe. A kérdés az, hogy kinek, milyen biztonságról van szó. **Az egyik legnagyobb illúzió az életben a biztonság.** Minél jobban hajszolja valaki, annál inkább aggodással teli lesz az élete, hiszen abszolút biztonság mint olyan nincs, nem létezik. Bármennyire törekszik is az ember rá, az élet már számtalanszor bizonyította, hogy egyetlen tollvonással újraír bármit, és fenekestől felfordítja az egész világot körülöttünk. A biztonság – fogalom és értelmezése, különösen az elmúlt évtizedekben korábban talán soha nem tapasztalt változásokon ment keresztül. Veszélymentes és zavartalan állapot azonban – sajnálatos módon – az általunk ismert világban 100 százalékban soha, semmilyen körülmények között nem lehetséges. A környezeti változók számossága miatt kijelenthetjük, hogy a környezet tényezői akár egy személyt, akár egy szervezetet, akár egy állatot vagy állatokat, akár tárgyakat vagy szerkezeteket és a környezetük viszonyait vizsgáljuk, legfeljebb statisztikai gyakoriságot figyelembe vevő, vagy becslés szintű valószínűséget jelentenek, de semmiképpen sem teljes biztonságot.

A **biztonságérzet** a szubjektumtól szinte teljesen elválaszthatatlan, egyénenként különböző, függhet például az adott személy lakhelyétől, vagyoni viszonyaitól, társadalmi státuszától, iskolai végzettségétől, általános és speciális ismeretei szintjétől, kulturális kötődésétől. A társadalom, az emberek biztonságérzete lehet reális, kifejezheti a valós állapotot, de lehet téves, manipulált, alul – vagy túlértékelt. Lehetnek olyan csoportok, szervezetek az országon belül, vagy éppen maga az ország kormányzata, amelyek a veszélyeket a saját érdekükben felnagyítják, sőt veszélyérzeteket keltenek. Más esetekben pedig a veszélyek alábecsülésében lehetnek érdekeltek. Létezik társadalmi biztonság, de erre komoly befolyással bír az egyének szubjektív biztonságérzete. A veszélyek – mint például a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek terjedése, instabil régiók, az illegális migráció, gazdasági instabilitás, az információs társadalom kihívásai, a globális természeti, civilizációs és egészségügyi veszélyforrások, vagy a szervezett bűnözés, feketegazdaság, korrupció, kábítószeres terjedése, politikai és vallási szélsőségek, demográfiai kihívások – a legkülönbözőbb formában és mértékben jelennek meg. Azt gondolom, hogy legnagyobb kihívások között az élen vannak a energiaellátás, vízellátás és élelmiszerellátás problémái, amelyek lehetnek valós vagy felnagyított veszélyforrások. Az utazási cél megválasztásától az utazási idejéig nagyon is meghatározó szempont a biztonsága törekvés. Az utazási hely, az utazás célja, a biztonságáról kialakult kép meghatározza az utazási döntést. A közelmúlt eseményei befolyásolják az utazási, pihenési szokásokat. Egy-egy rendezvény helyszínén, valamint a médiában közölt hírek biztonságot vagy bizalmatlanságot ébresztenek az emberekben. Az utazások és a helyszínválasztás meghatározó eleme lett a biztonság. A fogyasztók magatartása a kockázatok csökkentésére, minimalizálására irányul, és a döntéseiket az észlelt és nem a valós kockázatok alapján hozzák meg. Az észlelt kockázat az a szubjektív kockázat, még akkor is, ha az pl. objektív helyzetből, pl. az időjárásból fakad. („Én pl. vendégprofesszorként voltam Maimiban és én sem akartam tudomásul venni a hurrikán veszélyt. A rendőrök állították le az autópályán a forgalmat és terelték el az autókat biztonságos helyre.”) Az utazási döntés eleve kockázatot hordoz magában. **A bizonytalanság és kockázat között a fő különbség abban rejlik, hogy míg a bizonytalanság egy esemény bekövetkezésének a valószínűségére utal, addig a kockázat már a bekövetkezést követő következményekre, költségekre utalhat.** Az utazási cél kiválasztása előtt törekszünk a kockázatok mérséklésére. A korábbi negatív tapasztalat vagy a kellő információ hiánya bizonytalanságot szül, mely egy esetleges rossz döntést idézhet elő. Mint az emberek többsége, én is a kormánytól és a turisztikai szektortól várom el a biztonság megteremtését, holott a saját felelősségem és egyéni döntésem (főként a szabadidős utazásokat tekintve), hogy hova utazok. A turisták többsége e tekintetben racionális viselkedést tanúsít, és nem szándékos kockázatvállalás céljából utazik – kivéve a katasztrófaturizmust vagy a

mostanában tapasztalható háborús turizmust. Az utazási cél választásnál meghatározó, hogy milyen kép él az adott helyről a fogyasztó fejében. Minél erősebb és pozitívabb imázs csatolható egy helyhez, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a döntésnél arra esik a turista választása továbbá a visszatérés lehetősége és a lojalitás kialakulásának az esélye is nagyobb.

b) Dr. Remenyik Bulcsú PhD turizmuskutató, egyetemi docens

Biztonság

A biztonság – családdal utazva, legyen a család is biztonságban. Biztosítás kötése utazás előtt, megfelelő közlekedési eszközök kiválasztása, hogy odajusson az utazó a kiválasztott desztinációba, megfelelő szálláshely előzetes lefoglalása, a programokhoz a belépőjegyeknek az előre megvásárlása, jó időgazdálkodás, hogy legyen szabadidő is a programok mellett. Biztosítva legyen az all inclusive ellátás (evés, ivás, alvás) – ezek jelentik a biztonságot.

Biztonságtudatosság

Baráti, ismerősi kapcsolatokat keresve, bevált konferenciapartnerekkel együttműködve, **nem keresve a felesleges „kalandot” – ez tekinthető biztonságtudatos magatartásnak.** Pl. vannak a doktori iskolába iráni, pakisztáni hallgatók, ha pl. Iránba vagy Pakisztánba kellene utazni, feltehetően velük, mint az országot, az ottani kultúrát ismerőkkel kellene felvenni a kapcsolatot, meghallgatva, amit a helyiek elmondanak, elfogadva a segítségüket. Ha például Teheránban vagy Jeruzsálemben azt mondanák a helyiek, hogy nem ajánlatos a piacra menni, akkor nem kell a piacra menni.

Turizmusbiztonság

A turizmusbiztonságnak a jövő szempontjából van jelentősége. A „smart turizmus” sokat fog tudni tenni azért, hogy a desztinációk még biztonságosabbá váljanak. A Covid – 19 miatt egy teljesen új jelentőséggel bíró faktorrá vált – a biztonság.

A szállodabiztonság, utazásbiztonság ... ezek a régi biztonságfaktorok érvényüket veszítik, az 5G technológia megjelenését követően, amely 5G technológia most épül ki. Új irányzat a „**Mobile first**” – „mindenek előtt a mobil” – mit jelent ez? A telefon és a táblagépek átveszik az irányítást a turizmus felett is, ezért a jövő olyan turizmust vízionál, a „smart tourism” – t, amikor például mindent a telefonunk segítségével járunk be, mindent azon vásárolunk. Úgy képzeljük el Budapestet, mint egy okos pláza, valahol egy turistalátványosság közelében állunk, az a hely bejelentkezik és megvehetjük a belépőjegyet. De mi is látszunk, hogy ott vagyunk, jegyet vettünk, ellenőrizhetőek vagyunk. Ilyen szempontból mindent tud(hat)nak rólunk.

A régi turizmus arra épült a vendéglátással együtt, hogy kiemelt szempont volt a diszkréció. Ha bekapcsolódik az 5G, teljes mértékben személyre szabottan lehet már a szolgáltatásokat kínálni.

Az egy kérdés, hogy ez jó – e vagy nem jó. Akik a régit szokták meg, azoknak nyilván nem jó, mert pl. nem lehet borraivalót adni a zsebbe, mert lehet, hogy eltűnik a készpénz is, minden digitalizálva lesz a fizetéstől kezdve a foglalásokon keresztül.

A biztonság kérdése teljesen átalakul egy – két éven belül. **A turizmusbiztonság területe jelentős mértékben átkerül a kiberbiztonság területére.**

c) Atkári Győző alezredes, hivatásos katona

Biztonságtudatosság

Magánemberként – a család védelme, a családtagok védelme. A szeretteink, az értékeink megóvása. Technikai megközelítésben: olyan eszközök vásárlása, amelyek használata biztonságos. **Utazáskor megfelelő felkészültséget jelent és körültekintő magatartást.** Gyerekek számára példamutatás és magyarázat együttesen, mit miért kell így vagy úgy csinálni. Biztonságtudatos magatartás szükséges például közlekedéskor. Emellett lakóhelytől függően – például Paks környékén a sugárzásveszély miatt egyes hangjelzések ismerete, a hangjelzések időközönkénti ismétlése a lakosság védelme, ismereteinek frissen tartása végett. **Társadalmi vonatkozásban jelenleg nincs előtérbe helyezve a biztonságtudatosság.** A II. világháború után jónéhány évig a légoltalmi rendszerek élők voltak, sokáig fennmaradtak például a „LÉGO – pincék” (légoltalmi pincék) később lassan elkezdte használni a lakosság ezeket a helyeket, ma már nincs is hivatalosan – a lakosság számára ismert módon – kijelölt légoltalmi hely.

A személyes vagy egyéni biztonságtudatosság, ami naponta katonaként megélhető, az például megmutatkozik abban, hogy egy adott szituációban hogyan reagál az ember a történésekre, mennyire felkészült. Túlélve egy terrortámadást (afrikai misszióban) például a **helyes helyzetfelismerés, gyors reakció és a fegyver használatának a lehetősége életet mentett.** Nagyon fontos, hogy katonaként megfelelő felkészültséggel – és naprakészséggel – rendelkezünk. **Nem csak gyakorlat szintjén, hanem állandóan fejben is.** Oktatás, képzés nagyon fontos lenne. Nem csak a katonáknak, hanem főleg a gyerekeknek – nem az a fontos, hogy minek nevezzük a tantárgyat, hanem hogy **megfelelő tudást kapjanak minden olyan témában, amely a személyes biztonságuk, a közösség, a család, az ország biztonságát érinti.**

d) Dr. Frölich Róbert főrabbi

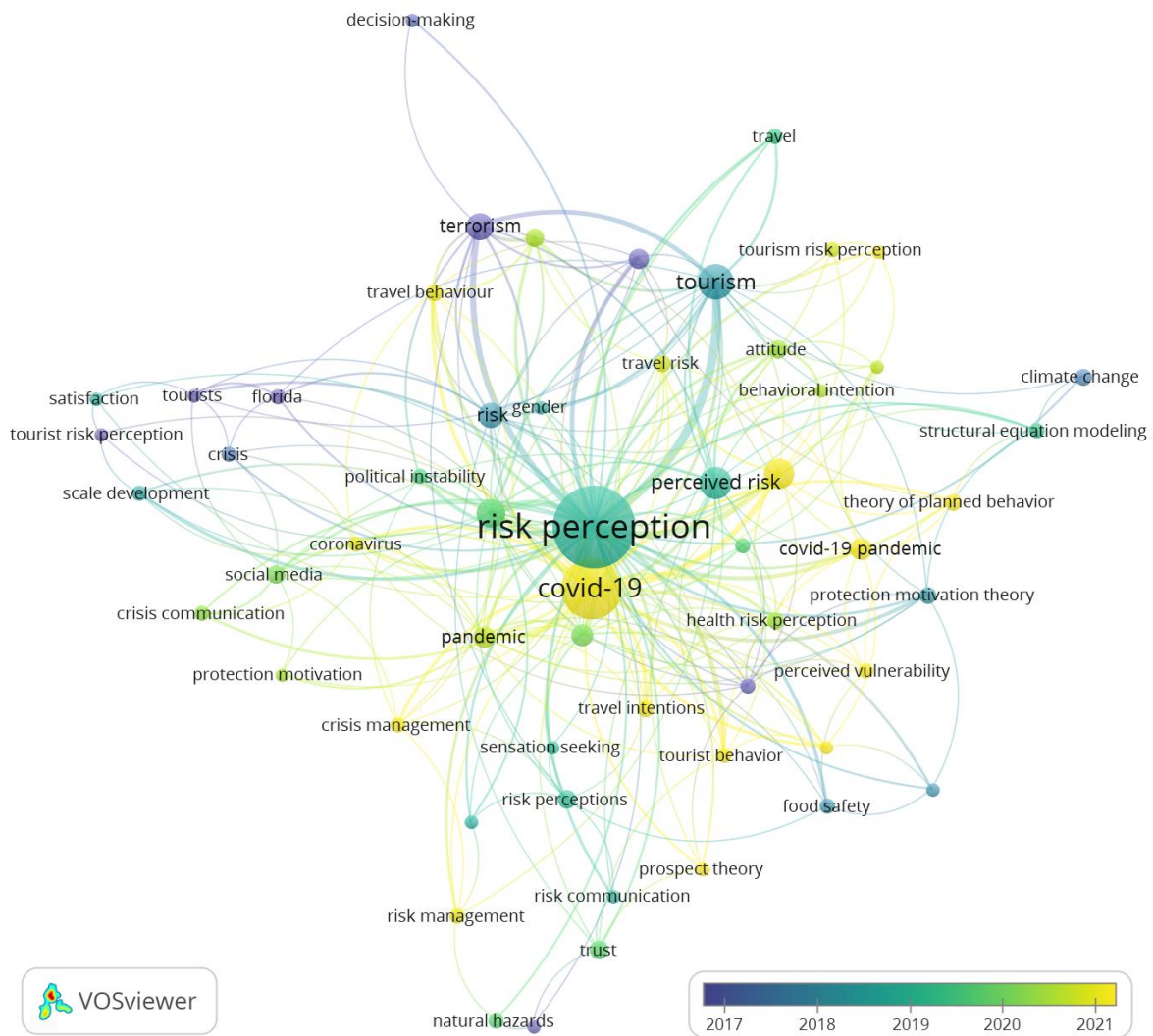
Biztonság

„**Biztonság az, amikor nem arra koncentrálok minden idegszállammal, hogy valahonnan valamilyen veszély fenyeget.** Az ember általában otthon biztonságban érzi magát – „otthon semmi bajom nem történhet” - pedig ennek a statisztikák ellene mondanak (például az otthoni balesetek száma magas) de mégis azt gondoljuk, hogy az otthon biztonságot ad.

100%-os biztonságot nem lehet garantálni. De az ember azt érzi, hogy amikor bemegy egy olyan helyre, ahol tudja, hogy valamiért felfokozottan veszélyes objektumba lép be -ilyen adott esetben a Dohány utcai Zsinagóga vagy bármelyik zsinagóga-, akkor a biztonsági szolgálatnak, szakembereknek az a feladata, hogy az belépő emberekbe a nyugalom érzetét plántálják. Hogy ezt elérik-e vagy nem, ezt nem tudjuk, nem mérjük – ez egyébként is személyfüggő. A Dohány utcai Zsinagógában biztonságban érezzük magunkat. Hogy ennek mik az összetevői – azon kívül, hogy a biztonsági szolgálat úgy működik, ahogy működik – ezt órákig lehetne elemezni. Tény, hogy a Nyugat-Európában megtapasztalható veszély Magyarországon nincs. Arra a fajta támadásra, hogy ide jöjjenek egy géppisztollyal vagy konyhakéssel, Molotov koktéllal, Magyarországon nem volt példa, és reméljük, nem is lesz.”

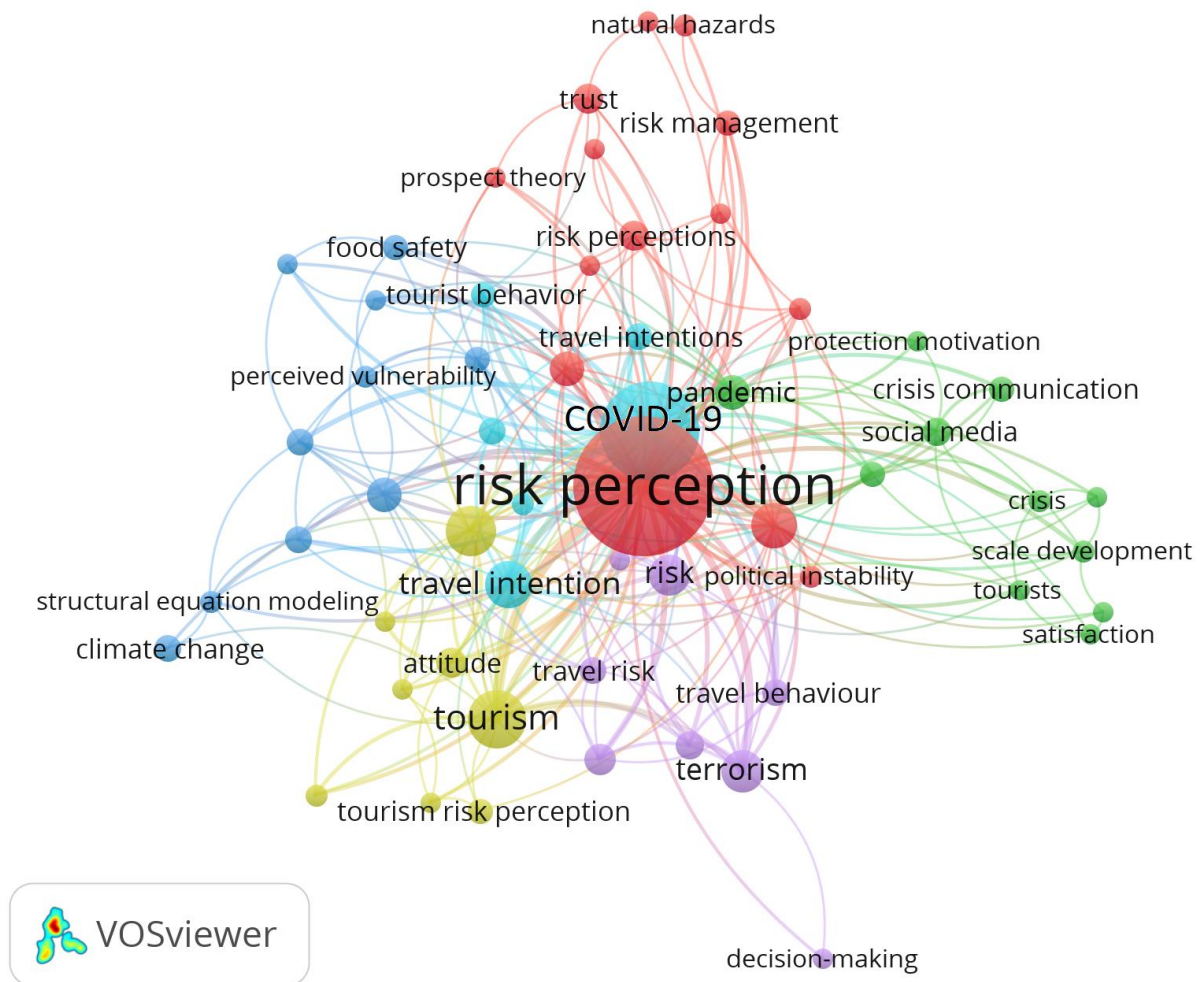
5.2. A turizmussal kapcsolatos kockázateszlelés témakörben megjelent szakirodalom bibliometriai elemzése

A turisztikai kockázateszleléssel foglalkozó szakirodalom kulcsszavainak időbeli alakulását vizsgálva megállapítható, hogy míg 2017-ben a terrorizmus, addig napjainkra a COVID-19 kapott nagyobb súlyt (7. ábra).

7. ábra A turisztikai kockázateszleléssel foglalkozó szakirodalom kulcsszavainak evolúciója
 Forrás: saját szerkesztés Web of Science Core Collection adatbázis alapján, n=529

A turisztikai kockázateszlelés témakörben megjelent közlemények kulcsszavaiban megjelennek a viselkedélmélet (pl. AJZEN – FISHBEIN 1980) főbb elemei: attitúd, szándék, magatartás (8. ábra). Ráadásul ezen elemek nem egy, hanem több kulcsszó-klaszterhez tartoznak. A központi piros kulcsszó-klasztert a kockázateszlelés, a bizalom, a természeti veszélyek és politikai instabilitás alkotják. A zöld klaszter a kríziskommunikációt és a közösségi médiát foglalja magában.

8. ábra. A turisztikai kockázateszlelés témakörben megjelent közlemények kulcsszó-hálózata
Forrás: saját szerkesztés Web of Science Core Collection adatbázis alapján, n=529

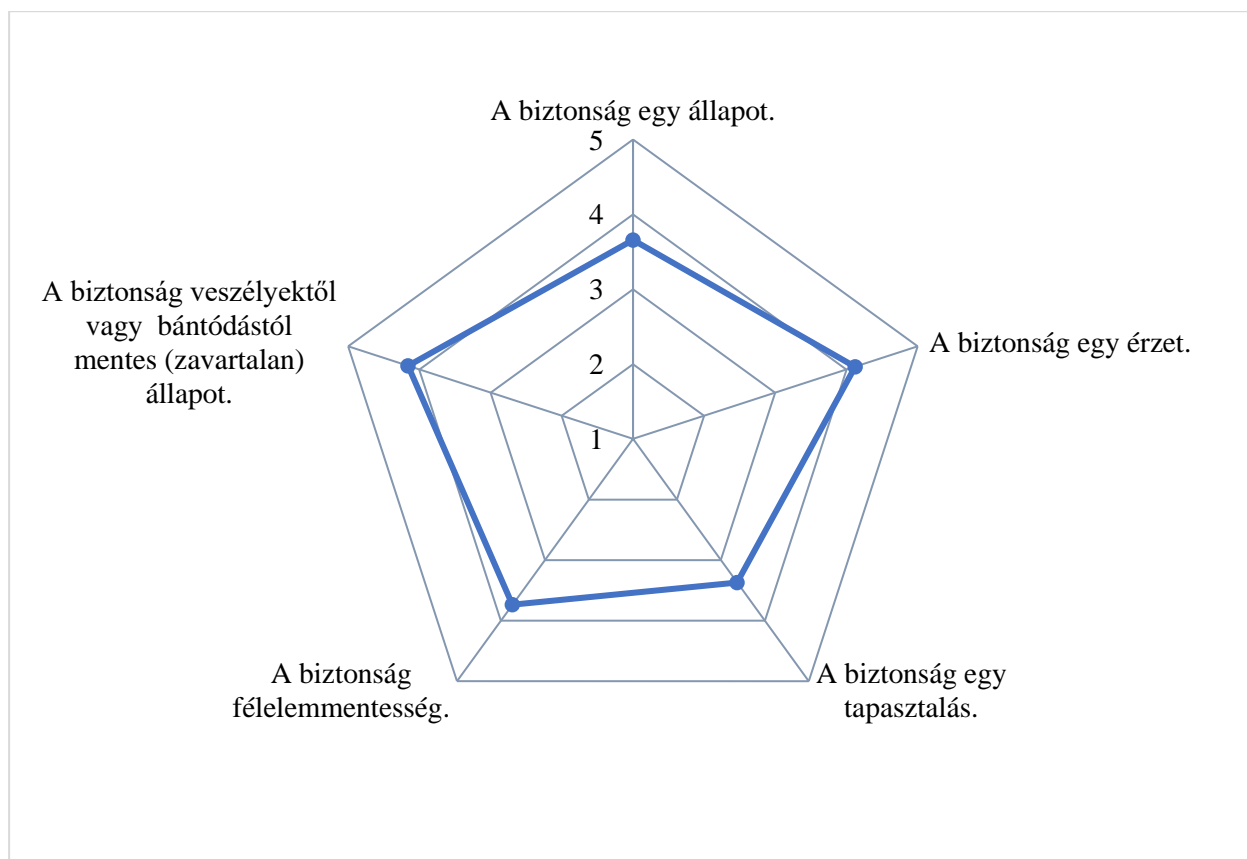
A világoskék kulcsszó-klaszter meghatározó eleme a COVID-19. A kék klaszterben a klímaváltozás és az élelmiszerbiztonság jelennek meg. Mindez utalhat arra, hogy a turisztikai kockázateszlelés szétválaszthatatlan a modern kor globális veszélyeinek felismerésétől.

5.3. Empirikus kutatás eredményei

Az empirikus kutatás két főbb modulból állt, az első a kockázatvállalás és az ezt meghatározó dimenziók közötti összefüggések feltárása (strukturális modell), a második a vizsgált dimenziók értékeiben jelentős eltérések vizsgálatára irányult. A bibliometriai elemzés és szakirodalmi áttekintés mellett strukturális interjúk (n=4) készültek, majd a kutatás konceptualizálása (a vizsgálati dimenziók, konstrukciók azonosítása) következett. Ezt követte a kérdőíves felmérés az utazással összefüggő kockázati hajlandóság, valamint turizmusbiztonság témákban a magyar utazók körében. A kérdőívet összesen 709 fő töltötte ki, ebből minden kérdésre 496 fő válaszolt.

5.3.1. Utazási szokások leíró statisztikai vizsgálata turizmusbiztonság aspektusaiból

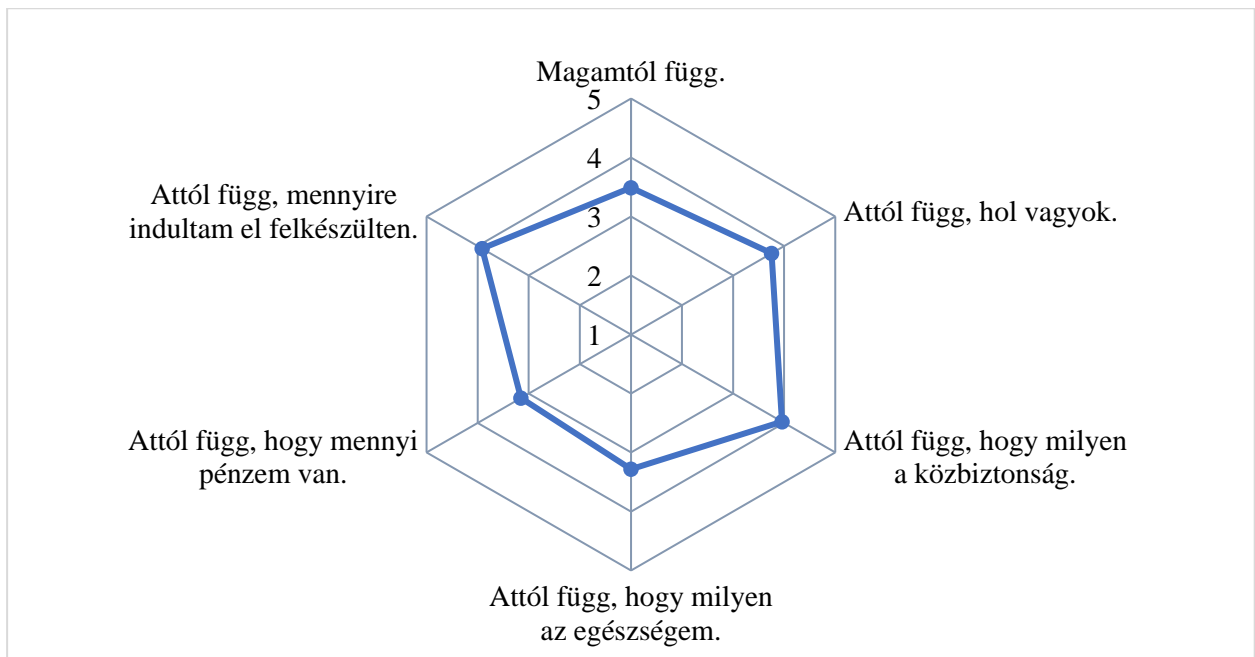
Az első kérdéssor szociodemográfiai jellemzői és a külföldi utazással kapcsolatos szokásokra vonatkozó kérdéseket tartalmazott, amelyet a minta jellemzőinél részletesen bemutattam. A kockázatvállalás szempontjából releváns – biztonsággal és utazási attitűddel kapcsolatos – kérdésekre adott válaszokat sugárdiagrammal ábrázolom.

9. ábra. A biztonság fogalmának kérdésére adott válaszok értékelése ötfokozatú Likert skálán (1= egyáltalán nem igaz, 5= teljes mértékben igaz)

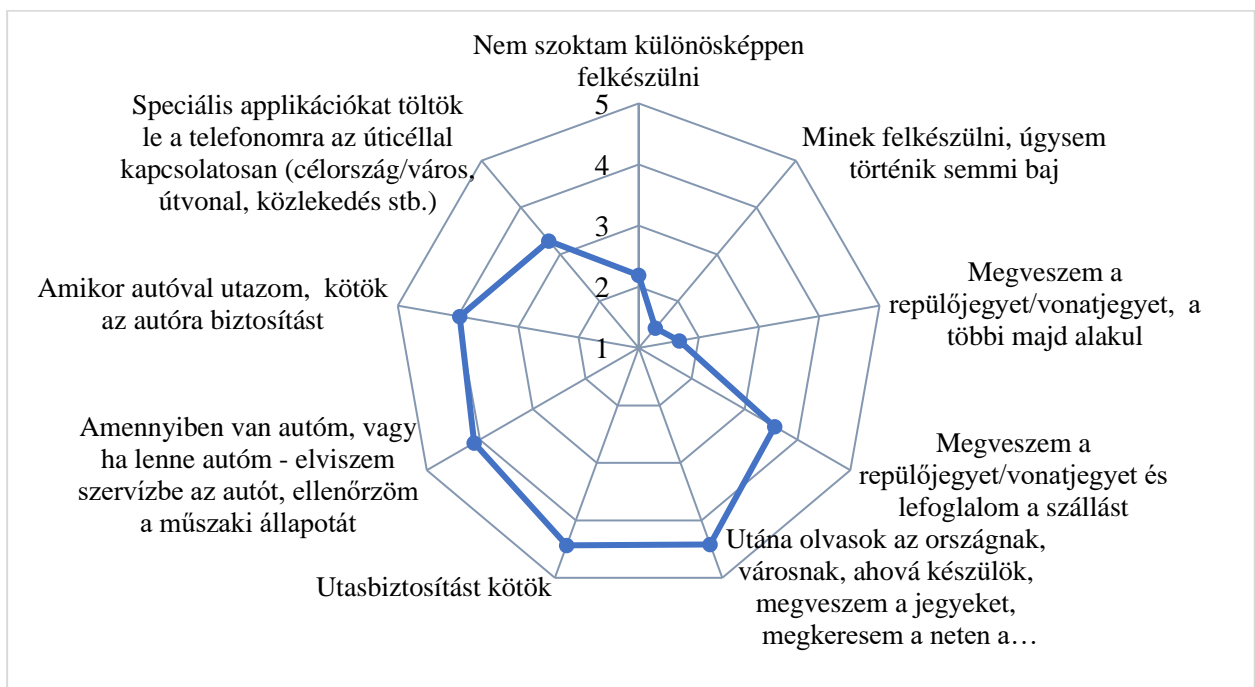
Forrás: saját felmérés, n=496

A válaszadók (9.ábra) nagyobb mértékben értettek egyet a „biztonság veszélyektől vagy bántódástól mentes (zavartalan) állapot” meghatározással (4,16) és a „biztonság egy érzet” válasszal (4,12) (7. ábra). Alacsonyabb átlag tartozott az 5 fokú Likert skála esetén (3,4) „biztonság egy tapasztalás” meghatározáshoz. A legkevesebben a „biztonság egy tapasztalás” -t választották (3,37).

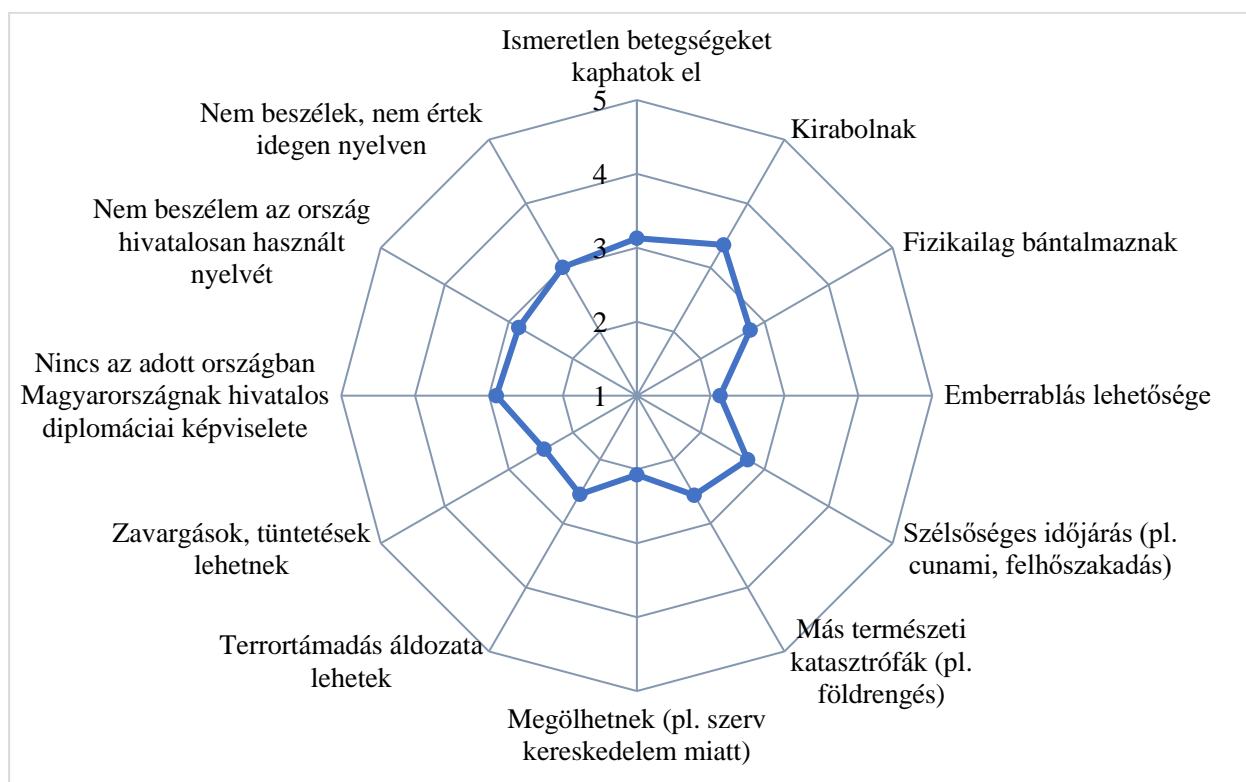
10. ábra. A személyes biztonság megélésének értékelése ötfokozatú Likert skálán (1= egyáltalán nem igaz, 5= teljes mértékben igaz)
Forrás: saját felmérés, n=496

A válaszadók közül a legtöbben az „Attól függ, hogy milyen a közbiztonság” (3,96) és az „Attól függ, mennyire indultam el felkészülten” (3,91) lehetőséget választották (10. ábra). Mind a környezet, mint pedig a személyes felkészülés hozzájárul a személyes biztonság megtapasztalásához – a választások alapján.

11. ábra. Utazásra való felkészülésre utaló választások átlaga az ötfokozatú Likert skálán (1= egyáltalán nem igaz, 5= teljes mértékben igaz)
Forrás: saját szerkesztés, n=496

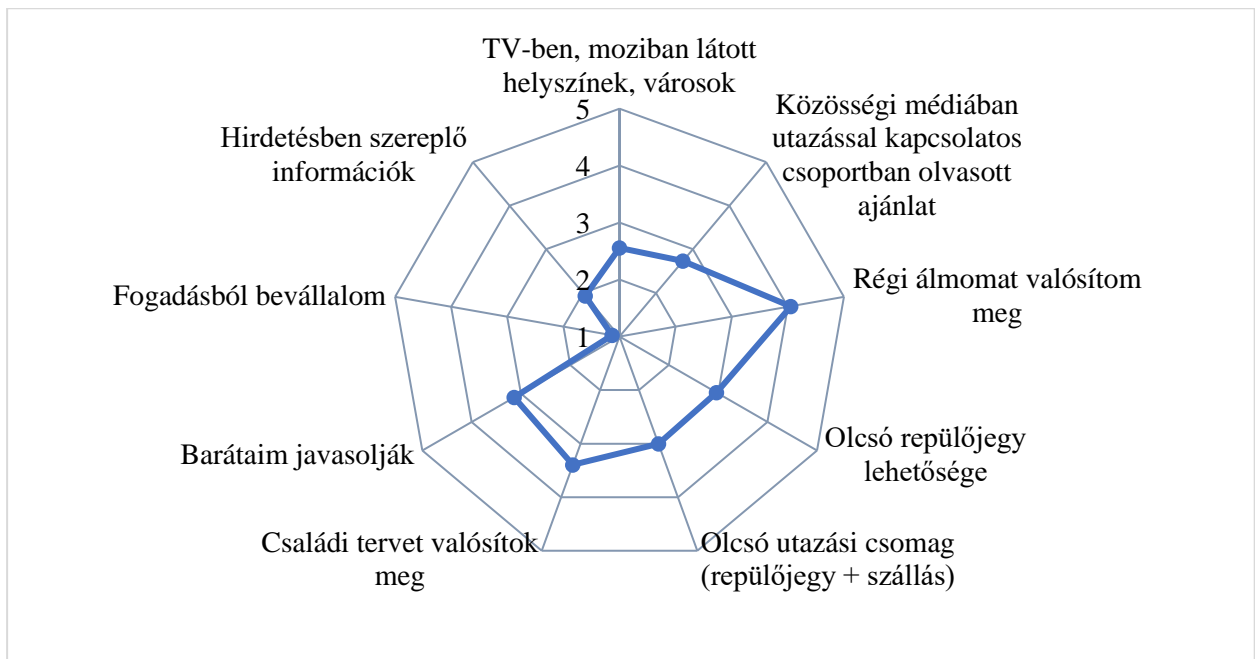
A legtöbb válaszadó az „Utásbiztosítást kötök” választ (4,43) és az „Utána olvasok az országnak, városnak, ahová készülök, megveszem a jegyeket, megkeresem a neten a szállást, lefoglalom” válasz (4,42) jelölte (11. ábra). Az „Amennyiben van autóm, vagy ha lenne autóm – elviszem szervízbe az autót, ellenőrzöm a műszaki állapotát” 4,11 – es átlaggal következett. A legalacsonyabb átlagot a „Minek felkészülni, úgysem történik semmi baj” (1,42) és a „Megveszem a repülőjegyet/vonatjegyet, a többi majd alakul” választás mutatta (1,68).

12. ábra. Külföldi utazás kockázati tényezőinek átlaga az ötfokozatú Likert skálán (1= egyáltalán nem tartom kockázati tényezőnek, 5= teljes mértékben kockázati tényezőnek tartom)

Forrás: saját felmérés, n=496

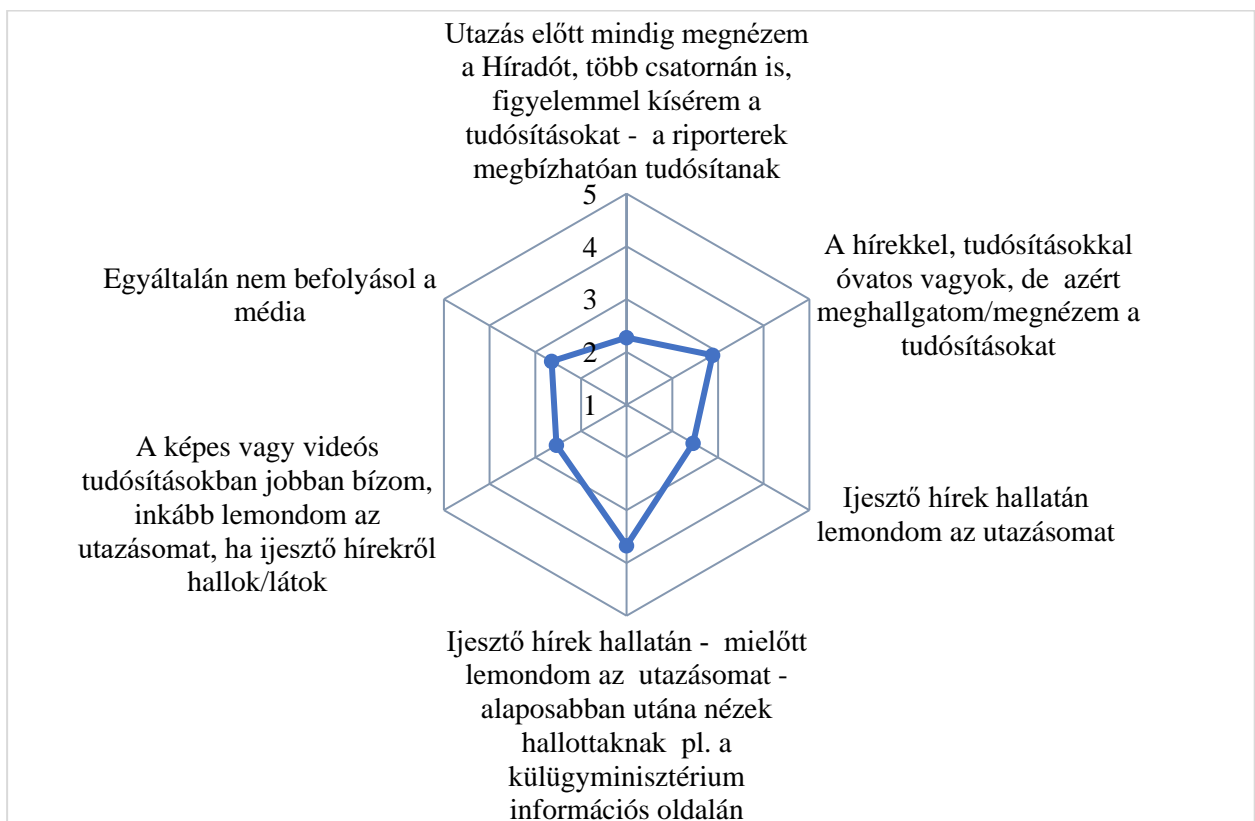
A válaszadók a leginkább kockázati tényezőnek a „Kirabolnak” (3,35) és az „Ismeretlen betegségeket kaphatok el” (3,13) továbbá a „Nem beszélek, nem értek idegen nyelven” (3,00) gondolták (12. ábra). A választható lehetőségek közül a legkevesebben tekintették kockázatnak a „Megölhetnek (pl. szerv kereskedelem miatt)” (2,07) választási lehetőséget.

13. ábra. Célország kiválasztásának motivációja ötfokozatú Likert skálán (1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz)

Forrás: saját felmérés, n=496

A válaszadók többsége a „Régi álmomat valósítom meg” (4,04), a „Családi tervet valósítok meg” (3,39) és az „Olcsó utazási csomag (repülőjegy + szállás)” választotta (3,00). A legalacsonyabb átlagot a „Fogadásból bevállalom” (1,13) mutatta (13. ábra).

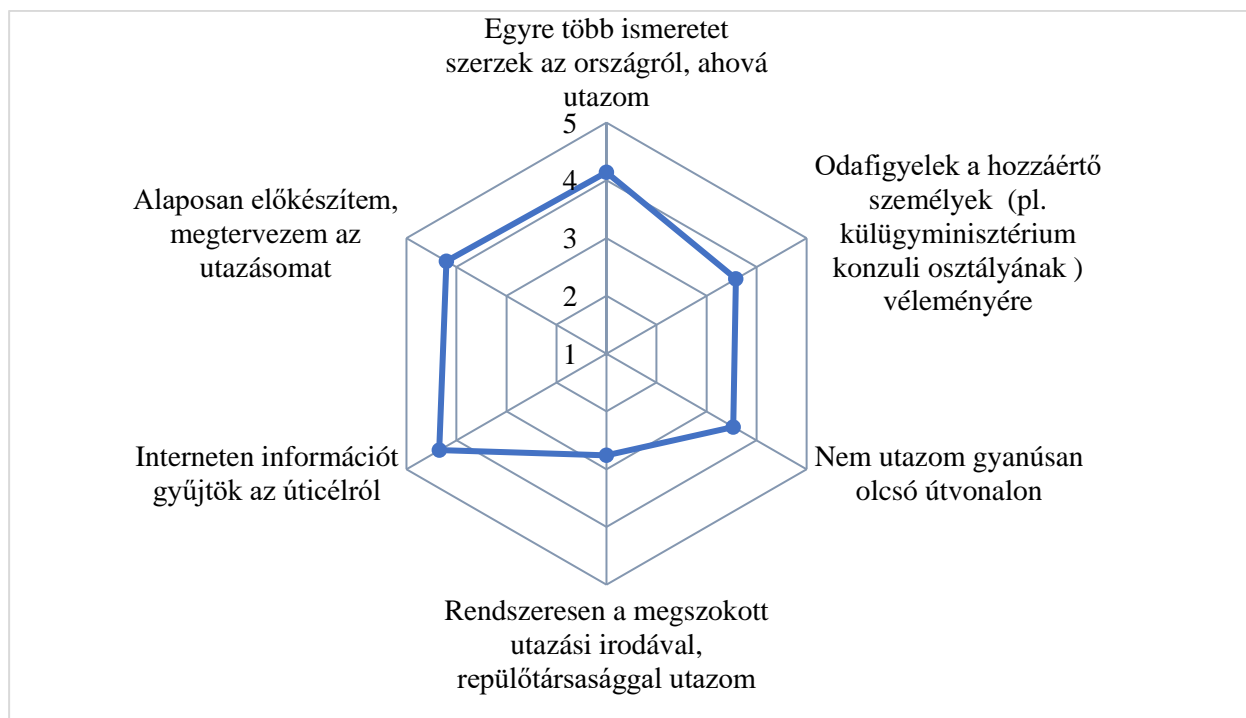

14. ábra. Utazási terveket befolyásoló TV -ben, interneten (social media) látottak szerinti választás átlaga ötfokozatú Likert skálán

(1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz)

Forrás: saját szerkesztés, n=496

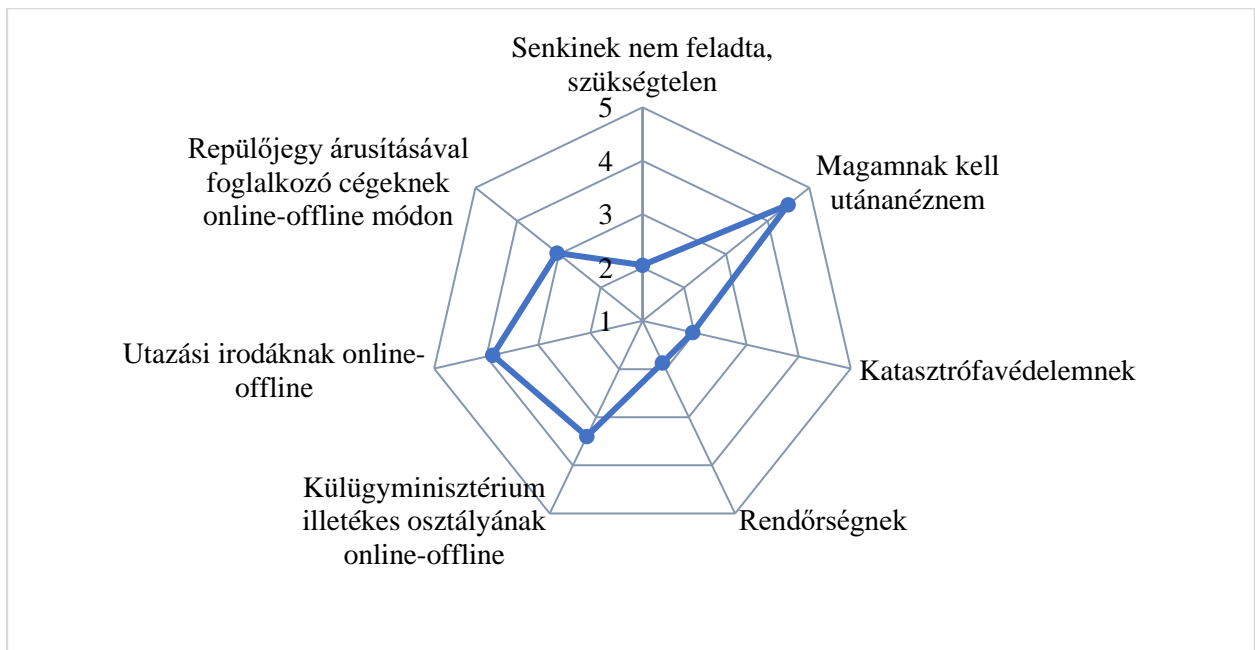
A válaszadók legtöbben az „Ijesztő hírek hallatán – mielőtt lemondom az utazásomat – alaposabban utána nézek hallottaknak pl. a külügyminisztérium információs oldalán” (3,67) és a „Hírekkel, tudósításokkal óvatos vagyok, de azért meghallgatom/megnézem a tudósításokat” (2,88) választották (14. ábra). Legalacsonyabb átlagot a „Utazás előtt mindig megnézem a Híradót, több csatornán is, figyelemmel kísérem a tudósításokat – a riporterek megbízhatóan tudósítanak” (2,25) mutatott.

15. ábra. Utazással kapcsolatos kockázatok csökkentése lehetőségeinek átlaga ötfokozatú Likert skálán (1= egyáltalán nem jellemző rám 5= teljes mértékben jellemző rám)

Forrás: saját felmérés, n=496

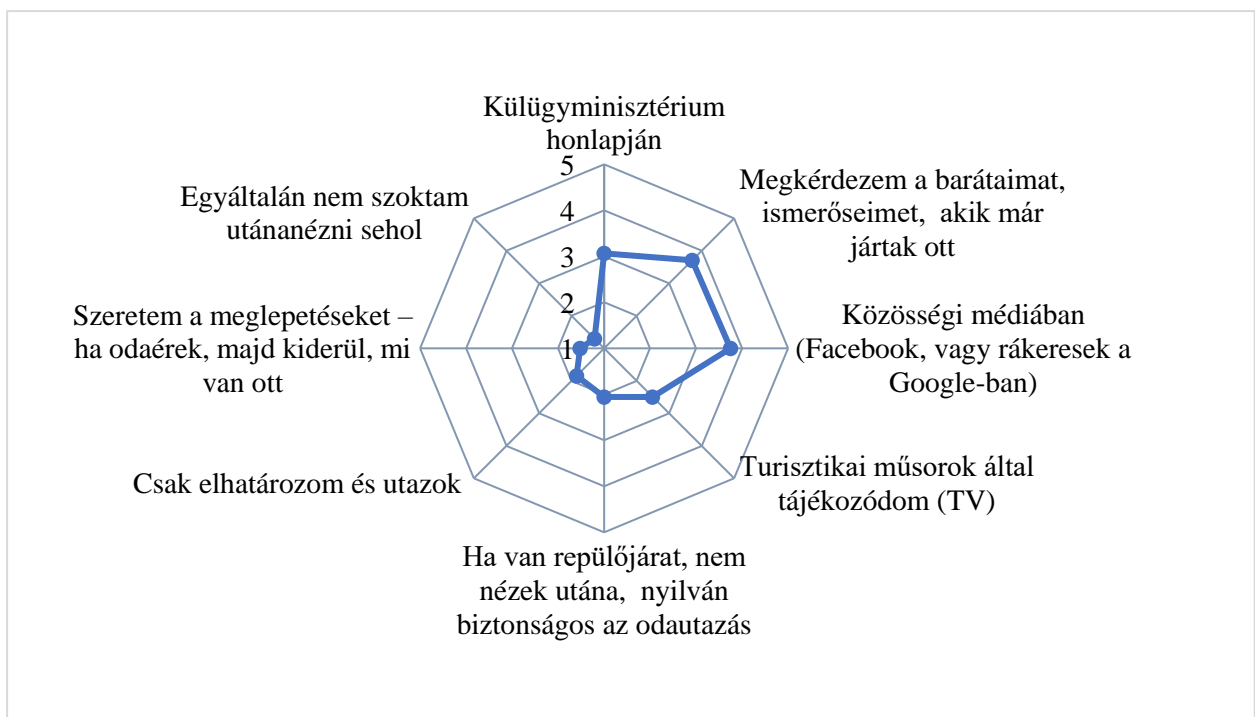
A válaszadók legtöbben az „Interneten információt gyűjtök az úticélról” (4,35) és az „Alaposan előkészítem, megtervezem az utazásomat” (4,20) választották (15. ábra). A legalacsonyabb átlagot (2,76) a „Rendszeresen a megszokott utazási irodával, repülőtársasággal utazom” válaszlehetőség ért el.

16. ábra. Az utazás kockázataira való felkészítés felelősének meghatározása ötfokozatú Likert skálán (1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz)

Forrás: saját felmérés, n=496

„Magamnak kell utánanézniem” (4,49) és az „Utazási irodáknak online – offline” (3,87) válaszok átlaga volt a legmagasabb (16. ábra). A rendőrség és katasztrófavédelem, mint akiknek feladta lenne az utazás kockázataira való felkészítés, a legalacsonyabb átlagot érte el (1,87 és 1,97).

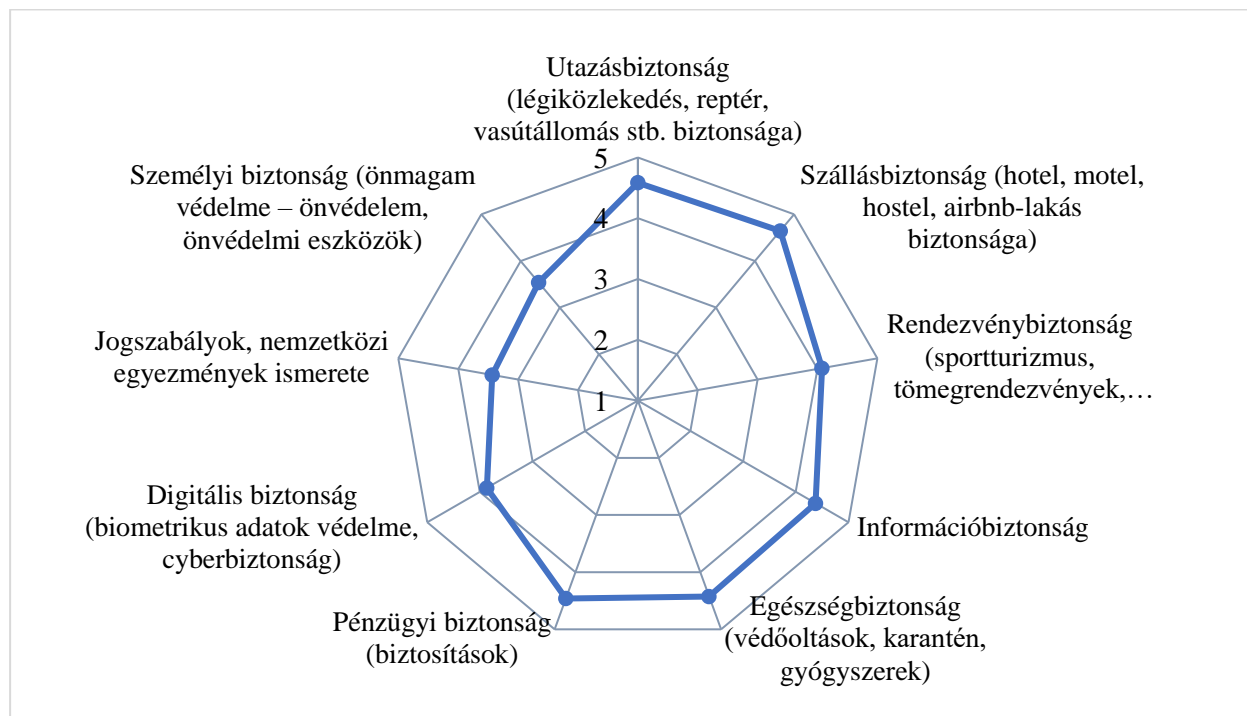

17. ábra. Külföldi utazás megtervezésekor a célországról információgyűjtés helye ötfokozatú Likert skálán

(1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz)

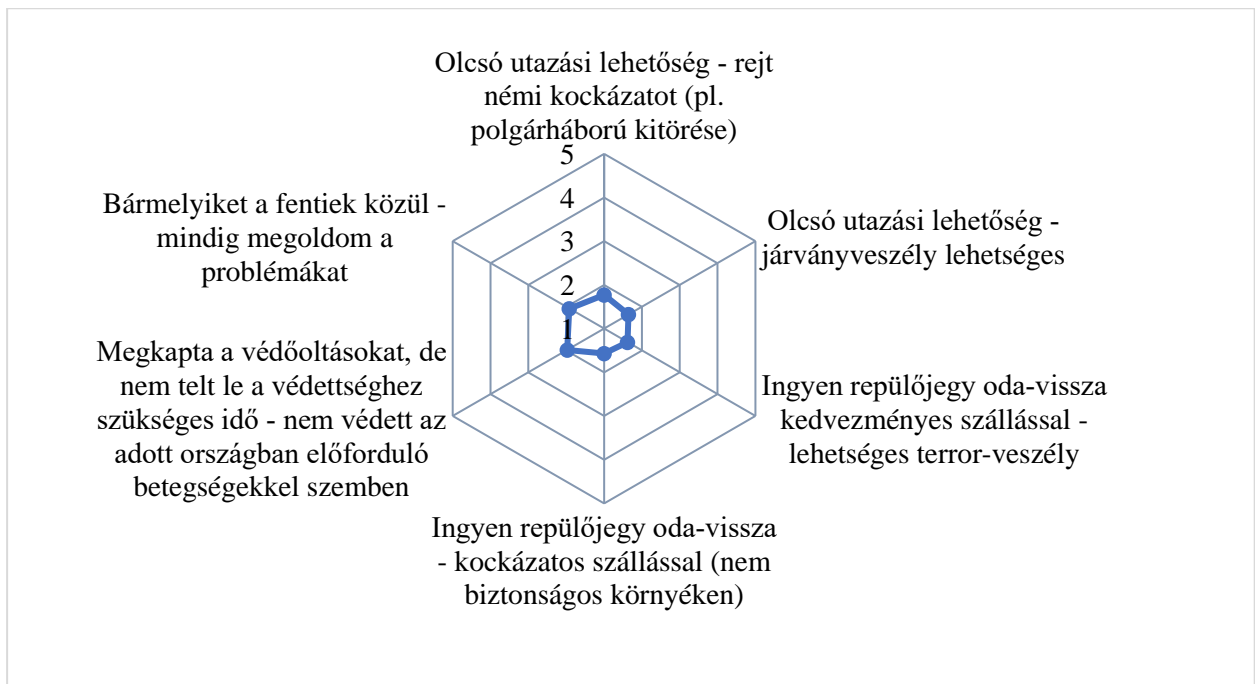
Forrás: saját szerkesztés, n=496

„Közösségi médiában (Facebook, vagy rákeresek a Google – ban)” (3,75) és a „Megkérdezem a barátaimat, ismerőseimet, akik már jártak ott” (3,71) válaszlehetőségek átlaga volt a legmagasabb (17. ábra). A legalacsonyabb átlagai a „Egyáltalán nem szoktam utánanézni sehol” (1,29) és a „Szeretem a meglepetéseket – ha odaérek, majd kiderül, mi van ott” (1,52) válaszoknak volt.

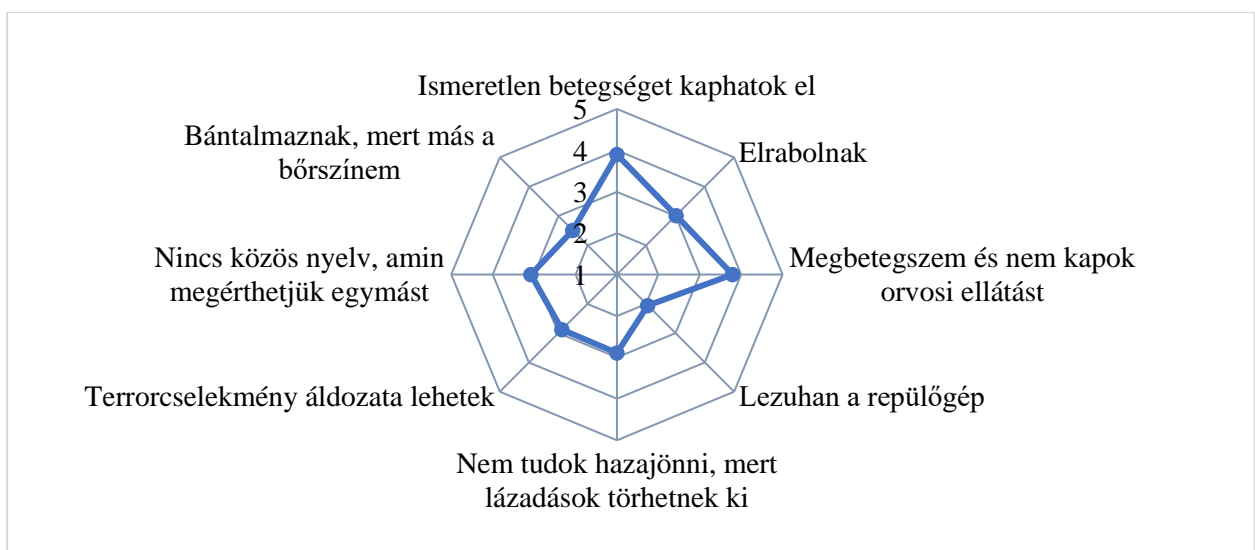
18. ábra. Turizmusbiztonság tényezőinek fontossági sorrendje ötfokozatú Likert skálán (1= egyáltalán nem fontos 5= nagyon fontos)
 Forrás: saját szerkesztés, n=496

„Szállásbiztonság (hotel, motel, hostel, airbnb – lakás biztonsága)” (4,64), az „Utazásbiztonság (légi közlekedés, reptér, vasútállomás, közút biztonsága)” (4,58), a „Pénzügyi biztonság (biztosítások)” (4,46), az „Egészségbiztonság (védőoltások, karantén, gyógyszerek)” (4,43), az „Információbiztonság (kommunikáció (megbízható információ), utazásszervezéskor megadott adatok biztonsága)” (4,37), a „Rendezvénybiztonság (sportturizmus, tömegrendezvények, koncertek esetében a biztonság)” (4,08) eredményekből látszik, hogy a különböző tényezők jelentős fontossággal bírnak a válaszadók körében (18. ábra). A legkevésbé fontosnak a „Jogszabályok, nemzetközi egyezmények ismerete” (3,43) átlagot ért el, ezt követte a „Személyi biztonság (önmagam védelme – önvédelem, önvédelmi eszközök)” (3,54) – amely átlag meglepő, mert gyakorlatilag a személyi biztonság kellene, hogy a legfontosabb legyen, ezt követné a többi biztonsági (szállás, információ stb. biztonság) tényező. Önmagam védelme a legfontosabb, ennek következménye, hogy keresem a legbiztonságosabb szállást, utazási módot, desztinációt. Ebből azt a következtetést vontam le, hogy a válaszadók számára nem „tudatos” a biztonság tudatos magatartás, noha gyakorlati megközelítésben mégis biztonság tudatosan döntenek.

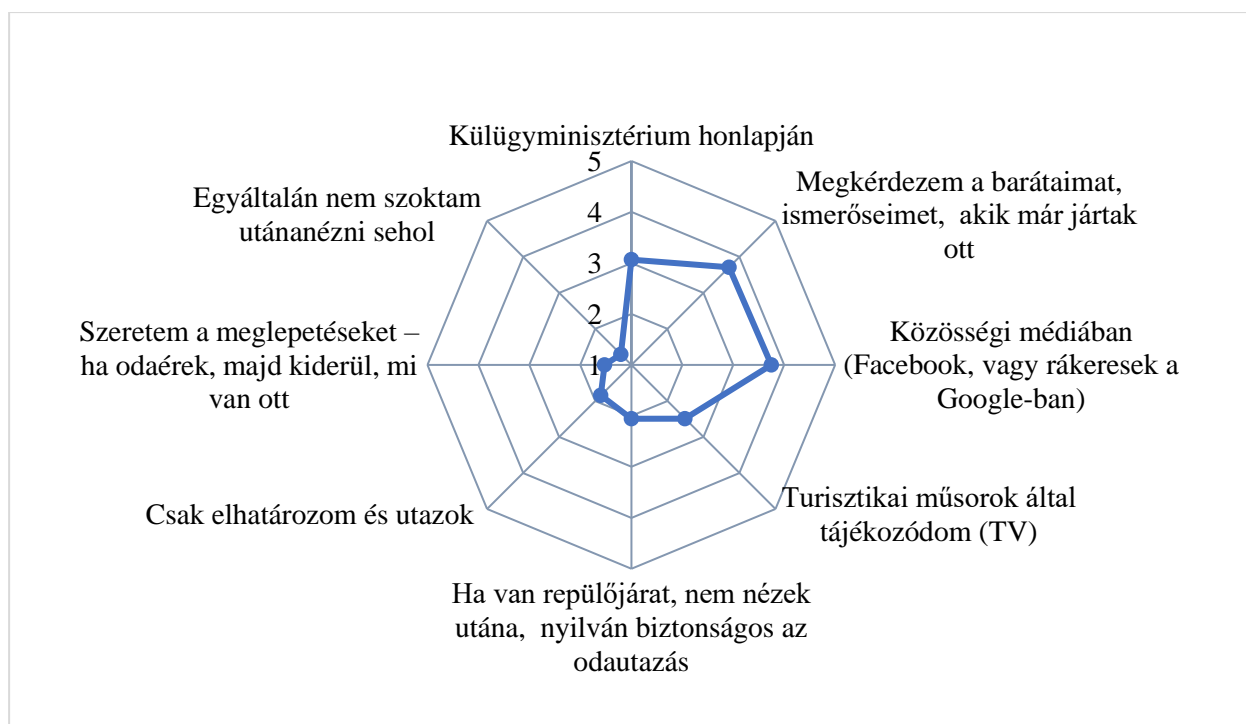
19. ábra. Utazással kapcsolatos kockázati tényezők vállalása ötfokozatú Likert skálán (1= teljesen kizárt 5= teljes mértékben beállalom)
 Forrás: saját felmérés, n=496

„Ingyen repülőjegy oda – vissza – kockázatos szállással (nem biztonságos környéken)” (1,57),
 „Ingyen repülőjegy oda – vissza kedvezményes szállással – lehetséges terror – veszély” (1,62),
 „Megkapta a védőoltásokat, de nem telt le a védettséghez szükséges idő – nem védett az adott országban előforduló betegségekkel szemben)” (1,97) – ez a legesélyesebb felsoroltak közül, de ez a választás is messze elmarad bevállalhatótól (19. ábra). Egyetlen válasz sem érte el a következő, 2 – es a nem teljesen kizárt, de inkább kizárt lehetőséget.

20. ábra. Afrikai utazás kockázatának vállalása ötfokozatú Likert skálán (1= egyáltalán nem 5= teljes mértékben igen)
 Forrás: saját felmérés, n=496

A két legmagasabb átlagot a „Ismeretlen betegséget kaphatok el” (3,90) és a „Megbetegszem és nem kapok orvosi ellátást” (3,79) válaszok érték el (20. ábra). „Nincs közös nyelv, amin megérthetjük egymást” (3,08) mint kockázati tényező közepes átlagot ért el, és ami meglepő volt, hogy a legkevésbé kockázatosnak a „Bántalmaznak, mert más a bőrszínem” (2,51) majd a „Lezuhan a repülő” választ (2,5) illetve a „Terrorcselekmények áldozata lehetek” (2,88) választották a válaszadók. Ebből arra a következtetésre jutottam, hogy nincs valós ismeretük az afrikai országokkal kapcsolatosan, feltehetően a válaszadók „európai módon” gondolkodnak a légibiztonságról, toleranciáról, miközben a valóság az, hogy a belső légiutasforgalom valamivel kockázatosabb az olcsóbban megvásárolt repülőgépek, a hiányos szervízlehetőségek miatt, továbbá a Boko Haram terrorszervezet erősen terjeszkedik a kontinensen, egyre gyakoribbak az emberrablások, vagyis egyes célországok tekintetében érdemes utánanézni pontosan az aktuális helyzetnek, az ország biztonsági fokozatának.

21. ábra. Afrikai szafari – túrára való felkészülés módja ötfokozatú Likert skálán
(1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz)
Forrás: saját felmérés, n=496

A legmagasabb átlagot az „Alaposan utánanézek, hol lesz, milyen évszakban, milyen ott a belpolitikai helyzet – ha minden elfogadható, belevágok” (3,90), a „Megnézem a Nemzeti Oltóközpontban, milyen oltásokra van szükség, miután megtudom, melyik országban lesz a túra és megnézem, belefér – e az időbe az összes szükséges oltás felvétele” (3,87), és a „Megnézem, melyik országban lenne a túra, ettől tenném függővé, hogy részt veszek – e” (3,75) válaszok már

sokkal inkább biztonság tudatosabb megközelítést feltételeznek mint az előző kérdésre adott válaszok (21. ábra).

5.3.2. A mérési modell dimenzióinak megbízhatósági vizsgálata és leíró statisztikai elemzése

A kutatási modellben azonosított dimenziók mérésére szolgáló látens konstrukciók megbízhatóságát vizsgálva megállapítható, hogy a mérési modell érvényessége megfelelő (3. táblázat). Az ellenőrző faktoranalízis eredményeként kapott súlyértékek az 'Saját felelősség felismerése' dimenzióhoz tartozó ÉNBIZ2 állítás kivételével meghaladják a 0,5 küszöbértéket, de a legalacsonyabb súlyértékkel rendelkező állítás esetében is megközelíti a 0,5 – et. A skálák belső konzisztenciáját mérő Cronbach – alfa mutató legalacsonyabb értéke (0,639) az 'Saját felelősség felismerése' dimenzióhoz tartozik. Ezen érték ugyan nem éri el a konstrukciók megfelelő belső konzisztenciáját jelző 0,7 értéket, de még elfogadhatónak tekinthető (SHI et al. 2012). Az átlagos kivonatolt (magyarázott) variancia (AVE) öt látens változó esetében nem érte el a 0,5 – es értéket, az összetételmebizhatósági mutató (CR) viszont ezen konstrukciók mindegyike esetében meghaladta a 0,7 – es értéket, így megállapítható, hogy a kutatási dimenziók jól mérhetők a modellben.

A kutatási dimenziókat alkotó állításokra adott értékelések átlag – és szórásértékeit vizsgálva megállapítható, hogy az alkalmazott ötfokozatú Likert – skálán a legalacsonyabb átlagok a 'Kockázatvállalás' és a 'Hangulatvezérelt cselekvés' dimenziók mérésére szolgáló állításokhoz tartoznak (3. táblázat).

3. táblázat. Az állítások, illetve konstrukciók leíró statisztikai és megbízhatósági mutatói

Kód	Konstrukció/Elemek	Átlag (szórás)	Súlyok	Cr. α	AVE	CR
Kockázatvállalás		1,70 (0,80)		0,833	0,509	0,896
KCKV1	Olcso utazási lehetőség – rejt némi kockázatot (pl. polgárháború kitörése)	1,77 (1,07)	0,782			
KCKV2	Olcso utazási lehetőség – járványveszély lehetséges	1,65 (0,95)	0,742			
KCKV3	Ingyen repülőjegy oda – vissza kedvezményes szállással – lehetséges terror – veszély	1,62 (1,00)	0,768			
KCKV4	Ingyen repülőjegy oda – vissza – kockázatos szállással (nem biztonságos környéken)	1,57 (0,90)	0,709			
KCKV5	Megkapta a védőoltásokat, de nem telt le a védettséghez szükséges idő – nem védett az adott országban előforduló betegségekkel szemben	1,97 (1,12)	0,540			
Saját felelősség felismerése		3,35 (0,90)		0,639	0,372	0,733
ÉNBIZ1	A biztonságom attól függ, hogy mennyi pénzem van.	3,15 (1,21)	0,628			
ÉNBIZ2	A biztonságom attól függ, mennyire indultam el felkészülten.	3,91 (1,02)	0,479			
ÉNBIZ3	A biztonságom attól függ, hogy milyen az egészségem.	3,28 (1,19)	0,702			

3. táblázat. Az állítások, illetve konstrukciók leíró statisztikai és megbízhatósági mutatói (folytatás)

Kód	Konstrukció/Elemek	Átlag (szórás)	Súlyok	Cr. α	AVE	CR
	Biztonságtudatos cselekvés (információszerzés)	4,13 (0,72)		0,695	0,391	0,801
INFSZ1	Egyre több ismeretet szerzek az országról, ahová utazom	4,15 (0,90)	0,738			
INFSZ2	Interneten információt gyűjtök az úticélról	4,36 (0,90)	0,670			
INFSZ3	Odafigyelek a hozzáértő személyek (pl. külügyminisztérium konzuli osztályának) véleményére	3,59 (1,23)	0,516			
INFSZ4	Alaposan előkészítem, megtervezem az utazásomat	4,22 (0,95)	0,553			
	Tapasztalatszerzésre épülő biztonságtudatosság	4,09 (1,13)		0,714	0,504	0,817
TAPSZ1	Amikor autóval utazom, kötök az autóra biztosítást	3,98 (1,42)	0,945			
TAPSZ2	Amennyiben van autóm, vagy ha lenne autóm – elviszem szervízbe az autót, ellenőrzöm a műszaki állapotát	4,12 (1,19)	0,605			
TAPSZ3	Utastbiztosítást kötök	4,43 (1,08)	0,503			
	Fizikai kockázat kontrollálásának hiánya (nehézsége)	2,56 (1,00)		0,926	0,586	0,956
KZTL1	Emberrablás lehetősége	2,12 (1,29)	0,862			
KZTL2	Megölhetnek (pl. szerv kereskedelem miatt)	2,07 (1,27)	0,857			
KZTL3	Fizikailag bántalmaznak	2,77 (1,25)	0,792			
KZTL4	Terrortámadás áldozata lehetek	2,54 (1,29)	0,847			
KZTL5	Más természeti katasztrófák (pl. földrengés)	2,56 (1,19)	0,776			
KZTL6	Szélsőséges időjárás (pl. cunami, felhőszakadás)	2,73 (1,17)	0,725			
KZTL7	Zavargások, tünetetek lehetnek	2,45 (1,21)	0,750			
KZTL8	Kirabolnak	3,35 (1,19)	0,658			
KZTL9	Ismeretlen betegségeket kaphatok el	3,13 (1,32)	0,570			
	Közvetett kockázat	2,89 (1,16)		0,687	0,434	0,786
KZTT1	Nem beszélek, nem értek idegen nyelven	3,00 (1,58)	0,675			
KZTT2	Nem beszélem az ország hivatalosan használt nyelvét	2,84 (1,33)	0,751			
KZTT3	Nincs az adott országban Magyarországnak hivatalos diplomáciai képviselete	2,90 (1,50)	0,532			
	Általános biztonság	4,45 (0,65)		0,850	0,515	0,914
ÁLTB1	Szállásbiztonság (hotel, motel, hostel, airbnb – lakás biztonsága)	4,64 (0,68)	0,787			
ÁLTB2	Utazásbiztonság (légiközlekedés, reptér, vasútállomás, közút biztonsága)	4,59 (0,73)	0,788			
ÁLTB3	Információbiztonság, kommunikáció (megbízható információ), utazásszervezőkor megadott adatok biztonsága	4,38 (0,87)	0,765			
ÁLTB4	Rendezvénybiztonság (sportturizmus, tömegrendezvények, koncertek esetében a biztonság)	4,08 (1,13)	0,658			
ÁLTB5	Egészségbiztonság (védőoltások, karantén, gyógyszerek)	4,43 (0,87)	0,673			
ÁLTB6	Pénzügyi biztonság (biztosítások)	4,46 (0,83)	0,613			
	Személyes biztonság	3,63 (0,96)		0,726	0,480	0,823
SZMB1	Személyi biztonság (önmagam védelme – önvédelem, önvédelmi eszközök)	3,54 (1,27)	0,637			
SZMB2	Jogszabályok, nemzetközi egyezmények ismerete	3,43 (1,14)	0,716			
SZMB3	Digitális biztonság (biometrikus adatok védelme, cyberbiztonság)	3,87 (1,19)	0,722			

3. táblázat. Az állítások, illetve konstrukciók leíró statisztikai és megbízhatósági mutatói (folytatás)

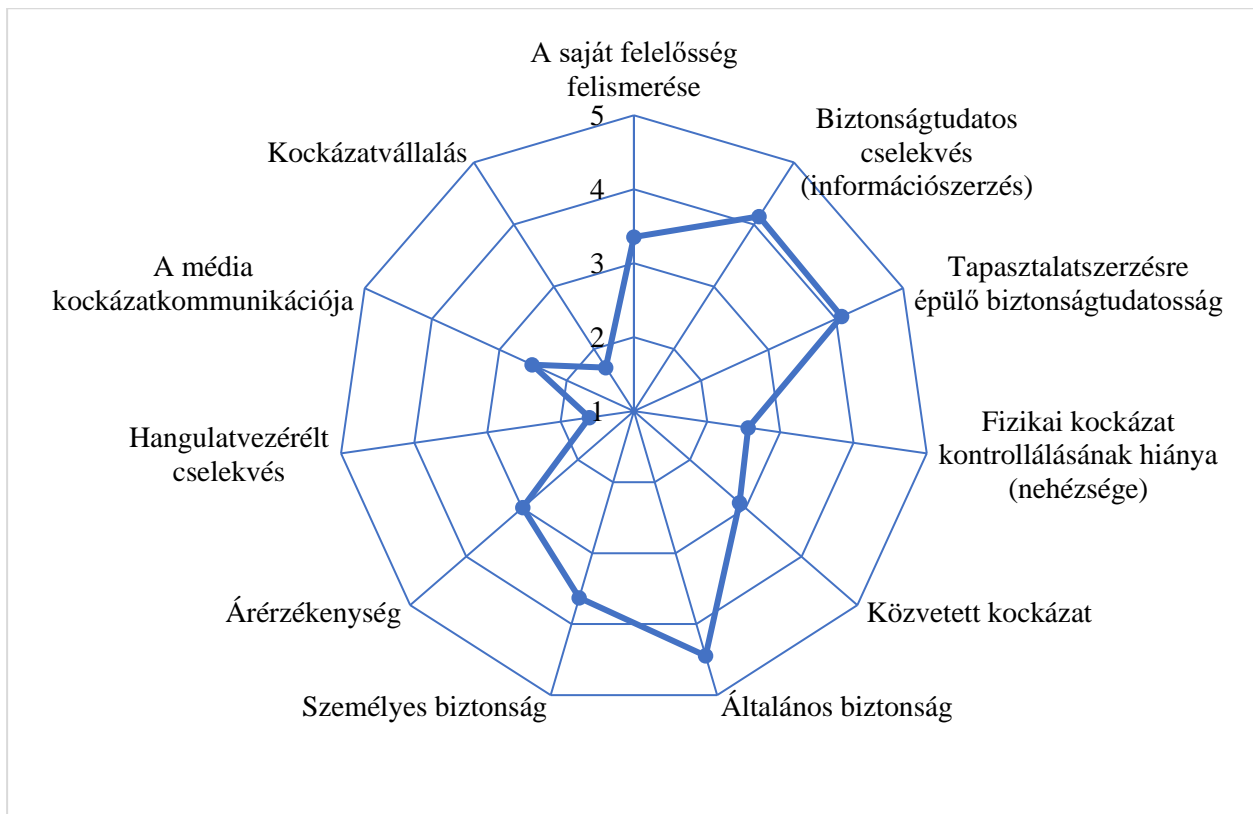
Kód	Konstrukció/Elemek	Átlag (szórás)	Súlyok	Cr. α	AVE	CR
	Árérzékenység	2,99 (1,27)		0,893*	0,821	0,945
ÁR1	Olcsó repülőjegy lehetősége	2,97 (1,32)	0,953			
ÁR2	Olcsó utazási csomag (repülőjegy + szállás)	3,00 (1,35)	0,857			
	Hangulatvezérelt cselekvés	1,61 (0,90)		0,714*	0,599	0,825
HANG1	Csak elhatározom és utazok	1,85 (1,16)	0,597			
HANG2	Szeretem a meglepetéseket – ha odaérek, majd kiderül, mi van ott	1,52 (0,96)	0,917			
	A média kockázatkommunikációja	2,51 (1,00)		0,771	0,456	0,893
MÉDA1	Ijesztő hírek hallatán lemondok az utazásomat	2,46 (1,27)	0,785			
MÉDA2	A képes vagy videós tudósításokban jobban bízom, inkább lemondok az utazásomat, ha ijesztő hírekről hallok/látok	2,54 (1,25)	0,793			
MÉDA3	Utazás előtt mindig megnézem a Híradót, több csatornán is, figyelemmel kísérem a tudósításokat – a riporterek megbízhatóan tudósítanak	2,27 (1,29)	0,564			
MÉDA4**	Egyáltalán nem befolyásol a média	2,63 (1,21)				
MÉDA5	A hírekkel, tudósításokkal óvatos vagyok, de azért meghallgatom/megnézem a tudósításokat	2,88 (1,24)	0,509			

*Spearman – Brown együttható

**ellenőrző állítás, ki lett véve a konstrukcióból

Forrás: saját szerkesztés

A kutatási dimenziók ötfokozatú Likert – skálának megfelelő átlagos értékei azt jelzik, hogy a kockázatvállalási hajlandóság meglehetősen alacsony (1,70), a hangulatvezérelt cselekvés (1,61) kevésbé jellemző a magyar utazókra (23. ábra). A skála hármas semlegességi szintje alatti átlagos értékek további négy kutatási dimenzióhoz tartoznak: az utazással kapcsolatos esetleges kockázatokra figyelmeztető médiabeszámoló (a média kockázatkommunikációja) kisebb mértékben (2,51) befolyásolja a magyar utazók döntéseit. A testi épségi és egészségi (fizikai) kockázatoknak (2,56), illetve a nyelvi nehézségekből adódó közvetett kockázatnak (2,89) kisebb jelentőséget tulajdonítanak a külföldre utazók. Az árérzékenység átlagos mértékben (2,99) jellemző a magyar utazókra.

22. ábra. Vizsgálati dimenziók átlagos értékei ötfokozatú Likert skálán
 Forrás: saját felmérés, n=496

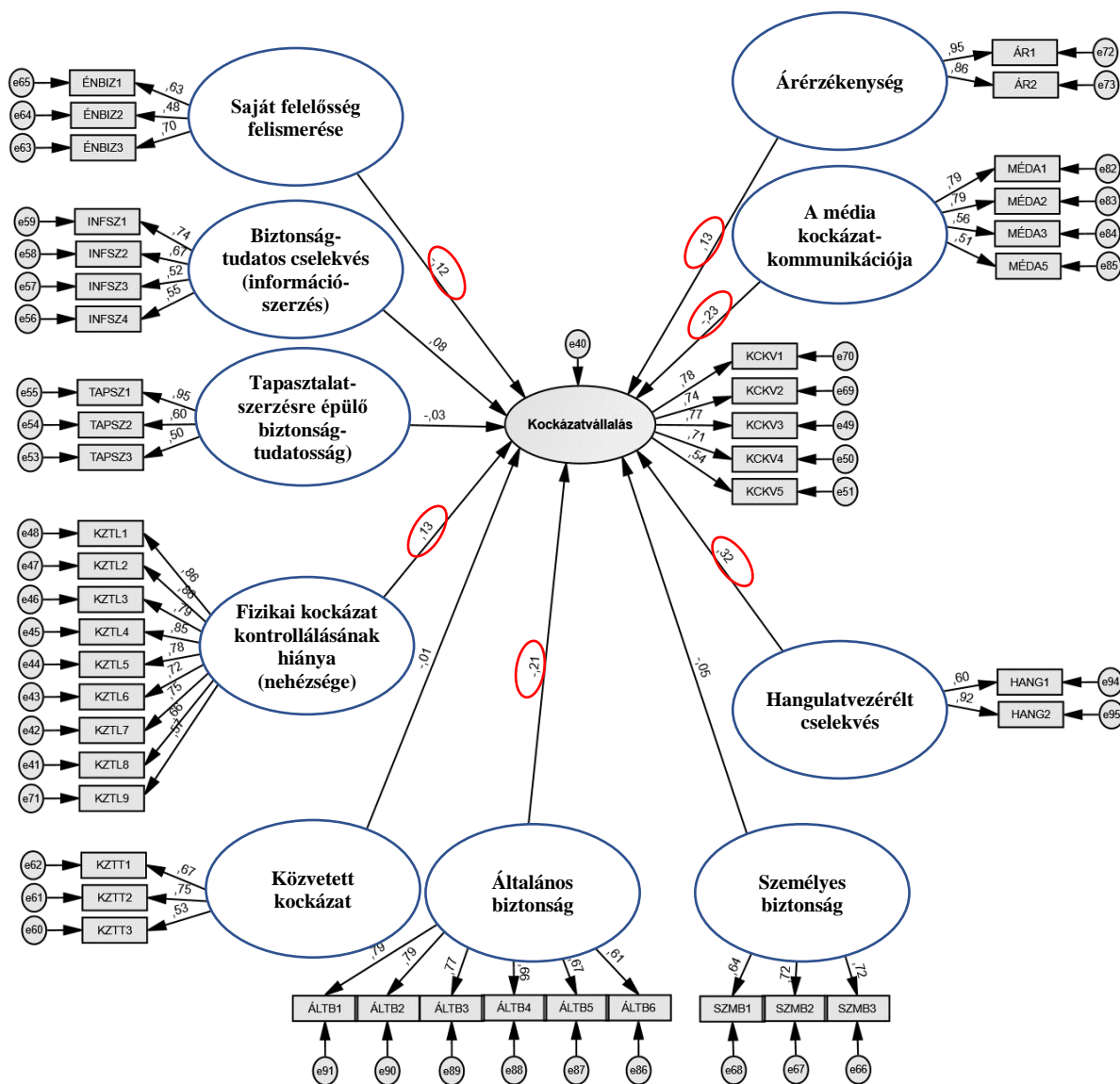
Öt dimenzió átlaga meghaladja az ötfokozatú skála semlegességi szintjét (22. ábra). A szállásbiztonságot, utazásbiztonságot, információbiztonságot, rendezvénybiztonságot, egészségbiztonságot és pénzügyi biztonságot magában foglaló általános biztonság nagyobb fontosságot (4,45) tulajdonítanak a magyar utazók. Jellemző rájuk az információszerzésre irányuló (4,13) és a tapasztalatszerzésre épülő (4,09) biztonság tudatos cselekvés. Az önvédelmi eszközöket, a jogszabályok ismeretét és digitális biztonságot magában foglaló személyes biztonság fontosságának megítélése a 3,63 átlagos értéket eredményezte az ötfokú skálán. Az saját felelősség felismerése fontosságát 3,35 -os átlagos értékkel ítélték meg a magyar utazók.

5.3.3. A kutatási dimenziók közötti összefüggések feltárása a strukturális modell alapján

A kutatási modellhez tartozó hipotézisrendszer vizsgálati dimenziók közötti összefüggéseire vonatkozó feltételezései a strukturális egyenletek modellezése (SEM) keretében kerültek vizsgálatra.

A modellben szereplő tíz magyarázó dimenzió közül hat látens konstrukció jelentős hatását igazoltam az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra, mint céldimenzióra (23. ábra). Az igazolt hatásokhoz tartozó standardizált regressziós együtthatók értékeit pirossal karikáztam be. A turizmussal kapcsolatos biztonság tudatosság mérésére használt három dimenzió közül csak

az saját felelősség felismerése gyenge negatív hatást gyakorol az utazással összefüggő kockázatvállalási hajlandóságra. Az információszerzésre, illetve a tapasztalatszerzésre épülő biztonságtudatos cselekvés hatása nem igazolható a strukturális modell eredményei alapján.

$$\chi^2/df = 2,242; CFI = 0,895; TLI = 0,882; RMSEA (90\% CI) = 0,050 (0,047-0,053)$$

23. ábra. A konceptuális modellnek megfelelő mérési és strukturális modell
 Forrás: saját felmérés, n=496

A testi épséget és egészséget érintő közvetlen (fizikai) kockázatokra fokozottabb odafigyelés nem csökkenti, hanem ellenkezőleg növeli az utazási döntésekhez kapcsolódó kockázatvállalási hajlandóságot. A potenciális nyelvi nehézségekből és a diplomáciai képviselt hiányából eredő közvetett kockázat nagyobb mértékűnek észlelése nem befolyásolja jelentősen a kockázatvállalási hajlandóságot. A szállásbiztonságot, utazásbiztonságot, információbiztonságot,

rendezvénybiztonságot, egészségbiztonságot és pénzügyi biztonságot magában foglaló általános biztonságnak tulajdonított nagyobb jelentősége igazolhatóan csökkenti a kockázatvállalási hajlandóságot a magyar utazók körében. Az önvédelmi eszközöket, a jogszabályok ismeretét és digitális biztonságot magában foglaló személyes biztonság utazástervezéssel kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra gyakorolt hatása nem bizonyult jelentősnek. Mind az árérzékeny magatartásnak, mind a hangulatvezérelt cselekvések az utazásszervezés során statisztikailag igazolható pozitív hatásuk van a kockázatvállalási hajlandóságra.

Az utazással összefüggésben médiában megjelenő negatív tartalmak jelentős mértékben csökkentik a kockázatvállalási hajlandóságot.

A strukturális modellhez tartozó hipotézisek esetében kapott eredményeket kiértékelve megállapítható, hogy az öt hipotézis közül kettő teljes mértékben és egy részben nyert bizonyítást (4. táblázat). A turizmussal kapcsolatos biztonságtudatosságra vonatkozó H1 hipotézis, mely szerint a biztonságtudatos cselekvés mérsékli a kockázatvállalási hajlandóságot, elvetésre került. Ugyanis csak az saját felelősség felismeréséhez tartozó biztonságtudatosság gyenge mérséklő hatása igazolható a magyar utazók kockázatvállalási hajlandóságára. Az információszerzésre irányuló, illetve a tapasztalatszerzésre épülő biztonságtudatosság nincs jelentős hatással az utazásszervezéssel kapcsolatos kockázatvállalási döntésekre.

4. táblázat. A hipotézisek értékelése a SEM eredményei alapján

Hipotézis	Standardizált regressziós együttható (béta)	S.E.	p – érték	Eredmény	Következtetés
H1a. Saját felelősség felismerése → Kockázatvállalás	- 0,120	0,056	0,031	Az saját felelősség felismerése gyenge negatív hatást gyakorol az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra.	
H1b. Biztonságtudatos cselekvés (információszerzés) → Kockázatvállalás	0,078	0,059	0,130	Nem igazolható az információszerzésben megnyilvánuló biztonságtudatosság mérséklő hatása a kockázatvállalási hajlandóságra.	a H1 elutasításra került
H1c. Tapasztalatszerzésre épülő biztonságtudatosság → Kockázatvállalás	- 0,033	0,027	0,476	Nem mutatható ki a tapasztalatszerzésre épülő biztonságtudatosság csökkentő hatása az utazáshoz kapcsolódó kockázatvállalási hajlandóságra.	

H2a. Fizikai kockázat kontrollálásának hiánya (nehézsége) → Kockázatvállalás	0,133	0,046	0,004	A közvetlen (fizikai) kockázat kontrollálásának nehézsége a H2a hipotézissel ellentétben nem negatívan, hanem pozitívan befolyásolja az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot. A hatás gyenge.	a H2 elvetésre került
H2b. Közvetett kockázat → Kockázatvállalás	- 0,014	0,037	0,789	Az utazással kapcsolatos közvetett kockázatok (pl. nyelvi nehézségek) erősebb érzékelése nem befolyásolja jelentősen az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot.	
H3a. Általános biztonság → Kockázatvállalás	- 0,212	0,069	<0,001	Az általános biztonság fontosságának megítélése gyenge negatív hatást gyakorol az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra.	a H3 részben került elfogadásra
H3b. Személyes biztonság → Kockázatvállalás	- 0,051	0,049	0,316	Nem igazolható a személyes biztonság fontosságának megítélése jelentős hatása az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra.	
H4a. Árérzékenység → Kockázatvállalás	0,132	0,031	0,005	Az árérzékenység gyenge pozitív hatást gyakorol az az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra.	a H4 elfogadásra került
H4b. Hangulatvezérelt cselekvés → Kockázatvállalás	0,324	0,066	<0,001	A hangulatvezérelt cselekvés közepesen erős hatást gyakorol az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra.	
H5. A média kockázatkommunikációja → Kockázatvállalás	- 0,231	0,065	<0,001	Igazolható a médiában történő kockázatkommunikáció gyenge negatív hatása az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra.	a H5 elfogadásra került

Forrás: Saját kutatás

A testi épséget és egészséget érintő fizikai (közvetlen) kockázatok fokozottabb figyelembevétele a H2a feltételezéssel ellentétben nem mérsékli, hanem éppen növeli a kockázatvállalási hajlandóságot. A potenciális nyelvi nehézségekből és a hivatalos diplomáciai képviselet hiányából eredő közvetett kockázatok komolyabb kezelése nem csökkenti jelentősen az utazástervezéssel kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot. Ezek alapján a H2 hipotézis elvetésre került.

Az általános biztonság iránti erősebb igény igazolhatóan csökkenti a kockázatvállalási hajlandóságot. A személyes biztonság tulajdonított nagyobb fontosság azonban nem mérsékli jelentős mértékben a kockázatvállalást a magyar utazók körében. A H3 hipotézis csak részben került elfogadásra.

A H4 hipotézis teljes mértékben bizonyítást nyert: az érzékenység és a hangulatvezérelt cselekvés igazolhatóan pozitívan hatnak az utazási döntésekkel kapcsolatos kockázatvállalásra.

A média figyelmeztető híradásai bizonyíthatóan mérséklik a kockázatvállalási hajlandóságot az utazási döntésekben, így a H5 hipotézis igazolást nyert.

5.3.4. Szociodemográfiai tényezők hatása a vizsgálati dimenziókra

Az életkornak az 'Saját felelősség felismerése' és 'Személyes biztonság' dimenziók kivételével a turizmusbiztonsághoz tartozó valamennyi vizsgált aspektusára jelentős hatása igazolt. A Kruskal–Wallis próbák szignifikáns eredményeihez tartozó Dunn–Bonferroni post hoc próbák eredményei alapján (5. táblázat) a 18-21 évesek körében jelentősen magasabb az utazással kapcsolatos kockázatvállalás szintje az összes többi korcsoporthoz képest.

5. táblázat. A szociodemográfiai jellemzők, valamint az külföldi utazás gyakorisága hatása az utazással összefüggő kockázatvállalásra és annak tényezőire

Dimenzió (elem)	Életkor*	Végzettség*	Jövedelem*	Külföldi utazás gyakorisága*
Saját felelősség felismerése	n.sz. (H=4,647, p=0,460)	n.sz. (H=4,299, p=0,231)	n.sz. (H=5,694, p=0,223)	n.sz. (H=3,783, p=0,436)
Biztonságtudatos cselekvés (információszerzés)	18 – 21 évesek < 43 – 57 évesek (H=11,943, p=0,036)	szakmunkásképző, érettségi < főiskola, egyetem, PhD (H=15,023, p=0,002)	n.sz. (H=7,760, p=0,101)	n.sz. (H=2,627, p=0,622)
Tapasztalatszerzésre épülő biztonságtudatosság	18 – 21 évesek < többi korcsoport, 18 – 42 évesek < 65 év feletti (H=48,740, p<0,001)	n.sz. (H=2,529, p=0,470)	n.sz. (H=2,658, p=0,617)	n.sz. (H=8,342, p=0,080)
Fizikai kockázat kontrollálásának hiánya (nehézsége)	65 év feletti < 22 – 35 évesek (H=13,187, p=0,022)	n.sz. (H=0,615, p=0,893)	n.sz. (H=9,437, p=0,051)	havonta < egy évnél ritkábban (H=11,261, p=0,024)
Közvetett kockázat	18 – 42 évesek < 42 év feletti (H=18,243, p=0,003)	n.sz. (H=2,292, p=0,514)	összes többi < átlagos	félévente vagy gyakrabban <

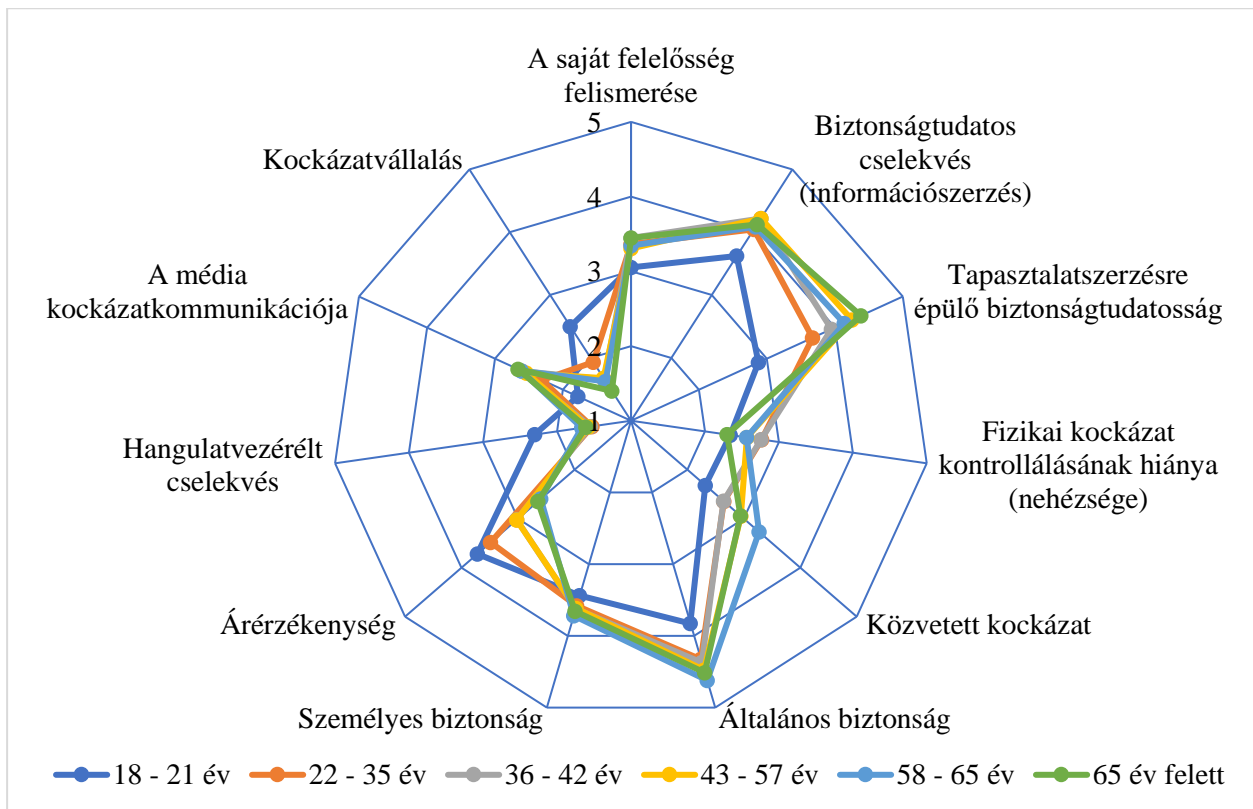
			(H=14,860, p=0,005)	évente vagy egy évnél ritkábban (H=20,710, p<0,001)
Általános biztonság	18 – 21 évesek < 42 év feletti (H=20,067, p=0,001)	n.sz. (H=0,958, p=0,811)	n.sz. (H=6,948, p=0,139)	egy hónapban többször < egy évnél ritkábban (H=18,982, p=0,001)
Személyes biztonság	n.sz. (H=2,023, p=0,846)	n.sz. (H=1,751, p=0,626)	n.sz. (H=8,578, p=0,073)	n.sz. (H=5,780, p=0,216)
Árérzékenység	35 év feletti < 18 – 35 évesek (H=34,039, p<0,001)	szakmunkásképző vagy alacsonyabb < érettségi (H=9,989, p=0,019)	n.sz. (H=4,812, p=0,307)	n.sz. (H=4,446, p=0,349)
Hangulatvezérelt cselekvés	többi korcsoport < 18 – 21 évesek (H=11,221, p=0,047)	főiskola, egyetem < érettségi (H=13,387, p=0,004)	n.sz. (H=7,975, p=0,092)	egy évnél ritkábban < összes többi (H=21,287, p<0,001)
A média kockázatkommunikációja	18 – 21 évesek < többi korcsoport (H=16,932, p=0,005)	n.sz. (H=7,086, p=0,069)	n.sz. (H=8,369, p=0,079)	összes többi < egy évnél ritkábban (H=28,059, p<0,001)
Kockázatvállalás	többi korcsoport < 18 – 21 évesek (H=34,165, p<0,001)	n.sz. (H=3,072, p=0,381)	n.sz. (H=1,692, p=0,792)	egy évnél ritkábban < egy hónapban többször (H=14,147, p=0,007)

*a Kruskal–Wallis, illetve a Dunn–Bonferroni post hoc próbák eredményei, n.sz.= nem igazolható jelentős eltérés

Forrás: saját felmérés, n=496

A biztonságtudatosság információszerzéssel kapcsolatos aspektusát vizsgálva megállapítható, hogy a 18-21 évesekre jelentősen kisebb mértékben jellemző az információszerzésre irányuló törekvés az utazás előkészítő szakaszában a 43-57 évesekhez képest. A tapasztalatszerzésre épülő biztonságtudatosság szintje ugyancsak a legfiatalabb (18-21 évesek) korcsoportban jelentősen alacsonyabb az összes többi korcsoportéhoz képest (24. ábra).

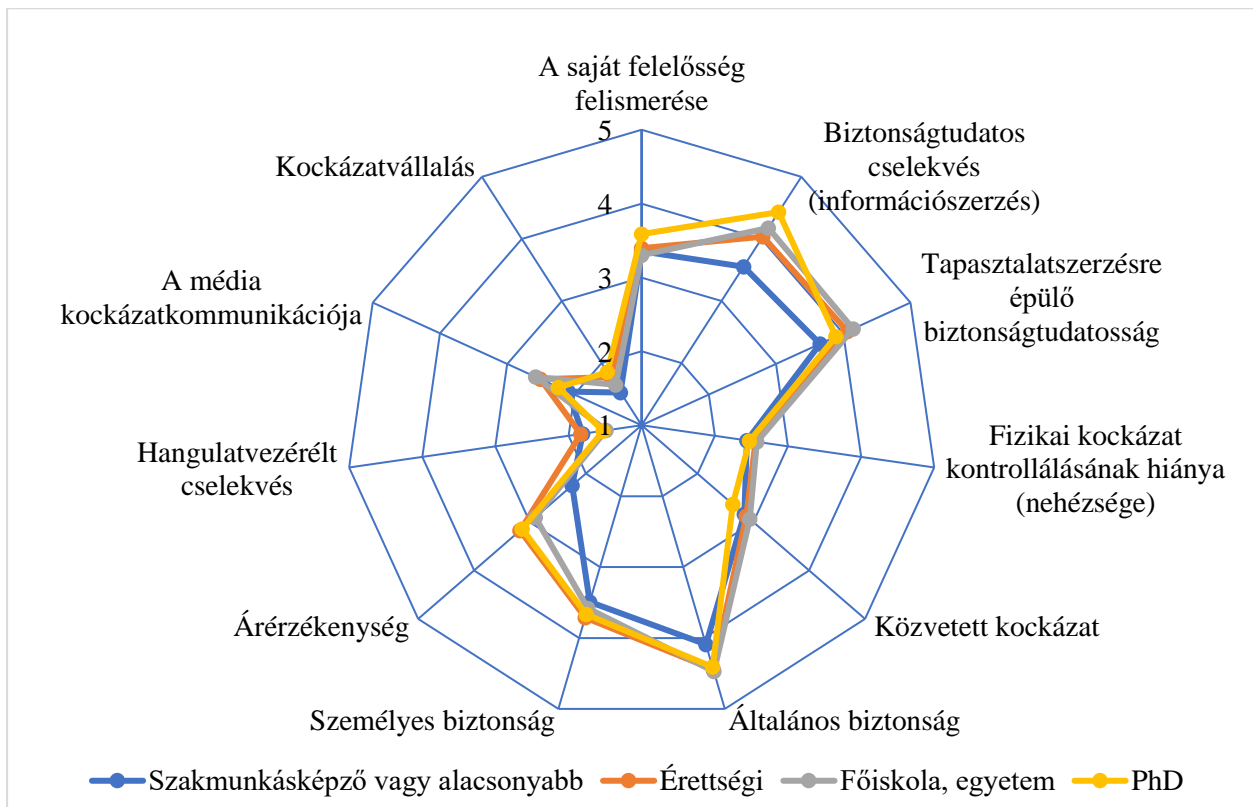
A 65 évnél idősebbek kevésbé kitettnek érzik magukat a fizikai – az életet, testi épséget és az egészséget érintő – kockázatoknak a 22 -35 évesekhez képest. A nyelvi nehézségekkel kapcsolatos közvetett kockázat észlelt szintje jelentősen alacsonyabb a 18 – 42 évesek körében a 42 évnél idősebbekhez képest. A szállásbiztonságot, utazásbiztonságot, információbiztonságot, rendezvénybiztonságot, egészségbiztonságot és pénzügyi biztonságot magában foglaló általános biztonság fontosságának megítélése jelentősen magasabb a 42 évnél idősebbek körében a 18 – 21 évesekhez viszonyítva. A vizsgálati eredmények egyértelműen igazolják, hogy az utazásszervezéssel kapcsolatos hangulatvezérelt cselekvés és az árérzékeny magatartás leginkább a fiatalabb korcsoportokra az idősebbhez képest. A tervezett utazással összefüggésben médiában megjelenő magasabb kockázatra utaló jelzésekre kevésbé fogékony a 18 – 21 évesek korcsoportja az összes többi korcsoportéhoz viszonyítva.

24. ábra. A korcsoportok közötti eltérések vizsgálata a kutatási dimenziók átlagos értékeiben
Forrás: saját felmérés, n=496

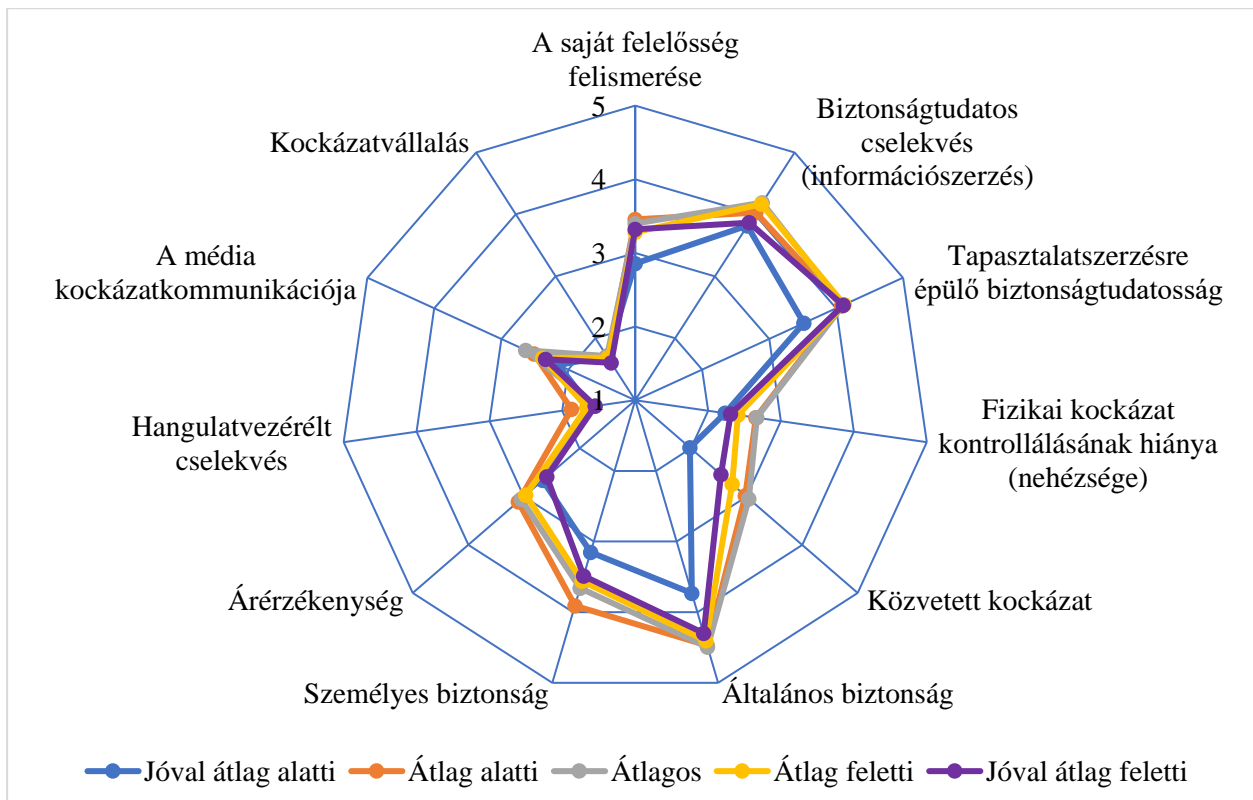
Az iskolai végzettség hatása csak három vizsgált dimenzió vonatkozásában bizonyult jelentősnek (5. táblázat). Az információszerzésre irányuló biztonság tudatos cselekvés jelentősen nagyobb mértékben a felsőfokú végzettséggel rendelkezőkre jellemző a felsőfokú végzettséggel nem rendelkező utazókhöz képest (25. ábra).

Az utazásszervezéssel kapcsolatos árérzékeny magatartás jobban jellemző az érettségivel rendelkezőkre, az érettségivel nem rendelkezőkhöz viszonyítva. Ugyancsak az érettségivel rendelkezőkre jelentősen nagyobb mértékben jellemző a hangulatvezérelt cselekvés a főiskolai, illetve egyetemi oklevelet szerzett utazókhöz képest.

25. ábra. Az iskolai végzettségi szintek közötti eltérések vizsgálata a kutatási dimenziók átlagos értékeiben
 Forrás: saját felmérés, n=496

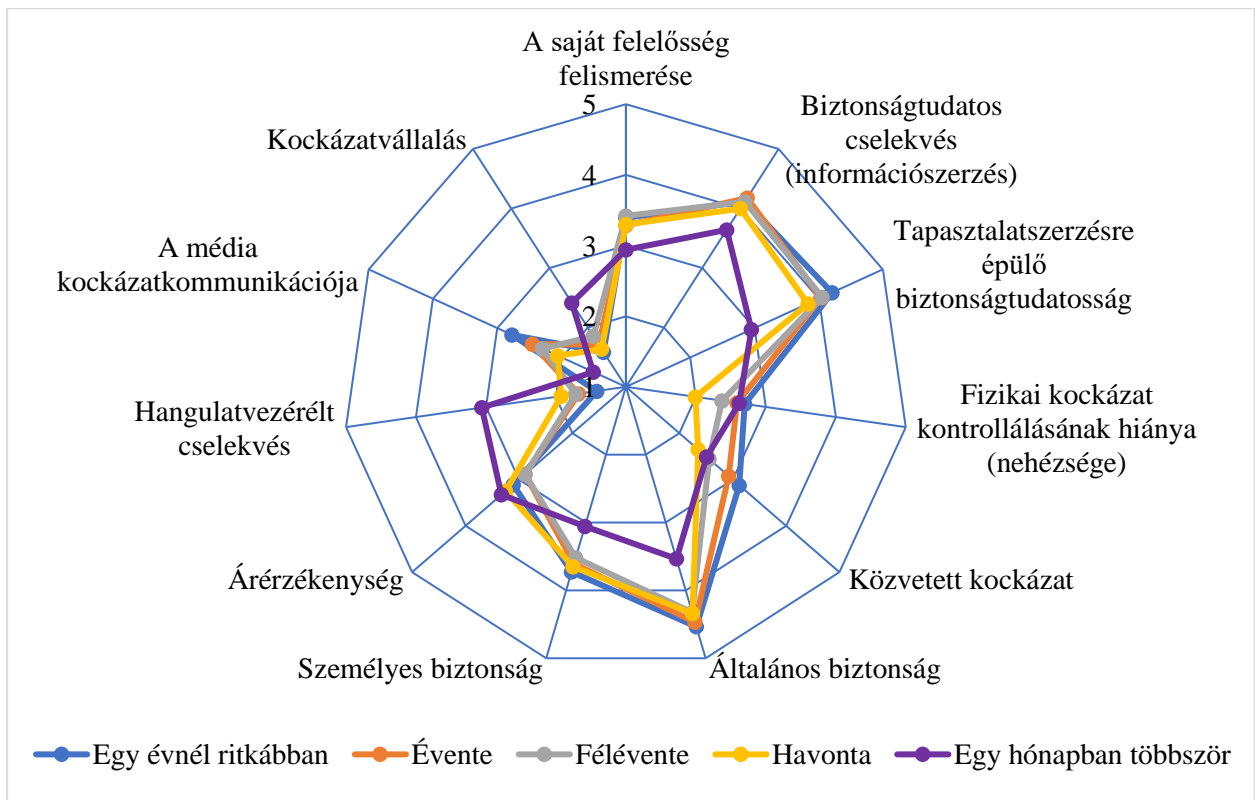
A magyar utazók körében elvégzett empirikus kutatás nem igazolta a háztartás jövedelmi helyzetének hatását az utazással összefüggő kockázatvállalási hajlandóságra, illetve a turizmusbiztonsággal kapcsolatos egyéni attitűdökre (5. táblázat). Egyedül a közvetett kockázat (nyelvi nehézségek) megítélésben jelentős eltérés igazolható az átlagos jövedelmi helyzetű csoport és a többi jövedelmi kategória között: az átlagos jövedelmi szinthez magukat soroló utazók jelentősebb mértékben érzik magukat kitétvnek a közvetett kockázatnak, az összes többi jövedelmi csoporthoz képest (26. ábra).

26. ábra. A jövedelmi csoportok közötti eltérések vizsgálata a kutatási dimenziók átlagos értékeiben

Forrás: saját felmérés, n=496

A kutatási eredmények alapján a külföldi utazás gyakorisága jelentősen befolyásolja az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot: az egy hónapban többször utazók körében jelentősen magasabb a kockázatvállalási hajlandóság az egy évben ritkábban utazókhöz képest (5. táblázat). Az egy évnél ritkábban utazók jelentősen nagyobb fontosságot tulajdonítanak a testi épséget és egészséget érintő közvetlen (fizikai) kockázatoknak a havonta utazókhöz képest (27. ábra). A nyelvi nehézségekhez kapcsolódó közvetett kockázatok megítélését illetően megállapítható, hogy a külföldre ritkábban utazók jobban érzik magukat kitétvnek közvetett kockázatnak a gyakrabban utazókhöz képest. Az egy évnél ritkábban utazók jelentősen nagyobb fontosságot tulajdonítanak az általános biztonság az egy hónapban többször utazókhöz képest. Az utazásszervezéssel kapcsolatos hangulatvezérelt cselekvés jelentősen kisebb mértékben jellemző a külföldre egy évnél ritkábban utazók körében, az évente legalább egyszer utazókhöz képest. Az egyévnél ritkábban utazók jobban fogékonyak a médiában megjelenő utazással kapcsolatos negatív tartalmakra.

27. ábra. A külföldi utazás gyakorisága szerinti csoportok közötti eltérések vizsgálata a kutatási dimenziók átlagos értékeiben
 Forrás: saját felmérés, n=496

A szociodemográfiai jellemzők, illetve a külföldi utazás gyakorisága utazással összefüggő kockázatvállalási hajlandóságra, valamint a turizmusbiztonsággal kapcsolatos attitűdökre vonatkozó hatását értékelve megállapítható, hogy a H6 hipotézis csak részben nyert bizonyítást. Az életkor és a külföldi utazás gyakorisága jelentős mértékben befolyásolják a magyar utazók kockázatvállalási hajlandóságát, valamint a turizmusbiztonság egyes elemei fontosságának a megítélését. A fiatalabb korcsoportba tartozók, illetve a gyakrabban utazók körében magasabb az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóság, valamint jobban jellemző a hangulatvezérelt cselekvés, a kockázati elemek fontosságának megítélése azonban jelentősen alacsonyabb ezen csoportokban.

6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS A JAVASLATOK

A rend minden társadalom számára alapvető érték, a biztonság teljeskörű garantálása azonban utópisztikus gondolat, mert maradéktalanul nem valósítható meg – ahogy ezt az egyik interjúalanyom is megfogalmazta. Egy turisztikai desztinációnak a legrosszabb reklám, ha a területén bűncselekmény, terrortámadás történik vagy járványveszélyre hívják fel a figyelmet. Válságzakértők és elemzők foglalkoznak azzal, hogy meghatározzák évről évre, hogy mely országok biztonságosak, és mely országokat ajánlatos elkerülni, hol fenyegeti a turistákat a legnagyobb veszély.

Kutatási célokhoz igazodóan hat kutatási hipotézist fogalmaztam meg. Ebből az első három a biztonságtudatosság, az saját felelősség felismerése, információszerzés és tapasztalatszerzés, a közvetlen (fizikai) kockázat, a közvetett kockázat, az általános biztonság és személyes biztonság iránti igény utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra gyakorolt hatását vizsgálta. A negyedik az érzékenységre és a hangulatvezérelt cselekvés utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra gyakorolt hatását vizsgálta. Az ötödik a média kockázatkommunikációjának hatását vizsgálta az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra vonatkozóan. A hatodik a magyar utazók szociodemográfiai jellemzőit (életkor, végzettség, jövedelmi helyzet), valamint külföldi utazásaik gyakoriságát vizsgálta az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóság, valamint az utazási szokásaikhoz kapcsolódó biztonsági attitűdök tekintetében.

A kutatási dimenziók ötfokozatú Likert – skálának megfelelő átlagos értékei azt jelzik, hogy a kockázatvállalási hajlandóság meglehetősen alacsony, a hangulatvezérelt cselekvés kevésbé jellemző a magyar utazókra. A skála hármas semlegességi szintje alatti átlagos értékek további négy kutatási dimenzióhoz tartoznak: az utazással kapcsolatos esetleges kockázatokra figyelmeztető médiabeszámolók (a média kockázatkommunikációja) kisebb mértékben befolyásolják a magyar utazók döntéseit. A testi épségi és egészségi (fizikai) kockázatoknak, illetve a nyelvi nehézségekből adódó közvetett kockázatnak kisebb jelentőséget tulajdonítanak a külföldre utazók. Az érzékenységre átlagos mértékben jellemző a magyar utazókra. A kutatási eredmények alapján a testi épséget és egészséget érintő fizikai (közvetlen) kockázatok fokozottabb mérlegelése nem mérsékli, hanem éppen növeli a kockázatvállalási hajlandóságot. Ennek lehetséges magyarázatát ZHAO (2012) tanulmánya adja meg, melyben megállapítást nyert, hogy az általános kockázattudat fokozza a kockázatvállalási hajlandóságot az utazási döntésekben: minél több információ áll rendelkezésre, annál magasabb a kockázatvállalási hajlandóság.

Több kutató (HALL, 2002, KAPUSCINSKI, 2014, ZHANG et al. 2022) rámutat a kockázatkommunikáció turisták kockázatszlelésére gyakorolt hatására. Kutatásomban igazolást nyert, hogy a veszélyes eseményekről szóló média hírek mérséklék az utazással kapcsolatos

kockázatvállalási hajlandóságot. A gyenge hatás azonban arra is utalhat, hogy a kockázatkommunikációhoz kapcsolódó médiahatások nagysága többek között függ az üzenetek tartalmától és az egyén kockázatkerülő attitűdjeitől.

Kutatási eredményeim igazolják a korábbi tanulmányok (CARR 2001, YANG et al., 2015, ZHAN et al., 2022) azon megállapításait, melyek szerint az utazók életkora és utazási tapasztalata befolyásolják a kockázatészlelésüket. HALES–SHAMS (1991) tanulmányukban arra a következtetésre jutottak, hogy az utazók korábbi utazási tapasztalatai jelentős mértékben befolyásolják utazással kapcsolatos fogyasztói attitűdjeit. A tapasztalatok növekedésével az utazók fokozatosan elmozdulhatnak egy preferált, de kockázatosabb megoldás felé. BRUNEL – PICHON (2004) a viselkedéstudomány oldaláról vizsgálva a korábbi utazási tapasztalat hatását a kockázatészlelésre megállapították, hogy a tapasztalat növekedésével az egyén jobban bízik a saját érzéseiben, belső indíttatásaira alapozza az utazással kapcsolatos döntéseket, ami növeli a kockázatvállalási hajlandóságot. REID & REID (1993) kimutatták, hogy míg az első utazás kockázatészlelése elsősorban külső információkeresés alapján alakul ki, az ismételt utazásokhoz kapcsolódó kockázatészlelés a konkrét látogatási tapasztalatokra épül.

A körülöttünk lévő világban tapasztalt állandó változás bennünket is állandó változásra készítet. A turisták környezettudatos magatartása – a környezettudatos utazás szervezés – egy lehetőség a túlturizmus elkerülésére.

Szükséges lenne a turizmus területén környezettudatos fejlesztések megjelenésére. Különösen azért, mert az éghajlatváltozás hatásait ellensúlyozó technikai megoldások (épületek klímátizálása) jelentik az idegenforgalom károsanyag-kibocsátásának jelentős részét. Szükséges lenne a médiát a turizmus szolgálatába ajánlani – nem csak piaci megfontolásból a vonzó desztinációk bemutatása céljából, hanem az utazásra felkészítés, a biztonságtudatos magatartás erősítése céljából. A média figyelemfelkeltő hatása nem csak az elrettentést, hanem a szükséges tájékoztatás mellett az utazásokra való felkészítést is célul jelölhetné meg. Utazási magazinok online és offline rovataikban a legkülönbözőbb célcsoportokat megszólítva megvalósítható a turizmusbiztonság, a biztonságtudatos utazásszervezés népszerűsítése.

Az áldozattá válás lehetőségét csökkenti, ha a turista kellő információval rendelkezik. A természeti katasztrófák lehetőség szerint pontos előrejelzése jelentősen növelni tudja a turizmusbiztonság szintjét, miközben a téves riasztások számának csökkenése növelheti az előrejelzésbe vetett bizalmat és csökkentheti az ezzel kapcsolatos állami kiadásokat. A turizmuskutatás és terrorizmuskutatás eszköztárában közös az elemzés módszereinek és gyakorlatának megszilárdítása, a kockázatelemzés, a hírszerzési adatok elemzésének összehangolása. A sikeres terrorizmus elleni küzdelem biztonságosabb turizmust eredményez. A

biztonságosabb turizmus biztonságosabb világot feltételez. A mesterséges intelligencia technológiák megjelenése és turisztikai célú felhasználása a jövő turizmusának biztonsággal kapcsolatos aspektusait megváltoztatja. az 5G (ötödik generációs mobilhálózatok) kapcsán fordulópontra számíthatunk, miszerint a digitális turizmus piacai újra robbanásszerű fejlődésnek indulnak – és ebben a biztonság – kiemelten kiberbiztonság – meghatározóvá válik

Jelen kutatás hozzájárulhat a turizmusbiztonság elméleti megközelítéseinek fejlesztéséhez összekötve egy modellben a külföldi utazás kockázati dimenzióit a viselkedéstudomány olyan fontos elemeivel, mint az attitűd és szándék.

7. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Kidolgoztam a külföldi utazásokhoz kapcsolódó kockázatvállalási hajlandóság mérésére alkalmas – a biztonság tudatos cselekvés egyes elemeit, valamint az utazási szokásokhoz köthető egyéni biztonsági attitűdöket magában foglaló modellt, melyet validáltam a magyar utazók körében végzett kérdőíves megkérdezés adatai alapján.
2. Megállapítottam, hogy a biztonság tudatosság nem befolyásolja jelentős mértékben a magyar utazók kockázatvállalási hajlandóságát, egyedül a magasabb saját felelősség felismerésének gyenge mérséklő hatása igazolható az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságra.
3. Igazoltam, hogy a szállásbiztonságot, utazásbiztonságot, információbiztonságot, rendezvénybiztonságot, egészségbiztonságot és pénzügyi biztonságot magában foglaló általános biztonság iránti erősebb igény negatívan befolyásolja az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóságot.
4. Bizonyítottam, hogy az érzékenység, valamint az utazásszervezéssel kapcsolatos hangulatvezérelt cselekvés növelik a magyar utazók kockázatvállalási hajlandóságát.
5. Kimutattam, hogy a médiában megjelenő – utazással kapcsolatos magasabb kockázatra utaló hírek – gyenge mértékben mérséklik a kockázatvállalási hajlandóságot a magyar utazók körében.
6. Empirikus úton igazoltam, hogy az életkor és a külföldi utazás gyakorisága jelentős mértékben befolyásolják a magyar utazók kockázatvállalási hajlandóságát, valamint a turizmusbiztonság egyes elemei fontosságának a megítélését. A fiatalabb korcsoportba tartozók, illetve a gyakrabban utazók körében magasabb az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóság, valamint jobban jellemző rájuk a hangulatvezérelt cselekvés, a kockázati elemek fontosságának megítélése azonban jelentősen alacsonyabb ezen utazók esetében.

8. ÖSSZEFOGLALÁS

A doktori értekezésem elméleti kereteit a biztonság és turizmusbiztonsághoz kapcsolódó hazai és nemzetközi irodalom, valamint a strukturált interjúk alapján határoztam meg. Az empirikus kutatáshoz szükséges adatokat online megkérdezés keretében gyűjtöttem össze. A kérdőív mellett interjútechnikával és adatelemzéssel dolgoztam. Az empirikus kutatás két főbb modulból állt, az első a kockázatvállalás és az ezt meghatározó dimenziók közötti összefüggések feltárása (strukturális modell), a második a vizsgált dimenziók értékeiben – a magyar turisták szociodemográfiai jellemzői, illetve a külföldi utazásaik gyakorisága szerint képzett csoportok között – jelentős eltérések vizsgálatára irányult. A bibliometriai elemzés és szakirodalmi áttekintés mellett strukturális interjúk (n=4) készültek, majd a kutatás konceptualizálása (a vizsgálati dimenziók, konstrukciók azonosítása) következett. Ezt követte a kérdőíves felmérés az utazással összefüggő kockázati hajlandóság, valamint turizmusbiztonság témákban a magyar utazók körében. A kérdőívet összesen 709 fő töltötte ki, ebből minden kérdésre 496 fő válaszolt. Kutatásomban megállapítottam, hogy a biztonságtudatosság nem befolyásolja jelentős mértékben a magyar utazók kockázatvállalási hajlandóságát. A szállásbiztonság, utazásbiztonság, információbiztonság, rendezvénybiztonság, egészségbiztonság és pénzügyi biztonság iránti igény magasabb a magyar utazók körében, ezen biztonsági elemek hiánya vagy nem tisztázott feltételrendszere negatívan befolyásolja, míg az érzékenységek, valamint az utazásszervezéssel kapcsolatos hangulatvezérelt cselekvés növelik a magyar utazók kockázatvállalási hajlandóságát. A médiában megjelenő – utazással kapcsolatos magasabb kockázatra utaló információk – gyenge mértékben mérséklék a kockázatvállalási hajlandóságot a magyar utazók körében. Az életkor és a külföldi utazás gyakorisága jelentős mértékben befolyásolják a magyar utazók kockázatvállalási hajlandóságát, valamint a turizmusbiztonság egyes elemei fontosságának a megítélését. A fiatalabb korcsoportba tartozók, illetve a gyakrabban utazók körében magasabb az utazással kapcsolatos kockázatvállalási hajlandóság, valamint jobban jellemző rájuk a hangulatvezérelt cselekvés, a kockázati elemek fontosságának megítélése azonban jelentősen alacsonyabb. Javaslataimban kiemeltem, hogy a turizmusbiztonság jövőjét illetően a „smart turizmus” – ban rejlő lehetőségek nagymértékben befolyásolják a biztonság volumenét. A mesterséges intelligencia térhódításával a biztonság kérdéskörei is teljesen átalakulnak. A turizmusbiztonság területe is jelentős mértékben átkerül a kiberbiztonság területére.

A turizmusbiztonság szinte minden aspektusára kiterjedő, és azokat egyetlen, integrált rendszerként értelmező, új felfogásban végzett kutatásaim e komplex kérdéskört részben új megvilágításba helyezték. Ennek nyomán, úgy gondolom, hogy értekezésem széleskörű, rendszerezett információs bázisánál fogva forrásként hasznosítható a témával kapcsolatos további

vizsgálatokhoz, kutatásokhoz, különös tekintettel arra, hogy az értekezés szűkebb témájában viszonylag kevés kutatás eredményei jelentek meg magyar nyelven.

9. SUMMARY

The theoretical framework of my doctoral thesis is based on the national and international literature related to security and tourism security, as well as on structured interviews. The data for the empirical research was collected through an online survey. Besides the questionnaire, I used interview techniques and data analysis. The empirical research consisted of two main modules, the first exploring the relationships between risk – taking and the dimensions that determine it (structural model), the second examining significant differences in the values of the dimensions under study. In addition to the bibliometric analysis and literature review, structural interviews (n=4) were conducted, followed by the conceptualisation of the research (identification of the dimensions and constructs to be investigated). This was followed by a questionnaire survey on travel – related risk aversion and tourism safety among Hungarian travellers. A total of 709 people completed the questionnaire, of which 496 answered all questions. Based on my research, I found that safety awareness does not have a significant impact on Hungarian travellers' risk aversion. Accommodation security, travel security, information security, event security, health security and financial security are important, but their absence or unclear conditions have a negative impact, while price sensitivity and travel management mood – driven actions increase Hungarian travellers' risk appetite. Information in the media – which indicates higher risks associated with travel – weakly reduces risk aversion among Hungarian travellers. Age and the frequency of foreign travel have a significant influence on the risk – taking propensity of Hungarian travellers and on their perception of the importance of certain elements of tourism safety. Younger age groups and those who travel more frequently have a higher propensity to take risks and are more inclined to act in a mood – driven way, but their perception of the importance of risk elements is significantly lower. In my proposals, I have highlighted that the potential of smart tourism for the future of tourism security has a major impact on the volume of security. With the rise of artificial intelligence, security issues will also be completely transformed. The field of tourism security will also shift significantly to cyber security.

My research on almost all aspects of tourism security, interpreting them as a single, integrated system, has partly shed new light on this complex issue. As a result, I believe that my thesis, with its extensive, systematic information base, can be used as a source for further studies and research on this topic, especially in view of the fact that relatively few research results on the narrow topic of the thesis have been published in Hungarian.

MELLÉKLETEK

M1. IRODALOMJEGYZÉK

1. ADAM, I. (2015): Backpackers' risk perceptions and risk reduction strategies in Ghana. In: *Tourism Management*, (49), 99–108. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.02.016>
2. ADAM, I., & ADONGO, C. A. (2016): Do backpackers suffer crime? An empirical investigation of crime perpetrated against backpackers in Ghana. In: *Journal of Hospitality and Tourism Management*, (27), 60–67. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2016.03.003>
3. AJZEN, I. – FISHBEIN, M. (1980): Understanding attitudes and predicting social behavior. New Jersey: Prentice–Hall.
4. ALLEYNE, D., & BOXILL, I. (2003): The impact of crime on tourist arrivals in Jamaica. In: *International Journal of Tourism Research*, 5 (5), 381–391. <https://doi.org/10.1002/jtr.444>
5. AMIR, A. F., ISMAIL, M. N. I., & SEE, T. P. (2015): Sustainable tourist environment: Perception of international women travelers on safety and security in Kuala Lumpur. In: *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (168), 123-133. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.10.218>
6. BAGYINSZKI, GY., BITAY E. (2008): Felületkezelés Műszaki Tudományos Füzetek.
7. BARKER, M., PAGE, S. J., & MEYER, D. (2003): Urban visitor perceptions of safety during a special event. In: *Journal of Travel Research*, 41(4), 355–361. <https://doi.org/10.1177/0047287503251545>
8. BAUMGARTNER, H., HOMBURG, CH., (1996): Applications of Structural Equation Modeling in Marketing and Consumer Research: A Review, In: *International Journal of Research in Marketing*, 13(2), 139–161. [https://doi.org/10.1016/0167-8116\(95\)00038-0](https://doi.org/10.1016/0167-8116(95)00038-0)
9. BÁNÁTI, D., & LAKNER, Z. (2002): The food safety issue and the consumer behaviour in a transition economy: A case study of Hungary. In: *Acta Alimentaria*, 31(1), 21-36.
10. BENTLEY, T. A., PAGE, S. J. (2001): Scoping the extent of adventure tourism accidents. In: *Annals of Tourism Research*, 28(3),705-726. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(00\)00058-X](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(00)00058-X)
11. BERDYCHEVSKY, L., & GIBSON, H. (2015): Women's Sexual Sensation Seeking and Risk Taking in Leisure Travel. In: *Journal of Leisure Research*, 47(5), 621–646. <https://doi.org/10.18666/jlr-2015-v47-i5-5446>
12. BROWN, C. B. (2015): Tourism, crime and risk perception: An examination of broadcast media's framing of negative Aruban sentiment in the Natalee Holloway case and its impact on tourism demand. In: *Tourism Management Perspectives*, (16), 266-277. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2014.12.001>
13. BRUNEL, O., & PICHON, P. (2004): Food-related riskreduction strategies: Purchasing and consumption processes. In: *Journal of Consumer Behaviour*, 3(4), 360–374. <https://doi.org/10.1002/cb.148>
14. BEIRMAN, D. (2009): Medical: Pandemic threat–tourist industry nightmare? In: *Tourism Review*, Com, 36-45. Retrieved from <https://www.tourism-review.com/travel-tourism-magazine-medical-pandemic-threat-tourism-industry-nightmare-category966>
15. BOTTERILL, D., POINTING, S., HAYES–JONKERS, C., CLOUGH, A., JONES, T., & RODRIGUEZ, C. (2013): Violence, backpackers, security and critical realism. In: *Annals of Tourism Research*, 42(4), 311–333. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2013.01.007>
16. BYRNE, B.M., (2010): Structural equation modelling with AMOS: basic concepts, applications, and programming (2nd ed.). New York, NY: Routledge.

17. BREDA, Z. – COSTA, C. (2006): Safety and Security Issues Affecting Inbound Tourism in the People's Republic of China. In: *Tourism, Security and Safety* (pp. 195-216). Routledge.
18. BRONDONI, S. M. (2016): Global Tourism and Terrorism. Safety and Management, *Symphonya*. In: *Emerging Issues in Management*, (2), 7 – 16. <https://doi.org/10.4468/2016.1.02brondoni>
19. BRYMER, E., OADES, L. G. (2009): Extreme sports: A positive transformation in courage and humility. In: *Journal of Humanistic Psychology*, 49(1), 114-126.
20. CALDEIRA, A. M., SEABRA, C., ALASHRY, M. S. (2022): Contrasting the COVID-19 Effects on Tourism Safety Perceptions and Coping Behavior among Young People during Two Pandemic Waves: Evidence from Egypt, In: *Sustainability*, 14(12),7492. <https://doi.org/10.3390/su14127492>
21. CARTWRIGHT, R. (2000): Reducing the health risks associated with travel. In: *Tourism Economics*, 6(2), 159–167. <https://doi.org/10.5367/000000000101297550>
22. CAVLEK, N. (2002): Tour operators and destination safety. In: *Annals of Tourism Research*, 29(2), 478–496. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(01\)00067-6](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00067-6)
23. CHAN, C. S. (2021): Developing a conceptual model for the post-COVID-19 pandemic changing tourism risk perception. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(18), 9824. <https://doi.org/10.3390/ijerph18189824>
24. CHEN, X., XIA, E., & HE, T. (2020): Influence of traveller risk perception on the willingness to travel in a major epidemic. In: *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 15(6), 901-909. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.150614>
25. CUI, F., LIU, Y., CHANG, Y., DUAN, J., & LI, J. (2016): An overview of tourism risk perception. In: *Natural Hazards*, 82, 643-658. <https://doi.org/10.1007/s11069-016-2208-1>
26. CLIFFORD, K. M., BRANDER, R. W., TRIMBLE, S., & HOUSER, C. (2018): Beach safety knowledge of visiting international study abroad students to Australia. In: *Tourism Management*, (69), 487–497. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.06.032>
27. COHEN, E. H. (2011): Educational dark tourism at in populo site – The Holocaust Museum in Jerusalem. In: *Annual of Tourism Research*, 38 (1), 193 – 209. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.08.003>
28. COMCEC, R. (2017): Crisis Management in tourism sector: Recovery from crisis in the OIC member countries, COMCEC Coordination Office, August 2017.
29. CORTINA, J. M., (1993): What is coefficient alpha? An examination of theory and applications. In: *Journal of applied psychology*, 78(1), 98.
30. COSHALL, J. T. (2003): The threat of terrorism as an intervention on international travel flows. In: *Journal of Travel Research*, (42), 4–12. <https://doi.org/10.1177/0047287503253901>
31. CRUZ–MILÁN, O., SIMPSON, J. J., SIMPSON, P. M., & CHOI, W. (2016): Reassurance or reason for concern: Security forces as a crisis management strategy. In: *Tourism Management*, (56), 114–125. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.04.002>
32. CUI, F., LIU Y., CHANG Y., DUAN Y., LI J. (2016): A review of the risk perception of tourism. In: *Nat Hazards*, (82), 643-658.. <https://doi.org/10.1007/s11069-016-2208-1>
33. CSIKSZENTMIHÁLYI, M. a) (2000): *Beyond boredom and anxiety*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
34. CSIKSZENTMIHÁLYI, M. b) (2014): *Flow and the foundations of positive psychology*. Dordrecht: Springer.

35. DE ALBUQUERQUE, K., & MCELROY, J. (1999): Tourism and crime in the Caribbean. In: *Annals of tourism research*, 26(4), 968-984. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(99\)00031-6](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(99)00031-6)
36. ELSRUD, T. (2001): Risk creation in traveling: Backpacker adventure narration. In: *Annals of Tourism Research*, 28(3), 597-617. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(00\)00061-X](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(00)00061-X)
37. EISINGA, R., GROTENHUIS, M.T., PELZER, B. (2013): The reliability of a two-item scale: Pearson, Cronbach, or Spearman-Brown? In: *International Journal of Public Health*, 58, 637–642. <https://doi.org/10.1007/s00038-012-0416-3>
38. FLOYD, M. F., GIBSON, H., PENNINGTON-GRAY, L., & THAPA, B. (2003): The effect of risk perceptions on intentions to travel in the aftermath of September 11, 2001. In: *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 15(2/3), 19–38. https://doi.org/10.1300/J073v15n02_02
39. FODOR, M. , FÜREDINÉ K. A., HORVÁTH, Á. RÁCZ G. (2012): Fogyasztói magatartás. Budapest : Perfekt Kiadó.
40. FORNELL, C., LARCKER, DF., (1981): Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. In: *Journal of Marketing Research* (18), 39–50.
41. FUCHS, G., & REICHEL, A. (2004): Cultural differences in tourist destination risk perception: An exploratory study. In: *Tourism (Zagreb)*, 52(1), 21-37.
42. FUCHS, G., & REICHEL, A. (2006): Tourist destination risk perception: The case of Israel. *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 14(2), 83-108. https://doi.org/10.1300/J150v14n02_06
43. GAO, J., & KERSTETTER, D. L. (2016): Using an intersectionality perspective to uncover older Chinese female's perceived travel constraints and negotiation strategies. In: *Tourism Management*, (57), 128–138. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.06.001>
44. GEORGE, R. (2003): Tourist's perceptions of safety and security while visiting Cape Town. In: *Tourism Management*, 24(5), 575–585. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(03\)00003-7](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(03)00003-7)
45. GIBSON, H. J., & YIANNAKIS, A. (2002): Tourist roles: Needs and the lifecourse. In: *Annals of Tourism Research*, 29(2), 358–383. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(01\)00037-8](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00037-8)
46. GRAY, J. M., & WILSON, M. A. (2009): The relative risk perception of travel hazards. In: *Environment and Behavior*, 41(2), 185-204. <https://doi.org/10.1177/0013916507311898>
47. GROSSPIETSCH M. (2005): The Image of Rwanda as a Tourist Destination *Tourism Management*, In: *Working Paper Series*, (4).
48. GSTAETTNER, A. M., RODGER, K., & LEE, D. (2017): Visitor perspectives of risk management in a natural tourism setting: An application of the theory of planned behaviour. In: *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, (19), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2017.04.001>
49. GYÖMBÉR, B. (2018): A turizmus biztonsága. <https://jogalappal.hu/a-turizmus-biztonsaga/> (Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.07.)
50. HAJIBABA, H. – GRETZEL, U. LEISCH, F. – DOLNICAR, S. (2015): Crisis-resistant tourists. In: *Annals of Tourism Research*, (53), 46–60. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2015.04.001>
51. HALL, C. M., TIMOTHY, D. J., DUVAL, D. T. (2004): Security and Tourism. Towards a New Understanding? In: *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 15 (2 – 3), 1 – 18. https://doi.org/10.1300/J073v15n02_01

52. HALES, C., & SHAMS, H. (1991): Cautious incremental consumption: A neglected consumer risk reduction strategy. In: *European Journal of Marketing*, 25(7), 7–21. <https://doi.org/10.1108/03090569110144197>
53. HAROLD GOODWIN (2018): Managing Tourism in Barcelona, In: *Progress in Responsible Tourism*, 5(1), 28-48.
54. HAIR, J.F., BLACK, W.C., ANDERSON, R.E., BABIN, B.J., (2009): *Multivariate Data Analysis*, 7th edition. Prentice Hall, 816.
55. HENDERSON, J. (2007). *Tourism crisis: Causes, consequences and management*. Oxford: Butterworth – Heinemann.
56. HOFMEISTER-TÓTH Á. (2008): *A fogyasztói magatartás alapjai*. AULA Kiadó Kft., Budapest.
57. HOFSTEDE, G., G. HOFSTEDE, AND M. MINKOV. (2010): *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York: McGrawHill.
58. HOLDEN, A. (2008): *Environment and Tourism*, Routledge, 215 p.
59. HOSANY, S. – EKINCI, Y. – UYSAL, M. (2006): Destination image and destination personality: An application of branding theories to tourism places. In: *Journal of Business Research*, 59(5), 638– 642. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2006.01.001>
60. HOSSEIN G.T. OLYA, ESMAEIL KHAKSAR SHAHMIRZDIB, HABIB ALIPOURB (2017): Pro – tourism and anti – tourism community groups at a world heritage site in Turkey, In: *Current Issues in Tourism*, (19), 763-785. <https://doi.org/10.1080/13683500.2017.1329281>
61. HOTTOLA, P. (2004): Culture confusion: Intercultural adaptation in tourism. In: *Annals of Tourism Research*, 31(2), 447–466. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2004.01.003>
62. JONAS, A., MANSFELD, Y., PAZ, S., & POTASMAN, I. (2011): Determinants of health risk perception among low-risk-taking tourists traveling to developing countries. In: *Journal of Travel Research*, 50(1), 87-99. <https://doi.org/10.1177/0047287509355323>
63. KANG, B.– BREWER, P.– BAI, B. (2007): Biometrics for Hospitality and Tourism: A New Wave of Information Technology, In: *Hospitality Review*, 25(1), 1.
64. KARDOS ZOLTÁNNÉ (2011): *Turisztikai ismeretek*, Keszthely, <https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/handle/123456789/8154?show=full> (Utolsó letöltés dátuma: 2023. 01.06.)
65. KARL, M. (2016): Risk and Uncertainty in Travel Decision-Making: Tourist and Destination Perspective. In: *Journal of Travel Research*, 57(1), 129–146. <https://doi.org/10.1177/0047287516678337>
66. KARL, M. – SCHMUDE, J. (2017): Understanding the role of risk (perception) in destination choice: A literature review and synthesis, In: *Tourism Review*, 65 (2), 138–155.
67. KARSAI KRISZTINA (1998): A kábítószer – fogyasztás büntetendősége (Elvek, elméletek pro és kontra), In: *Acta Universitatis Szegediensis acta juridica et politica* 54. kötet 11.szám.6
68. KASZA, G., SZABÓ-BÓDI, B., LAKNER, Z., & IZSÓ, T. (2019). Balancing the desire to decrease food waste with requirements of food safety. In: *Trends in Food Science & Technology*, (84), 74-76. <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2018.07.019>
69. KHAJURIA, S. – KHANNA S. (2014): Tourism Risks and Crimes at Pilgrimate Destinations, In: *International Journal of Event Management Research*, 79. old.
70. KHAN, M.J., CHELLIAH, S., KHAN, F., AMIN, S. (2019): Perceived risks, travel constraints and visit intention of youngwomen travelers: The moderating role of travel motivation. – In: *Tourism Review*, 74(3), 721–733. <https://doi.org/10.1108/TR-08-2018-0116>

71. KHAZAI, B., MAHDAVIAN, F., & PLATT, S. (2018): Tourism Recovery Scorecard (TOURS) – Benchmarking and monitoring progress on disaster recovery in tourism destinations. In: *International Journal of Disaster Risk Reduction*, (27), 75–84. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.09.039>
72. KOŠČAK, M., O’ROURKE, T. (2017): Balkan Migration Crisis and it’s Impact on Tourism, *Anais Brasileiros de Estudos Turísticos*, 7(2), 20-31. <https://doi.org/10.34019/2238-2925.2017.v7.3178>
73. KOZAK, M., CROTTS, J., & LAW, R. (2007): The impact of the perception of risk on international travellers. In: *International Journal of Tourism Research*, 9(4), 233–242. <https://doi.org/10.1002/jtr.607>
74. LAM, L. W., (2012): Impact of competitiveness on salespeople's commitment and performance. In: *Journal of Business Research*, 65(9), 1328–1334. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2011.10.026>
75. LAM, T. – HSU, C. H. (2006): Predicting behavioral intention of choosing a travel destination. In: *Tourism Management*, 27(4), 589-599. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2005.02.003>
76. LAWS, E., & PRIDEAUX, B. (2005): *Tourism crisis: Management responses and theoretical insight*. New York: Haworth Hospitality Press.
77. LEGGAT, P. A., & LEGGAT, F. W. (2002): Knowledge and acceptance of first aid and travel insurance in hostellers from North and Central Queensland, Australia. In: *Journal of Travel Medicine*, 9(5), 269–272.
78. LEONG, C. C. (2000): Strategies for Safety and Security in Tourism: A conceptual framework for the Singapore Hotel Industry, In: *The Journal of Tourism Studies*, 11(2), 44-52.
79. LEPP, A. – GIBSON, H. (2003): Tourist roles, perceived risk and international tourism, In: *Annals of Tourism Research*, (30), 606-624. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(03\)00024-0](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(03)00024-0)
80. LEPP, A. – GIBSON, H. (2008): Sensation seeking and tourism: Tourist role, perception of risk and destination choice. In: *Tourism Management*, (29), 740–750. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2007.08.002>
81. LEPP, A., GIBSON, H. – LANE, C. (2011): Image and perceived risk: A study of Uganda and its official tourism website. In: *Tourism Management*, (32), 675–684. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2010.05.024>
82. LIGHT, T. (2017): Progress in dark tourism and thanatourism research: An uneasy relationship with heritage tourism. In: *Tourism Management*, (61), 275 – 301. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.01.011>
83. LIN, P., JONES, E., & WESTWOOD, S. (2009): Perceived risk and risk-relievers in online travel purchase intentions. In: *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 18(8), 782–810. <https://doi.org/10.1080/19368620903235803>
84. LIPSCOMBE, N. (1999): The relevance of the peak experience to continued skydiving participation: a qualitative approach to assessing motivations. In: *Leisure Studies*, 18(4), 267-288. <https://doi.org/10.1080/026143699374853>
85. LIU, X. S., SHI, Y., XUE, N. I., SHEN, H. (2022): The impact of time pressure on impulsive buying: The moderating role of consumption type. In: *Tourism management*, (91), 104505. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2022.104505>
86. LOON H. W.: *A hajózás története*, Stílus Könyvkiadó, Budapest, 57 p.

87. LO, A. S., CHEUNG, C., & LAW, R. (2011): Hong Kong Residents' Adoption of Risk Reduction Strategies in Leisure Travel. In: *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 28(3), 240–260. <https://doi.org/10.1080/10548408.2011.562851>
88. MANCINI-CROSS, C., BACKMAN, K. F., & BALDWIN, E. D. (2009): The effect of language barrier on intercultural communications: A case study of educational travel in Italy. In: *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, (9), 104–123. <https://doi.org/10.1080/15313220903042004>
89. MANSFELD, Y. – PIZAM, A. (2006): Tourism Security and Safety: From Theory to Practice. In: *Mansfeld, Y. – Pizam, A. (eds): Tourism, Safety and Security*. Burlington MA, 139 – 141.
90. MASON, M.: Biometric Breakthrough U.S. Customs and Border Protection, <https://www.cbp.gov/frontline/cbp-biometric-testing> (Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.07.)
91. MARCZALI HENRIK (szerk) (1899): Nagy Képes Világtörténet, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság és FRANKLIN – TÁRSULAT Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda.
92. NEUMAYER, M. (2011): Safety and Security in Tourism, Vienna, 97 p.
93. MACLAURIN, T. L. (2001). Food safety in travel and tourism. In: *Journal of Travel Research*, 39(3), 332–333. <https://doi.org/10.1177/004728750103900316>
94. MARTON, Z., ERNSZT, I., & BIRKNER, Z. (2020): Holidays to the Hells of Earth – Taking Risk as a Dark Tourist? In: *DEUROPE – The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, 12 (1), 136 – 153.
95. MASER, B. – WEIERMAIR, K. (1998): Travel Decision–Making: From the Vantage Point of Perceived Risk and Information Preferences. In: *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 7(4), 107–121. https://doi.org/10.1300/J073v07n04_06
96. MASLOW, A (2007): Motivation and personality, Harper & Row, New – York,
97. MANSFELD, Y. – PIZAM, A. (2006): Tourism Security and Safety: From Theory to Practice. In: *Mansfeld, Y. – Pizam, A. (szerk.): Tourism, Safety and Security*.139–141. Burlington MA.
98. MAWBY, R. Y. (2014): Crime and Disorder, Security and the Tourism Industry, In: *The Handbook of Security*, 389. old. 383 – 385.
99. MEENA KUMARI PRADHAN, JUNGJOO OH, HWANSOO LEE (2018): Understanding Travelers' Behavior for Sustainable Smart Tourism: A Technology Readiness Perspective, In: *Sustainability*, 10(11), 4259. <https://doi.org/10.3390/su10114259>
100. MICHALKÓ G. – NÉMETH J. – BIRKNER Z. (2022): Turizmusbiztonság, járvány, geopolitika.
101. MOROSAN, C. (2016): Opportunities and Challenges for Biometric Systems in Travel: a Review, In: *Tourism Travel and Research Association: Advancing Tourism Research Globally* 61.8. [old.https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1686&context=ttra](https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1686&context=ttra) (Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.07.)
102. MITCHELL, V. W., & VASSOS, V. (1997): Perceived risk and risk reduction in holiday purchases: A cross-cultural and gender analysis. In: *Journal of Euromarketing*, 6(3), 47–79.
103. MITCHELL, V. W., DAVIES, F., MOUTINHO, L., & VASSOS, V. (1999): Using neural networks to understand service risk in the holiday product. In: *Journal of Business Research*, 46(2), 167–180. [https://doi.org/10.1016/S0148-2963\(98\)00020-4](https://doi.org/10.1016/S0148-2963(98)00020-4)

104. NEUBURGER, L., EGGER, R. (2021): Travel risk perception and travel behaviour during the COVID-19 pandemic 2020: A case study of the DACH region. In: *Current issues in tourism*, 24(7), 1003-1016. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1803807>
105. NEUMAYER, E. (2004). The impact of political violence on tourism: Dynamic cross-national estimation. In: *Journal of Conflict Resolution*, 48(2), 259–281. <https://doi.org/10.1177/0022002703262358>
106. NYSVEEN, H., & LEXHAGEN, M. (2002): Reduction of perceived risk through on-line value-added services offered on tourism businesses web-sites. Information & Communication Technologies. In: *Tourism 2002: Proceedings of the International Conference in Innsbruck, Austria, 2002*, 488–496.
107. NIK ALIF AMRI NIK HASHIM, MOHD ASYRAF MOHD NOOR, ZAIMATUL AWANG, ROSLIZAWATI CHE AZIZ, YUSOFF A. M. (2018): The Influence of Tourist Perceived Risk towards Travel Intention, Faculty of Hospitality, Tourism and Wellness, Universiti Malaysia Kelantan, Malaysia, 94. old.
108. NORIZAWATI MOHD AYOB, TARMJI MASRON (2014): Issues of Safety and Security: New Challenging to Malaysia Tourism Industry, EDP Sciences, 2. old
109. NSIZWAZIKHONA, S. CH. (2018): The impact of Safety and Security on the behaviour of consumers and tourism demand in South African townships, Durban University of Technology, Durban, 10. old.
110. NUNO CARLOS LEITAO, MUHAMMAD SHAHBAZ (2012): Migration and Tourism Demand, Theoretical and Applied Economics, 2012, 40. old. <https://core.ac.uk/download/pdf/70619665.pdf> (Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.07.)
111. OLSEN, M. D. – CASSEE, E. (1996): Into the New Millennium – White Paper on the Global Hospitality Industry. Singapore. International Hotel Association.
112. OWIYO V., JONATHAN M. MULWA (2018): Safety and Security in Tourism Destinations: Its moderating role in the Destination Competitiveness Determinants and Destination Competitiveness Nexus in Western Kenya Circuit, Rongo University, Kenya.
113. PAEK, H. ÉS HOVE, T. (2017): Kockázateszlelés és kockázati jellemzők. *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. (Utolsó letöltés dátuma: 2023. április 8.)
114. PARSONS, M., LYKINS, A. D. (2023): Cultural worldviews and the perception of natural hazard risk in Australia. In: *Environmental Hazards*, 22 (1), 29-50. <https://doi.org/10.1080/17477891.2022.2050668>
115. PIZAM, A., & FLEISCHER, A. (2002): Severity versus frequency of acts of terrorism: Which has a larger impact on tourism demand?. In: *Journal of Travel research*, 40(3), 337-339. <https://doi.org/10.1177/0047287502040003011>
116. PRITCHARD, A., & MORGAN, N.J. (2006): Hotel Babylon? Exploring hotels as liminal sites of transition and transgression. In: *Tourism Management*, 27(5), 762–772. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2005.05.015>
117. REID, L. J., & REID, S. D. (1993): Communicating tourism supplier services: Building repeat visitor relationships. In: *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 2(2–3), 3–20. https://doi.org/10.1300/J073v02n02_02
118. POPESCU, L. (2011). Safety and security in tourism. Case study: Romania. In: *Forum Geografic*, 10(2), 322–328. <https://doi.org/10.5775/fg.2067-4635.2011.020.d>

119. QUINTAL, V. A., LEE, J. A., SOUTAR, G. N. (2010): Risk, uncertainty and the theory of planned behavior: A tourism example. In: *Tourism Management*, (31), 797–805. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.08.006>
120. RÁZSÓ, GY. (1983) A középkori „turizmus” történetéből, *História*.
121. REDDY M. V., R, SHAW, G., WILLIAMS A. (2005): Impact of the Tsunami on the Tourism Industry and Ecosystem of the Andaman and Nicobar Islands, India, Department of Geography, University of Exeter United Kingdom, UNSECO.
122. REGÉNYI K.–JASENSZKY N.– LIPPAI ZS.(2022): The concept of security awareness, its development from the point of view of national security, counter – terrorism, and private security *Belügyi Szemle / 2022 / Special Issue 1.* 130 p.
(<https://ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/issue/view/750/443> Letöltve: 2023. január 19.)
123. REMENYIK, B.–Szabó, L. (2019): *Világuturizmus Dialóg Campus* 56 p.
124. REPORT AND STATISTICS – Jamaica Tourist Board 2021
<https://www.jtbonline.org/report-and-statistics/> (Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.07)
125. REISINGER, Y., MAVONDO, F. (2005): Travel Anxiety and Intensions to Travel Internationally: Implications of Travel Risk Perception. In: *Journal of Travel Research*, 43. 212–225. <https://doi.org/10.1177/0047287504272017>
126. REISINGER, Y., & MAVONDO, F. (2006). Cultural differences in travel risk perception. In: *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 20(1), 13–31. https://doi.org/10.1300/J073v20n01_02
127. RICHTER, L. K., & WAUGH, W. L. (1986): Terrorism and Tourism as Logical Companions. In: *Tourism Management*, (7), 230 – 238. [https://doi.org/10.1016/0261-5177\(86\)90033-6](https://doi.org/10.1016/0261-5177(86)90033-6)
128. RITTICHAINUWAT, B. N. (2013). Tourists’ and tourism suppliers’ perceptions toward crisis management on tsunami. In: *Tourism Management*, (34), 112–121. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.03.018>
129. RITTICHAINUWAT, B., NELSON, R., & RAHMAFITRIA, F. (2018): Applying the perceived probability of risk and bias toward optimism: Implications for travel decisions in the face of natural disasters. In: *Tourism Management*, (66), 221-232. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.09.013>
130. LANQUAR, R. (2011): Tourism in the Mediterranean, Scenarios up to 2030, MEDPRO. 14., 21. old http://aei.pitt.edu/58341/1/MEDPRO_Report_No_1.pdf (Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.07.)
131. ROEHL, W. S., & FESENMAIER, D. R. (1992): Risk perceptions and pleasure travel: an exploratory analysis. In: *Journal of Travel Research*, (30), 17–26. <https://doi.org/10.1177/004728759203000403>
132. RUGG, D. (1973): The choice of journey destination: a theoretical and empirical analysis. In: *Review of statistics and economics*, 55 (1), 64 – 72. <https://doi.org/10.2307/1927995>
133. RYAN C. (2003): Risk acceptance in adventure tourism — Paradox and context. In Wilks, J. & Page, S. J. (Eds.) *Managing Tourist Health and Safety in the New Millennium* (pp. 55-65). Oxford: Pergamon.
134. SALMAN, N. M. S., HANAFI, N. M., JIE, C. K., KOSNIN, R. (2022): The Influence of Travelling Lifestyles on Travel Intention Among Youth in Malaysia. In: *RADZOL, A.R.M. et al. (Eds): E-PROCEEDING HoTWeC 6.0: The Game on 2022. The Future is Bright.* Faculty

of Hospitality, Tourism and Wellness, Universiti Malaysia Kelantan: Kota Bharu, Kelantan, Malaysia.

135. SAMITAS, A., ASTERIOU, D., POLYZOS, S., & KENOURGIOS, D. (2018): Terrorist incidents and tourism demand: Evidence from Greece. In: *Tourism Management Perspectives*, (25), 23–28. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.10.005>
136. SEABRA, C., ABRANTES, J. L., KASTENHOLZ, E. (2014): The influence of terrorism risk perception on purchase involvement and safety concern of international travellers. In: *Journal of Marketing Management*, 30(9-10), 874-903. <https://doi.org/10.1080/0267257X.2014.934904>
137. SEABRA, C., DOLNICAR, S., ABRANTES, J. L., KASTENHOLZ, E. (2013): Heterogeneity in risk and safety perceptions of international tourists. In: *Tourism Management*, 36(3), 502–510. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.09.008>
138. SHARIFPOUR, M., WALTERS, G., RITCHIE, B. W. (2014): Risk perception, prior knowledge, and willingness to travel: Investigating the Australian tourist market's risk perceptions towards the Middle East, In: *Journal of Vacation Marketing*, 20(2), 111-123. <https://doi.org/10.1177/1356766713502486>
139. SIRAKAYA E., WOODSIDE A.G. (2003): Building and testing theories of decision making by travellers. In: *Tourism Management*, 26(6), 815-832. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.05.004>
140. SLOVIC, P. (szerk.). a) (2000). *The Perception of Risk* Sterling, VA: Earthscan.
141. SLOVIC, P. (szerk.). b) (2010). *A sense of risk: new perspectives on risk perception* Sterling, VA: Earthscan.
142. SOFIELD, T. H. (2006): Border tourism and border communities: An overview. In: *Tourism Geographies*, 8(2), 102–121. <https://doi.org/10.1080/14616680600585489>
143. SÓLYOMFI, A.H. (2018): Terrorism & Tourism In:” *Smart developments and sustainability*” 5th VUA YOUTH Scientific Session, 94 p.
144. SÓLYOMFI, A.H. (2017): Turizmus és biztonság, turizmusbiztonság Budapest Belvárosában, az V. kerületben In: *II. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia* 162 p.
145. SÖNMEZ, S. F., GRAEFE, A. R. (1998a): Influence of terrorism risk on foreign tourism decisions. In: *Annals of Tourism Research*, 25(1), 112 – 144.
146. SÖNMEZ, S. F., GRAEFE, A. R. (1998b): Determining future travel behavior from past travel experience and perceptions of risk and safety. In: *Journal of Travel Research*, 37(2), 171–177. <https://doi.org/10.1177/004728759803700209>
147. STEPCHENKOVA, S., & EALES, J. S. (2011): Destination image as quantified media messages: The effect of news on tourism demand. In: *Journal of Travel Research*, 50(2), 198-212. <https://doi.org/10.1177/0047287510362780>
148. SZABÓ, L. (2016): Biztonságérzet és a biztonság viszonya https://www.academia.edu/37652640/Biztonsagerzet_es_a_biztonsag_viszonya
(Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08)
149. TARLOW, P. E. (2014): *Tourism Security. Strategies for Effectively Managing Travel Risk and Safety*. Butterworth – Heinemann, Elsevier.
150. TASCI, A. D. A., & GARTNER, C. W. (2007): Destination image and its functional relationships. *Journal of Travel Research*, 45(5), 413–425. <https://doi.org/10.1177/0047287507299569>

151. THEA NOORDELOSS (2019): Sustainable tourism in Amsterdam Oud – West, Research in Hospitality Management, NISC Ltd, NHL Stenden University, Amsterdam. 73. old.
152. THERESE JONES (2017): International Commercial Drone Regulation and Drone Delivery Services, (No. RR-1718/3-RC). Santa Monica, CA, USA: RAND.
153. TRAUER, B. (2006): Conceptualizing special interest tourism—frameworks for analysis. *Tourism Management*, 27(2), 183-200. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.10.004>
154. TSAUR, S. H., TZENG, G. H., & WANG, K. C. (1997). Evaluating tourist risks from fuzzy perspectives. In: *Annals of Tourism Research*, 24(4), 796–812. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(97\)00059-5](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(97)00059-5)
155. TUNYOGI DÓRA–TÖRÖK LÁSZLÓ (2007): Katasztrófavédelmi feladatok extrém hevességű csapadékok esetén, ABV – és Katasztrófavédelem, 79.
156. TURIZMUS GLOBÁLIS ETIKAI KÓDEXE <https://www.slideshare.net/safehostproject/a-turizmus-globlis-etikai-kdexben-hu> Utolsó letöltés 2023. 02. 09.
157. ULVILA, M. & PASANEN, J.(2009): SUSTAINABLE FUTURES, Ministry for Foreign Affairs of Finland.
158. UNESCO (2016): Impact of the Tsunami on the Tourism Industry and Ecosystem of the Andaman and Nicobar Islands, India, Working Papers 36, Paris.
159. UNWTO (1989): The Hague Declaration on Tourism. Elérhető: <https://www.univeur.org/cuebc/downloads/PDF%20carte/68.%20The%20Hague.PDF>
160. URIOSTE–STONE, S. M. D., LE, L., SCACCIA, M. D., & WILKINS, E. (2016): Nature-based tourism and climate change risk: Visitors’ perceptions in mount desert island, Maine. In: *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, (13), 57–65. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2016.01.003>
161. VAN NIEKERK, M. – PIZAM, A. (2015): How do Terrorism and Tourism Co – exist in Turbulent Timers? In. (eds): Glaser, K.: Terrorism and the Economy. In: *Impacts on the Capital Market and the Global Tourism*, Ed 1, Chapter, 6.
162. VARGA Z., SOMKUTI B., SIKLÓDY A. (2019): Krízis Akadémia Atlas Group International, Budapest.
163. VIRÁNYI GERGELY (2012): A biztonság – fogalomról, másként, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII.
164. WALTERS, G., SHIPWAY, R., MILES, L., & ALDRIGUI, M. (2017). Fandom and risk perceptions of Olympic tourists. In: *Annals of Tourism Research*, (66), 210–212.
165. WANG, J., LIU-LASTRES, B., RITCHIE, B. W., PAN, D. Z. (2019): Risk reduction and adventure tourism safety: An extension of the risk perception attitude framework (RPAF). In: *Tourism Management*, (74), 247-257. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2019.03.012>
166. WEAVER, D. B. (2000). The exploratory war–distorted destination life cycle. In: *International Journal of Tourism Research*, 2(3), 151–161.
167. WEEDEN, CLARE (2008) The values of ethical and responsible tourists, University of Glasgow. 23. old.
168. WILLIAMS, A. M., & BALÁŽ, V. (2013): Tourism, risk tolerance and competences: Travel organization and tourism hazards. In: *Tourism Management*, (35), 209-221. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.07.006>
169. WONG, J. – YEH, C. (2009): Tourist hesitation in destination decision making. In: *Annals of Tourism Research*, (36), 6–23. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2008.09.005>

170. WORLD TOURISM ORGANIZATION, Yearbook of Tourism Statistics <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL?locations=GR> (Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.07.)
171. WORLD TRAVEL & TOURISM COUNCIL (2018): Economic Impact 2018, Puerto Rico.
172. WOOSNAM, K. M., SHAFER, C. S., SCOTT, D., & TIMOTHY, D. J. (2015): Tourists' perceived safety through emotional solidarity with residents in two Mexico–United States border regions. In: *Tourism Management*, (46), 263–273. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.06.022>
173. XIANG, Z., & GRETZEL, U. (2010): Role of social media on online travel information search. In: *Tourism Management*, 31(2), 179–188. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.02.016>
174. YANG, E. C. L., NAIR, V. (2014): Tourism at risk: A review of risk and perceived risk in tourism. In: *Asia-Pacific Journal of Innovation in Hospitality and Tourism (APJIHT)*, 3(2): 239–59. <https://doi.org/10.7603/s40930-014-0013-z>
175. YANG, E. C. L., SHARIF, S. P., KHOO-LATTIMORE, C. (2015): Tourists' risk perception of risky destinations: The case of Sabah's eastern coast. In: *Tourism and Hospitality Research*, 15(3), 206–221. <https://doi.org/10.1177/1467358415576085>
176. YOO, J., & SOHN, D. (2003): The structure and meanings of intercultural interactions of international tourists. In: *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 14(1), 55–68. https://doi.org/10.1300/J073v14n01_04
177. ZÉLIA BREDA (2005): Safety and Security Issues Affecting Inbound Tourism in the People's Republic of China, In: *Tourism, Safety and Security: From Theory to Practice*, (pp. 195–216), Routledge.
178. ZEPPEL H. and BEAUMONT N. (2014): Climate change and sustainable tourism: carbon mitigation by environmentally certified, Australian Centre for Sustainable Business and Development, University of Southern Queensland, Springfield, Australia, 162. – 165. old.
179. ZINS, A. H. (2001): Timing and contextual effects on satisfaction measurement. In: *E - European Advances in Consumer Research*, (5), 37–45.
180. ZHANG, H., QU, H., TANG, V. M. Y. (2004): A case study of Hong Kong residents' outbound leisure travel. In: *Tourism Management*, 25(2), 267–273. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(03\)00096-7](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(03)00096-7)
181. ZUCKERMAN, M. (2007): Sensation seeking and risky behavior. Washington, DC: American Psychological Association.

Egyéb források

1. DEFOE D. (2022): Robinson Crusoe Talentum Diákkönyvtár Akkord Kiadó
2. RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZÓSZEDET, Magyar Rendészettudományi Társaság, 2008 75
3. PÉCSI HATÁRŐR TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK XIII., 2012 76 p.
4. HADTUDOMÁNYI LEXIKON (1995), MHTT Budapest,
5. FRÖLICH W.D. (1996): Pszichológiai szótár Springer Hungarica Kiadó

M2. JOGSZABÁLYOK

1965. évi 22. törvényerejű rendelet a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18–án aláírt nemzetközi szerződés kihirdetéséről

1971. évi 24. törvényerejű rendelet a légi járművek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről és egyéb cselekményekről szóló Tokióban, az 1963. évi szeptember hó 14. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről.

1976. évi 9. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16–án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

1987. évi 13. törvényerejű rendelet a konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24–én elfogadott egyezmény kihirdetéséről

2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14–én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről

2027/97/EK rendelet A légitfuvarozók utasok és poggyászuk légi szállítása tekintetében fennálló felelősségéről

472/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet az utazási szolgáltatásokra vonatkozó szerződésekről, különösen az utazási csomagra és az utazási szolgáltatás együttesre vonatkozó szerződésekről
Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948. december 10.)

Ptk. 6:439. § (1) bekezdés.

1/2017. (III. 20.) Korm. rendelet a Magyar Turisztikai Ügynökség Zártkörűen Működő Részvénytársaság turizmussal és vendéglátással kapcsolatos egyes feladatainak meghatározásáról.

113/2007. (V. 24.) Korm. rendelet a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény végrehajtásáról

1190/2020 Kormány határozat a nemzeti rendezvények megszervezéséről

13/2022 (XII. 23) a Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter utasítása a Miniszterelnöki Kabinetiroda Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 4/2022. (VI. 11.) MK utasítás módosításáról

1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.

2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról.

A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 114/2007. (V. 24.) Korm. rendelet

A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény végrehajtásáról szóló 113/2007. (V. 24.) Korm. rendelet.

239/2009. (X. 20.) Korm. rendelet a szálláshely – szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely – üzemeltetési engedély kiadásának rendjéről.

472/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet az utazási szolgáltatásokra vonatkozó szerződésekről, különösen az utazási csomagra és az utazási szolgáltatásegyüttesre vonatkozó szerződésekről

ALAPTÖRVÉNY 2022. november 1 – jén megjelent hatályos szövege Magyar Közlöny 2022.

HONVÉDELMI KÖZLÖNY (2017) július 14. 681.

M3. ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra	Turizmusbiztonság témakörben megjelent tudományos művekben előforduló kulcsszavak evolúciós térképe (2004-2020 és 2021-2022 között).....	10
2. ábra	A turizmussal kapcsolatos kockázatészlelés témakörben megjelent tudományos művekben előforduló kulcsszavak evolúciós térképe (1991-2021 és 2022-2023 között).11	
3. ábra	Turizmusbiztonság témakörben megjelent tudományos művekben előforduló kulcsszavak tematikus térképe.....	11
4. ábra	A kutatás menete.....	60
5. ábra	Kutatási modell.....	61
6. ábra	Az utazás céljainak értékelése ötfokozatú Likert skálán	68
7. ábra	A turisztikai kockázatészleléssel foglalkozó szakirodalom kulcsszavainak evolúciója...76	
8. ábra	A turisztikai kockázatészlelés témakörben megjelent közlemények kulcsszó-hálózata...77	
9. ábra	A biztonság fogalmának kérdésére adott válaszok értékelése ötfokozatú Likert skálán...78	
10. ábra	A személyes biztonság megélésének értékelése ötfokozatú Likert skálán.....	79
11. ábra	Utazásra való felkészülésre utaló választások átlaga az ötfokozatú Likert skálán.....	79
12. ábra	Külföldi utazás kockázati tényezőinek átlaga az ötfokozatú Likert skálán.....	80
13. ábra	Célország kiválasztásának motivációja ötfokozatú Likert skálán.....	81
14. ábra	Utazási terveket befolyásoló TV-ben, interneten (social media) látottak szerinti választás átlaga ötfokozatú Likert skálán.....	81
15. ábra	Utazással kapcsolatos kockázatok csökkentése lehetőségeinek átlaga ötfokozatú Likert skálán.....	82
16. ábra	Az utazás kockázataira való felkészítés felelősének meghatározása ötfokozatú Likert skálán.....	83
17. ábra	Külföldi utazás megtervezésekor a célországról információgyűjtés helye ötfokozatú Likert skálán.....	83
18. ábra	Turizmusbiztonság tényezőinek fontossági sorrendje ötfokozatú Likert skálán.....	84
19. ábra	Utazással kapcsolatos kockázati tényezők vállalása ötfokozatú Likert skálán.....	85
20. ábra	Afrikai utazás kockázatának vállalása ötfokozatú Likert skálán.....	85
21. ábra	Afrikai szafari – túrára való felkészülés módja ötfokozatú Likert skálán.....	86
22. ábra	Vizsgálati dimenziók átlagos értékei ötfokozatú Likert skálán.....	90
23. ábra	A konceptuális modellnek megfelelő mérési és strukturális modell.....	91
24. ábra	A korcsoportok közötti eltérések vizsgálata a kutatási dimenziók átlagos értékeiben...96	
25. ábra	Az iskolai végzettségi szintek közötti eltérések vizsgálata a kutatási dimenziók átlagos értékeiben.....	97
26. ábra	A jövedelmi csoportok közötti eltérések vizsgálata a kutatási dimenziók átlagos értékeiben.....	98
27. ábra	A külföldi utazás gyakorisága szerinti csoportok közötti eltérések vizsgálata a kutatási dimenziók átlagos értékeiben.....	99

M4. TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1.táblázat: A kutatási modell dimenziói és azok mérése a szakirodalom alapján.....	64
2. táblázat: A minta főbb szociodemográfiai jellemzői és a külföldi utazással kapcsolatos szokások.....	67
3. táblázat: Az állítások, illetve konstrukciók leíró statisztikai és megbízhatósági mutatói.....	87
4. táblázat. A hipotézisek értékelése a SEM eredményei alapján	92
5. táblázat A szociodemográfiai jellemzők, valamint az külföldi utazás gyakorisága hatása az utazással összefüggő kockázatvállalásra és annak tényezőire.....	94

M5. KÉRDŐÍV

Kedves Válaszadó,

Egy kérdőív kitöltéséhez szeretném a segítségét kérni.

Sólyomfi Andrea Hanna vagyok, a Magyar Agrár – és Élettudományi Egyetem Gazdaság – és Regionális Tudományi Doktori Iskolájának doktorjelöltje.

Jelenlegi doktori kutatási témám a biztonság, biztonság tudatosság és turizmusbiztonság kapcsolatának vizsgálata.

Az alábbiakban arra vonatkozóan tennék fel kérdéseket, hogy **Ön mit gondol a biztonságról, milyen ismeretei, illetve véleménye van a biztonságot és a turizmust érintő állításokkal kapcsolatban.**

Kérem, hogy a kérdőív kitöltésével támogassa munkámat!

A kérdőív kitöltése anonim és kb. 10 percet vesz igénybe.

Az eredmények kizárólag tudományos munka céljából kerülnek felhasználásra.

Együttműködését előre is nagyon köszönöm!

Ha kérdése vagy javaslata van, kérem írjon a solyomfihanna@gmail.com e – mailcímre.

Üdvözlettel:

Sólyomfi Andrea Hanna

1. Neme

Nő

Férfi

2. Életkor

18 év alatt

18 – 21

22 – 35

36 – 42

43 – 57

58 – 65

65 feletti

3. Befejezett legmagasabb iskolai végzettség

Kevesebb, mint 8 általános

8 általános

Szakmunkásképző

Érettségi

Főiskola, egyetem

PhD

4. Életvitelszerűen Ön hol él? Kérem, húzza alá választát!

Fővárosban

Nagyvárosban (100 ezer fő feletti)

Középvárosban (20 – 100 ezer fő)

Kisvárosban (5 – 19 ezer fő)

Községben (5 ezer fő alatti)

Faluban vagy tanyán

5. A háztartása egy főre jutó havi jövedelme:

Jóval átlag alatti

Átlag alatti

Átlagos

Átlag feletti

Jóval átlag feletti

6. Családi állapot

Egyedülálló

Házass, élettársi kapcsolatban él

Elvált, özvegy

7. Milyen gyakran utazik külföldre? Kérem húzza alá ami Önre leginkább érvényes!

a) Egy hónapban többször

b) Havonta

c) Félévente

d) Évente

e) Egy évnél ritkábban

8. Milyen módon utazik leginkább? Kérem húzza alá ami Önre leginkább érvényes!

a). Egyedül utazik, saját szervezéssel

b). Társasutazáson vesz részt

c). Barátokkal, ismerősökkel utazik

d). Utazási iroda által szervezett utazáson vesz részt

9. Milyen céllal utazik külföldre?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán!
1= egyáltalán nem cél 5= leginkább cél

Nyaralás, kikapcsolódás	1	2	3	4	5
Egészségügyi szolgáltatások igénybevétele	1	2	3	4	5
Vásárlás	1	2	3	4	5
Üzleti út	1	2	3	4	5
Kutatási programban való részvétel	1	2	3	4	5
Városlátogatás	1	2	3	4	5
Kulturális program	1	2	3	4	5
Sportolási lehetőség, sporttáborok	1	2	3	4	5
Humanitárius segítségnyújtás	1	2	3	4	5
Katasztrófák helyszíneinek meglátogatása	1	2	3	4	5

10. Mit jelent az Ön számára biztonság?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, mennyire ért egyet az állítással!
1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz

A biztonság egy állapot.	1	2	3	4	5
A biztonság egy érzet.	1	2	3	4	5
A biztonság egy tapasztalás.	1	2	3	4	5
A biztonság félelemmentesség.	1	2	3	4	5
A biztonság veszélyektől vagy bántódástól mentes (zavartalan) állapot.	1	2	3	4	5

11. Mitől függ az Ön biztonsága külföldön?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, mennyire ért egyet az állítással!
1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz

Magamtól függ.	1	2	3	4	5
Attól függ, hol vagyok	1	2	3	4	5
Attól függ, hogy milyen a közbiztonság.	1	2	3	4	5
Attól függ, hogy milyen az egészségem.	1	2	3	4	5
Attól függ, hogy mennyi pénzem van.	1	2	3	4	5
Attól függ, mennyire indultam el felkészülten	1	2	3	4	5

12. Ön hogyan készül fel egy utazásra?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, Önre mennyire igaz az állítás!

1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz

Nem szoktam különösképpen felkészülni	1	2	3	4	5
Minek felkészülni, úgysem történik semmi baj	1	2	3	4	5
Megveszem a repülőjegyet/vonatjegyet, a többi majd alakul	1	2	3	4	5
Megveszem a repülőjegyet/vonatjegyet és lefoglalom a szállást	1	2	3	4	5
Megveszem a jegyeket, lefoglalom a szállást, utána olvasok az országnak, városnak, ahová készülök	1	2	3	4	5
Megveszem a jegyeket, lefoglalom a szállást, utána olvasok az országnak, városnak, ahová készülök, megkeresem a neten a szállást	1	2	3	4	5
Utasbiztosítást kötök	1	2	3	4	5
Elviszem szervízbe az autót, ellenőrzöm a műszaki állapotát	1	2	3	4	5
Amikor autóval utazom, kötök az autóra biztosítást	1	2	3	4	5
Speciális applikációkat töltök le a telefonomra az úticéllal kapcsolatosan (célország/város, útvonal, közlekedés, kórházak ...stb.)	1	2	3	4	5

13. Mit tart kockázati tényezőnek az Ön számára egy külföldi utazáskor?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, Önre mennyire igaz az állítás!

1= egyáltalán nem tartom kockázati tényezőnek 5= teljes mértékben kockázati tényezőnek tartom

Ismeretlen betegségeket kaphatok el	1	2	3	4	5
Kirabolnak	1	2	3	4	5
Fizikailag bántalmaznak	1	2	3	4	5
Emberrablás lehetősége	1	2	3	4	5
Szélsőséges időjárás (pl. cunami, felhőszakadás)	1	2	3	4	5
Más természeti katasztrófák (pl. földrengés)	1	2	3	4	5
Megölhetnek (pl. szerv kereskedelem miatt)	1	2	3	4	5

Terrortámadás áldozata lehetek	1	2	3	4	5
Zavargások, tüntetések lehetnek	1	2	3	4	5
Nincs az adott országban Magyarországnak hivatalos diplomáciai képviselője	1	2	3	4	5
Nem beszélem az ország hivatalosan használt nyelvét	1	2	3	4	5
Nem beszélek, nem értek idegen nyelven	1	2	3	4	5

14. Mi motiválja Önt egy célország kiválasztásakor?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, Önre mennyire igaz az állítás!
1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz

TV – ben, moziban látott helyszínek, városok	1	2	3	4	5
Közösségi médiában utazással kapcsolatos csoportban olvasott ajánlat	1	2	3	4	5
Régi álmomat valósítom meg	1	2	3	4	5
Olcsó repülőjegy lehetősége	1	2	3	4	5
Olcsó utazási csomag (repülőjegy + szállás)	1	2	3	4	5
Családi tervet valósítok meg	1	2	3	4	5
Barátaim javasolják	1	2	3	4	5
Fogadásból bevállalom	1	2	3	4	5
Hirdetésben szereplő információk	1	2	3	4	5

15. Hogyan befolyásolja az Ön utazási terveit az, hogy mit lát a TV – ben vagy az interneten (social media) egy országgal kapcsolatosan?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, Önre mennyire igaz az állítás!
1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz

Utazás előtt mindig megnézem a Híradót, több csatornán is, figyelemmel kísérem a tudósításokat – a riporterek mindig megbízhatóan tudósítanak.	1	2	3	4	5
Sokszor túlzó híradásokat látok, nem foglalkozom a hírekkel, tudósításokkal.	1	2	3	4	5
Inkább az adott ország hivatalos weboldalát vagy a Külügyminisztérium oldalán keresgélek	1	2	3	4	5
Egyáltalán nem befolyásol a média	1	2	3	4	5

16. Az emberek az utazással kapcsolatos kockázatokat különböző módon próbálják csökkenteni. A következőkben olyan cselekedeteket és magatartás mintákat olvashat, amelyeket mások mondtak, amikor az utazással kapcsolatos kockázatokról kérdeztük őket. Kérem, jelölje meg, mennyire jellemzőek Önre ezek a cselekedetek, magatartások?

Egyre több ismeretet szerzek az országról, ahová utazom	1	2	3	4	5
Odafigyelek a hozzáértő személyek (pl. külügyminisztérium konzuli osztályának) véleményére	1	2	3	4	5
Nem utazom gyanúsán olcsó útvonalon	1	2	3	4	5
Rendszeresen a megszokott utazási irodával, repülőtársasággal utazom	1	2	3	4	5
Interneten információt gyűjtök az uticélról	1	2	3	4	5
Alaposan előkészítem, megtervezem az utazásomat	1	2	3	4	5

17. Ön szerint kinek a feladat felkészíteni az utazót az utazás kockázataira?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, mennyire ért egyet az állítással!

1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz

Senkinek nem feladta, szükségtelen	1	2	3	4	5	
Magamnak kell utánanéznem	1	2	3	4	5	
Katasztrófavédelem	1	2	3	4	5	
Rendőrség	1	2	3	4	5	
Külügyminisztérium illetékes osztálya online – offline	1	2	3	4	5	
Utazási irodák online – offline		1	2	3	4	5
Repülőjegy árusításával foglalkozó cégek online – offline módon	1	2	3	4	5	

18. Egy külföldi utazás megtervezésekor Ön hol néz utána a célországnak?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, mennyire ért egyet az állítással!

1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz

Külügyminisztérium honlapján	1	2	3	4	5
Megkérdezem a barátaimat, ismerőseimet, akik már jártak ott	1	2	3	4	5
Közösségi médiában, (Facebook, vagy rákeresek a Google – ban)					
Turisztikai műsorok által tájékozódok (TV)	1	2	3	4	5

Ha van repülőjárat, nem nézek utána,

nyilván biztonságos az odautazás.	1	2	3	4	5
Csak elhatározom és utazok	1	2	3	4	5
Szeretem a meglepetéseket – ha odaérek, majd kiderül, mi van ott	1	2	3	4	5
Egyáltalán nem szoktam utánanézni sehol	1	2	3	4	5

19. Mennyire tartja fontosnak a következő tényezőket az utazás során?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, mennyire tartja fontosnak az állítást!

1= egyáltalán nem fontos 5= nagyon fontos

Utazásbiztonság (légiközlekedés, reptér, vasútállomás, közút biztonsága)

1 2 3 4 5

Szállásbiztonság (*hotel, motel, hostel, airbnb – lakás biztonsága*)

1 2 3 4 5

Rendezvénybiztonság (*sportturizmus, tömegrendezvények, koncertek esetében a biztonság*)

1 2 3 4 5

Információbiztonság (*kommunikáció (megbízható információ), utazásszervezéskor megadott adatok biztonsága*)

1 2 3 4 5

Egészségbiztonság (*védőoltások, karantén, gyógyszerek*)

1 2 3 4 5

Pénzügyi biztonság (*biztosítások*)

1 2 3 4 5

Digitális biztonság (*biometrikus adatok védelme, cyberbiztonság*)

1 2 3 4 5

Jogszabályok, nemzetközi egyezmények ismerete

1 2 3 4 5

Személyi biztonság (önmagam védelme – önvédelem, önvédelmi eszközök)

1 2 3 4 5

20. Mennyire valószínű, hogy bevállalná a következő helyzeteket?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, mennyire ért egyet az állítással!

1= teljesen kizárt 5= teljes mértékben bevállalom

Olcsó utazási lehetőség – rejt némi kockázatot (pl. polgárháború kitörése)

1 2 3 4 5

Olcsó utazási lehetőség – járványveszély lehetséges

1 2 3 4 5

Ingyen repülőjegy oda – vissza kedvezményes szállással – lehetséges terror – veszély

1 2 3 4 5

Ingyen repülőjegy oda – vissza – kockázatos szállással (nem biztonságos környéken)

1 2 3 4 5

Megkapta a védőoltásokat, de nem telt le a védettséghez szükséges idő – nem védett az adott országban előforduló betegségekkel szemben

1 2 3 4 5

Bármelyiket a fentiek közül – mindig megoldom a problémákat

1 2 3 4 5

21. Mit tart kockázatosnak egy afrikai országba történő utazás során?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, mennyire ért egyet az állítással!

1= egyáltalán nem 5= teljes mértékben igen

Ismeretlen betegséget kaphatok el 1 2 3 4 5

Elrabolnak 1 2 3 4 5

Megbetegszem és nem kapok orvosi ellátást 1 2 3 4 5

Lezuhan a repülőgép 1 2 3 4 5

Nem tudok hazajönni, mert lázadások törhetnek ki 1 2 3 4 5

Terrorcselekmény áldozata lehetek 1 2 3 4 5

Nincs közös nyelv, amin megérthetjük egymást 1 2 3 4 5

Bántalmaznak, mert más a bőrszínem 1 2 3 4 5

22. Ha Afrikába, egy szafari – túrára utazna – hogyan készülne fel az útra?

Kérem jelölje be egy 5 fokú skálán, Önre mennyire igaz az állítás!
1= egyáltalán nem igaz 5= teljes mértékben igaz

Sehogy, semmiféleképpen nem utazom Afrikába	1	2	3	4	5	
Sok ijesztő híreket hallottam, veszélyesnek tartom, lemondom a túrát	1	2	3	4	5	
Megnézem, melyik országban lenne a túra, ettől tenném függővé, hogy részt veszek – e	1	2	3	4	5	
Nem vállalom be a sokféle kötelező oltást, lemondom a túrát	1	2	3	4	5	
Remek lehetőség, gondolkodás nélkül belevágok	1	2	3	4	5	
Alaposan utánanézek, hol lesz, milyen évszakban, milyen ott a belpolitikai helyzet – ha minden elfogadható, belevágok	1	2	3	4	5	
Mi bajom történhetne, alig várom, indulhatunk is!	1	2	3	4	5	
Megnézem a Nemzeti Oltóközpontban, milyen oltásokra van szükség, miután megtudom, melyik országban lesz a túra és megnézem, belefér – e az időbe az összes szükséges oltás felvétele	1	2	3	4	5	
Afrika? Dehogy utazom! Menjen valaki más!	1	2	3	4	5	
Megnézem, ki szervezi a túrát, ezután döntök, részt veszek – e.		1	2	3	4	5

23. Ha van javaslata a témákkal kapcsolatosan, kérem írja le néhány mondatban:

.....
.....
.....

Köszönöm, hogy segítette munkámat!

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Doktori tanulmányaim időszakában nagyon sok kollégától, baráttól, ismeróstól és számomra ismeretlen embertől kaptam segítséget.

Szeretném legelőször és kiemelten megköszönni témavezetőmnek, Dr. Vinogradov Sergey Anatoljevichnek, hogy végtelen türelemmel segítette, támogatta munkámat. Hálás vagyok a számtalan konzultációért, véleményezésért, a konstruktív kritikákért, a szakmai támogatásért – az értekezés keretein túlmutató tudásáért. Az értekezés jelenlegi formájában nem tudott volna megvalósulni az Ő támogatása nélkül.

Szeretném köszönetemet kifejezni Dr. Káposzta József és Dr. Nagy Henrietta felé, akik különböző állomásokat átívelve hittek bennem, szakmai és gyakorlati tanácsaikkal segítettek, támogatták céljaimat, korábbi kutatásaimat.

Külön szeretném megköszönni Dr. Virányi Péter c. egyetemi docensnek és Atkári Győző alezredesnek szakmai támogatásukat – köszönöm, hogy mindig számíthattam segítségükre.

Köszönettel tartozom minden kollégámnak, az interjúalanyaimnak, a kérdőívet kitöltőknek, akik időt nem sajnálva közreműködtek, hogy doktori disszertációm elkészíthessem.

Külön szeretném megköszönni a doktori értekezés két előopponensének, Nagyné Dr. Pércsi Kingának és Prof. Dr. Neszmélyi György Ivánnak az értekezés előzetes változatának értékelését. Az ő építő észrevételeik sokat segítettek a dolgozat végső formájának kialakításában.

Hálásan köszönöm a Családomnak, Barátaimnak itthon és külföldön, hogy mindvégig hittek bennem, támogatták és segítették a legkülönbözőbb módon tanulmányaimat és kutatásaimat.